

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Den Hollantschen Icarvs

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het XV. Capittel. Repliquen op de weder-legginghen van eenige Schriftuer
plaetsen die partye gemeenlijck by-brenght om te toonen datmen de
Heylighen niet en magh aenroepen.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71360)

Den Hollandschen
drachtighe over-een-stemminghe vande primitive Kercke
der Apostelen aldernaest?

Antw. Ick en kan niet sien hoe dit volghet.

Peenius. Ten sy datmen segghen wil dat doe al eenige
nieuwe leer-stucken neffens, ende buyten de Schrift, in de
Kercke inghevoert waren.

Antw. Dat en is gheynsing van noode te seggen
want dit leer-stuck kost de primitive Kercke soo veel
mondelingh, hebben van de Apostelen / als Schriftelick
ende de Apostelen waren eben onseyl-baer in te
spreken van de leer-stucken / als sy waren in te
ven, want sy werden in alle heyde eben gheleert van
den H. Gheest. Tot hier toe en sie ick de minste seggen
niet / dat ghy gheprobeert hebt / dat het aenroepen der
Heylighen niet over-een-komt met de leere vande primitive
Kercke.

HET XV. CAP TTEL.

Repliquen op de weder-legginghen
van eenige Schriftuer-plaetsen die
partye gemeenlijck by-brenghet om
te toonen datmen de Heylighen
niet en magh aenroepen.

Peenius Pag. 204.

Rom. 10. 14. Hoe sullen sy dan hem aenroepen, in wel-
ken sy niet gheloofst en hebben?

Antw. Dese Schriftuer-plaetse en doet niet mit
allen tot ons propoost / dat wy hier voer hebben.

Peenius. Ey doch, waerom?

Antw. Om dat Paulus hier alleenlijck spreect van
het aenroepen Gods / ende sijn naem / voer het
bet

bele als hy heer is van allen / ende niet en spreekt
van her aenroepen der Heylighen.

Peenius. *1^{ag.} 205.* Wy staen toe dat d'Apistel spreekt
van een Religieuse aenroepinghe Godts, en daer uyt besluy-
ten wy, dat den dienst der Religieuse aenroepinghe aen nie-
mant magh, of moet op ghediaghen worden, dan aen hem,
op welke men met sijn herte vertrouwen magh, ghelijck de
onverbrekelycke r'samenbindinghe des vertrouwens, ende
der aenroepinghe thoont.

Antw. *Ser* wel; nu maect ick dan dit argument
Maer boven is bewesen datmen op den Heylighen
wel kan / ende mach vertrouwen / soo beslypen wy
dan / teghen u / datmen de Heylighen wel magh aen-
roepen.

Peenius. Daer en is gheene andere Religieuse aenroepin-
ghe, dan waer door jemant aengheroepen wert als Godt.

Antw. Dit en is tot noch toe niet bewesen / want
alle uwe Schryftuer-plaetsen / ende argumenten
dies-aengaende van u boven boozighe acht / heb ick
te niere gedaen / ober sulcx wy ontkennen wederom /
datter gheene andere Religieuse aenroepinghe en is, dan waer
door jemant aengheroepen wert als Godt.

Peenius. Godt is een, en de selve Heere van allen ijk sijn-
de, dat is, hebbende een overvloedighen schat van goedertie-
rentheyt, ghenade, ende weldadigheyt over allen die hem aen-
roepen.

Antw. Dit stemme ick toe: Maer te seggen: daer en
is gheene andere Religieuse aenroepinghe, dan waer door
jemant aengheroepen wort als Godt: Ick loochene dat
dit volght int het voorgaende.

Peenius. Ghy maect hier een onderscheyt, daer gheen
onderscheyt en is.

Antw. Ick loochene dit wederom / dat'er gheen
onderscheyt en is / want dit en is van u noch niet
bewesen / dan met poele Schryftuer-plaetsen / ende
onghefonderde argumenten.

Peenius. Hier toe en dient niet 't ghene daer voor gaet
van de aenroepinghe van den name des Heeren. Maer daer
door wert alleenlijck te kennen ghegeven, dat de menschen
die altoos tot afgoderije geneghen sijn geweest, de aenroec-
pinghe

pinghe wel kunnen toebrenghen aen velen, behalven an Godt, 't zy simpelick aen de voorgestelde Goden: 't zy anders onderscheydene, in opperste, en subalterne, ofte mindere Goden, nae de leere der Platonische.

Antw. **Dat dit alsoo zy:** Ergo Paulus verwerpt hier uyt de aenroepinghe der Heyligen, *nego consequentiam*, want onse Heyliggen en sijn noch opperste Goden, noch mindere volgens de leere der Platonische. Deel nu sult ghy hier uyt smeden / dese slot-reden / die ghy hier most goet maecten: Ergo daer en is gheene andere religieuse aenroepinghe, dan waer door jemaet wort aengeroepen als Godt.

Peenius. Paulus seght dat dese aenroepinghe alleen wettelyck, ende Saligh makende is, de welcke tot Godt gerichte wort.

Antw. **Dat en seght Paulus niet / maer dat seght ghy / want ghy boeght'er dat woorzaken ALLEEN by het welck Paulus niet en heeft.**

Peenius. Dat Corn Hazart, ghelyck oock Bellarmijn sel swijgende voor vast stelt, dat de Heyligen Religieuslyck aengeroepen moghen worden, al-hoewel sy niet aengeroepen werden als Godt, ende eerste Autheuren der goederen, daer in begaet hy, *petitio principij*.

Antw. **Gheen sijn niet bewijst het**

Peenius. Wy hebben nu te voren ghehoort datmen niemant den dienst der Religieuse aenroepinghe moet gheeren, dan die den eersten Autheur is der goederen.

Antw. **Soe verre sijn van daer / dat ghy dit sult ghehoort hebben / dat wy in tegendeel met wederlegginghe van alle uwre argumenten / ende Schyn-tuut-plaetsen ghehoort hebben datse allegaer onbegrijpelyck sijn / ende niet en bestaen. Der halven en sijn onse bewijzen vooz de aenroepinghe der Heyligen / nochtan oprechtelijck van u wederlept / soo blijven te dan vast / vervolgens wy en begaen hier geen *petitio principij*: ten zy dat ghy sieden vooz een principium houeden wile / dat / al wat ghy enkelijck seght / sonder bondighe preuben / datelijck vande ghehele werelt moet aenghenomen worden / gelijck ghy oock daerom gaens doet; maer dit Principium siet soo verre / datmen**

men alle de Predikanten soude moeten houden booz
Evangelisten / ofte onseylbare Leerers / en schry-
bers. Immerz hier onder en kan Peenius niet ghe-
rekenet worden / die soo menschmael lieght.

Hazart, Pag. 32. Paulus spreekt hier namelijk van
de Heydenen / en seyt / datse Godt niet en kunnen
aenroepen / ten zy datse te bozen de kennisse Godts
hebben.

Peenius, pag. 206. Iae d'Apostel leert uytdruckelijck dat
niet alleen ghelooft vereyscht wert in de aenroepinghe, maer
oock datter is een, ende het selfde voorwerp der Religieuse
aenroepinghe, ende des vertrouwens, soj dat niemant kan
aenroepen hem op welcken hy niet en stelt het vertrouwen
lijcs herten.

Antw. Ghy en antwoydt niet op 't ghene ick seg-
ghe: Doch ditobergheslagen: al wat ghy hier date-
lijck gesejt hebt / en kan ick in de woorden Pauli niet
blinden.

Peenius, Hoe sullen sy aenroepen, segt hy, in welcken sy niet
ghelooft hebben.

Antw. Ick en hoorz hier Paulus niet spreken van
het vertrouwen des herten soj ghy hem toeschryft: Ter
contrarien hy boeght'er datelijck by / hoe sullen sy in
hem ghelooven van welcken sy niet ghehoorten hebben?
om te toonen dat hy spreekt van de eerste kennisse
die de Heydenen krijghen van Godt / sonder welke
kennisse / sy Godt niet en kunnen aenroepen; want
hoe sullen sy hem aenroepen / dien sy niet en ken-
nen / ende vanden welcken sy noyt en hebben ghe-
hoort?

Peenius. Indien dan die van het Pausdom willen bewei-
ren, darmen den Heylighen Religieuslijck moet aenroepen,
soj ist nootzakelijck datse toestaen, datmen in hen oock moet
gelooven, ende het vertrouwen des herten op hen stellen.

Antw. Wy staen wel toe / darmen den Heylighen
MACH aenroepen / maer noyt / darmense MOET
aen-roepen.

Daer-en-hoben / ick hebbe gheseyt Pag. 31. dat wy,
op enre sekere maniere in de Heylighen Ghelooven: om dat
top gelooven dat'er Heylighen sijn / en dat'er een ge-
meenschap der Heylighen is.

Peenius.

Peenius pag. 207. Wy antwoorden dat 'et wat anders is, yemant te ghelooven, ende wat anders in yemant te gheloo- ven, 't welck Godt alleen toekomt wy moeten gheloooven in Godt, doch niet in de Heylighen.

Antw. Hier van bereytsche ick klare bewijfen uyt Schrifture. De Daders / die gy dief aengaende beo- stelt / die neme ick allegaer geerne aen / maer om de gplieden pretendeert alles te konnē bewijfen uyt de Schrifture / soo wille ick dan uyt Schrifture bewi- sen hebben datmen alleen moet gelooven IN Godt ende niet IN de Heylighen.

Doch als gy de waerheyt sout willen bekennen so sout ghy moeten segghen / dat dit is een euechelic quæstie de nomine, want ghy weet wel dat wy in de Heylighen niet en gelooven als d'opperste waerheyt maer alleen als vyzenden Godts.

Peenius. Hazart seght, behalven dat Partij dit noch uyt Schrifture, noch uyt de Artijckelen des Gheloofs kan bewi- sen, 't zyn niet anders als ydele uytvluchtjes om de kinden te payen.

Antw. Ick seggh'et noch.

Peenius. Iac t'zijn niet anders als ydele uytknijningen in een verlegghen Jesuyt, die veel tijts roept: *io triumpho*, alshy sich niet meer can verweiren, ende wanneer hy sich gheuecht door het sweert des Gheests, dat is, Godts woort ter ne- der ghevelt, soo tracht hy de Werelt wijs te maecken, dat hy de Victorie vercreghen heeft.

Antw. Hoe kan ick het sweert des Gheests / dat is / Godts woort geboelt hebben / ende darr door neder ghevelt syn / aenghesien dat ghy hier niet en tittelken uyt het Woort Gods by-ghebracht hebt om te bewijfen / datmen alleen moet gheloooven IN Godt / en datmen niet gheloooven en mach IN de Heylighen? Gheeft soo veel contentement / dat niet aen een Jesuyt / ten minsten aen uwe gemeente / dat ghy dit bewijst uyt het Woort Gods, ofte uwe leert uwe gemeente / datmen wel mach staen op te segghen der HH. Daders / sonder Schrifture.

Peenius. Hazart supponeert pag. 32. datmen heel anders IN Godt moeten gheloooven, anders in de Heylighen.

Antw. Mijn segghen is alleen / dat ghy-lieden niet machtrigh en zijt upr Schrifteur te bewijfen / datmen IN Godt alleen moet ghelooven / en datmen niet en mach ghelooven IN de Heplighen : Andersins / ghelijck ghy selve bekent / ick hebbe gheseyt / dat hier de questie niet en is ofmen moeten ghelooven IN de Heplighen / maer dat de questie is / ofmen moet ghelooven / en dat met een Godlijck geloobe / datter metter daet Heplighen zijn in de triompherende Kercke / die vooz ons bidden : Doch / soo gy absoluteelijck staende wilt houden / datmen IN de Heplighen niet ghelooven en mach / ick berepste hier van bewijs upr Schrifteur.

Peccius. pag. 209. Is dit de questie niet, waerom dan soo hart daer op ghedronghen?

Antw. Om dat ghy-lieden soo hart dzinght / datmen alleen IN Godt / ende niet IN de Heplighen moet ghelooven / ende dat ghe eben hart dzinght / dat alles moet bewesen wordē upr het Woort Godts; soo hebbe ick dit soo hart willen dzinghen / om dat ghy het sout bewijfen upr het Woort Godts: en dese bewijfen sal ick verwachten.

Peccius. Hiermede leyt ghy den Leser af van den wegh, met eene nieuwe questie.

Antw. Dat niet / maer ick brenge hem ter contrarie op den rechten wegh / niet met eene nieuwe questie / maer met de oprechte questie / te weten / dat torde aentoeplinghe der Heplighen niet berepste wert datmen IN haer gheloobe / maer dat het genorgh is / datmen / oock met een Godlijck geloof / gheloobe datter Heplighen sijn in de triompherende Kercke / die vooz ons bidden. Ofte soo ghy wilt hebben datmen IN haer moet ghelooven, ofte andersins datmen se niet aentoeplen en magh / bewijst my dat upr Schrifteur.

Peccius. O neen: de questie en is niet van de gebeden der Heylighen, die sy in de triompherende Kercke voor ons doen, of sy in t'gemeen voor ons bidden, maer van de aentoeplinghe, die gherichtet wort tot den Heylighen, of sy van ons sijn aca te roepen? Wy hebben in 't voorgaende ghe-thoont,

thoont, dat daer door d'eygene staet des verschils went
andert, ende omghekeert.

Antw. Bewijst ghy my upt Schysfure datmen de
Heplighen niet aentropen en magh / om datmen
haer niet en gheloost / want dit hebt ghy op-gheno-
men: Jae gy moet my upt Schysfure bewijfen dat
men IN de Heplighen niet ghelooven en magh. Want
dit is hter den opzichten / ende eyghen staet ons ver-
schils.

Peenius. Laet ons sien wat Hazart heeft te seg-
ghen, tegen het formulier des ghebedts van Christus
sijnen Discipelen voor-geschreven. *Luc. II. 2.* Als gy
bidt, soo seght: *Onse Vader &c.*

Antw. Wel hoe? scheidt gy dan van die boogzame
de questie soo af? ghy blijft my van schuldig te be-
wijfen upt Schysfure / datmen niet ghelooven en
magh IN de Heplighen. 2. Blijft noch te weder-leg-
ghen / dat het niet ghenoech en is om de Heplighen
te aentropen / datmen gheloobe / dat dese zijn in den
hemel / dat'er ghemeenschap is tusschen ons / ende
haer / ende dat se voor ons bidden / maer dat'er nood-
sakenlijck een gheloof vereyscht wort / door het welck
se my IN haer ghelooven. Laet ons nu overgaen tot
het ghebedt des Heeren.

Hazart *Pag. 33.* Wy en aentropen de Heplighen niet
ghelijck wy Godt aentropen: te weren / als algher-
meine Vaders des wereldts / maer als byenden
Godts / ende oberfulckx / als wy den Heplighen in
dese qualiteyt aentropen / wy en doen niet tegen de
instellinghe Christi.

Peenius *pag. 210.* Met sulck een nieuwen eidelijck
vondt van woorden, souden alle Afgoden-dieners
haere daed konnen op-proncken, ende verdedigen,
dat sy dat voor-werp, 't welck sy aenbidden, niet
toe en schrijven de hooghste voortreffelijckheydt,
ende eere die Godt alleen, den oppersten Vader,
ende authent des wereldts eyghen is, maer eenighe
leeghere voortreffelijckheydt, en eere, meerder dan

burgherlijcke, ende minder dan Goddelijcke.

Antw. Soo lanck als jemandt sich tuder daet tuschen dese leste palen soude houden/hy en soude geen Afgoden-dienaer zyn / om dat hy Godt niet en soude berooben van de eere/die hem alleen toe-komt:maer de wyse de Heydenen alle hare boozwerpsels der aanbiddinghe / 't zy meerdere / 't zy mindere tuder daet hebben ghehouden booz Goden / ende dienvolghens haer toe-ghedraghen de eere die den waren Godt alleen toe-komt / soo zijne metter daet Afgoden-dienaers gheweest / ende oversulckx en hebben sy hare daed niet kunnen verdedighen/dat sy aen hare boozwerpsels der aanbiddinge niet toe-brachten de eere / die den waren Godt alle toe-behoort. Daerenbove/de Heydenen droegen goddelijcke eere toe / aen hoerreders / moorders / dieben / &c. Wy dragen mindere eere toe aen soodanighe die haer leven hebben overghebracht in heyligheyt/ ende alle soozten van Christelijcke deughden.

Peenius. Wy zijn niet seer bekommert met wat voor een naem in 't Pausdom ghenoecht wert de dienst, dien sy den Heylighen bewijzen, maer wat men nae het oordeel des H. Geests in de Schrift openbaert, daer van segghen magh: maer die leert openlijck dat 'et Afgoderije is, indien de eere, ende dienst der religieuse aentoeppinge, de welcke Godt alleen toe-komt, andere ghegheven wort.

Antw. Dat het afgoderije is / wanneer men de eere / ende dienst / die Godt alleen toe-komt / bewijst aen eenighe schepselen / dat is byten alle twijffel. Dat de religieuse aentoeppinge alleen aen Godt toe-komt daer van leert ons Schrifture contrarie / wanneer sy ons soodanighe exempelen booz-stelt / daer de Heylighen zyn aen-gheroepen geweest / ende van u noch niet en zyn weder-leyt / maer ter contrarie van my tegen uwe beantwoordingen vast-gemaccht. Ende alsoo blijft samen vast / dat onse aentoeppinge der Heylighen geene afgoderije en is.

S

Peenius

Peenius. Hazart en doet niet anders, als dat hy onder sulcke subtiliteyten de afgoderije des Peenoms verberght, ende bemantelt.

Antw. Daer geene afgoderije en is / en kan gheen afgoderije verberght / noch bemantelt werden.

Peenius. Laet hem eens thoonen, waer, in de schariften Godt onstot den Heylighen ghesonden heeft als tot vrienden, ende patroonen.

Antw. Thoont ons eens met uptghedruichte woorden inde Schryftuere / daer Christus belast heeft / de spzake loose kinders te doopen: Zijt gyliden te treden met dit te trecken dooz consequentien, upt de heylighe Schryftuere / soo als wy mede doen: Waerom en zijt ghy niet te vreden dat wy mede / dooz consequentien trecken upt de Schryftuere / dat Godt selve daer teghenwoordigh zijnde / ons sent tot de heylighen als Vrienden / ende Patroonen / ghelijck by *Job. ult.* de vrienden van Job heeft ghesonden tot Job, als sijnen Vrient / ende Doozbidder? ofte / ghelijck Paulus ver soecht heeft de voorszake by Godt / van de ghene / aen den welken hy seyde: Bidt voor ons?

Peenius. Laet Hazart thoonen waer Godt de heyligen onstot te roepen ons voor-ghestelt heeft. Waer hy belooft heeft dat hy door hare handen ons weldaden gheven sal.

Antw. Dooz het wederlegghen van uwe Schryftuere-plaetsen / hebbe ick in 't voozgaende gheschiet dat soodanighe belofte niet noodigh en is tot de aenroepinghe.

Peenius. Laet hen dan erkennen, dat sy haere hope, ende vertrouwen, sonder woort, en ordonantie Godts, jae tegen Godts Woort, stellen op eene creature, en derhalven de eere die Godt alleen toekomt tot de Creaturen over-draghen, ende vrogghens dien afgoderije begaen.

Antw. Als gy ons sult overtuyghen hebben dat onse aenroepinghe der heyligen geschiet sonder Woort Godts / jae tegen Godts Woort; en dat wy de eere die Godt alleen toekomt den heylighen overtuyghen

ghen / soo sullen wy gheerne bekennen / dat wy afgoderij begaen / maer ick hebbe u boven overtuygt van contrarie / niet het weder-legghen van ulwe argumenten / bekent dan / dat wy geen afgoderij en begaen.

Peenius. Dat behalven Godt oock de Heylighen gheselt worden tot een object der religieuse eere, ende aenroepinghe daer in begaet hy *petitio principij*.

Antw. Ter contrarien / ghylieden begaet *petitio principij*: want onse argumenten staen vast / dat men de Heylighen magh aenroepen / ende ghylieden en sijt niet machtigh te behoonen / dat men niemant aenroepen en magh behalven Godt alleen; ofte dat alle religieuse eere / een eere is / die Godt alleen toe-komt / wanneer ghy dan wederom komt segghen: men magh niemant anders aenroepen als Godt; ofte alle religieuse eere / is een eere die Godt alleen toe-komt / siet ghy niet klaer / dat dit is / *petitio principij*?

Peenius. Wanneer een dienst, die Godt alleen toe-komt, aen eenigh gheschapen dingh, behalven, en buyten Godt ghegheven wort, daer uyt en be-staet niet eenighe verscheydene soorte van eere, die gheoorloft, ende Gode behaeghlyck is, maer wert in de Schrift, onder de name van afgoderij, (waerlijck beschuldicht.

Antw. Is dit niet klaer / en door de ooghe / *petitio principij*? wy loochenen ghedurigh / dat wy den Heylighen de eere toedraghen die Godt alleen toe-komt / ende dat wy afgoderij bedryven: ende ghylieden en hout ons niet contrarie bewijzen / noch onse verbedinghen weder-leggen / niet-te-min / gy komt noch eens uyt-roepen dat wy den Heylighen de eere toedraghen die Godt alleen toe-komt / en dat wy afgoderij begaen; is dit niet *petitio principij*, soo en weet ick niet wat het is.

Peenius. Daer is tweederley soorte van afgoderij. D'eene, wanneer de Ware Godt niet wert ghedient

op een godlycke wyse, dat is naer het voorschryf bys
Woorts. D'andere, wanneer se op een Godlycke wyse
vereert wort, 't ghene gheen Godt en is, welke laste
soorte van afgoderije door die van het Paulson
begaen wort, wanneer se buyten, ende behalven des
waren Godt, onsen al-ghemeynen Vader, andere
Patroonen, af-gestorven Heylighen sonder Gods
Woort soecken, ende den dienst, die Godt alleen
toe-komt, hen toe-brenghen.

Antw. Dit is wederom lustigh gepaer inde loep
wy loochenen / segghe ick noch eens / en wy ontken-
nen / dat wy den Heyligen aenroepen sonder Woort
Godts: Wy loochenen / en wy ontkennen dat wy
den dienst / die Godt alleen toe-komt / hen toe-bren-
ghen: wy loochenen en wy ontkennen dat wy af-
goderije begaen: wy loochenen / en wy ontken-
nen dat wy op eene Soddelycke wyse vereeren 't gheen
gheen Godt en is: hier op en seght ghy anders niet
dan / ghy begaet afgoderije / ghy gheeft den dienst
die Gode alleen toe-komt aen de Heylighen / en
dit bewijsen / het ghene gheloochent wort? In loech
aen dan / stelt ons bewijsen vooz / want de gene die
ghy dies aengaende hebt voozt-ghebedocht boden
hebben self gheenen schijn van bewijsen / soo als ick
gherhoont hebbe / met de selve te weder-legghen.

Hazart pag. 33. Al-hoe-wel de Heylighen niet en sijn
aen te roepen als onse Vaders / nochrang wil als
onse Broeders / en Mede-knechten: dit hebbe ick
geseyt tegen Dirick Hamer, de welke seght / De Hey-
lighen en konnen niet ghenoecht worden onse Vaders, maar
wel onse Broeders en Mede-knechten, waer uyt hy blyf-
ten wilt hebben / datmen de Heylighen niet en magh
aenroepen; hier teghen / om te rhoonen dat die niet
en volght / heb ick ghestelt het exempel Pauli Rom. 12
30. dat'er hy seght: Ick bidde u Broeders dat gy my bystaet
in u lieden ghebeden by Godt. Ten volght niet / dat de
Heylighen sijn onse Broeders / ergo men magh he-
re ghebeden by Godt niet versoecken.

Peenius pag. 211. Daer is groot onderscheyt tus-
schen de aenroepinghe der verstorven Heylighen,
en tusschen het verloeck van de voorbiddinghe der
levenden.

Antw. Ick sal gheerne dit onderschept leeren.

Peenius. De aenroepinghe der afgestorvene is
eenen religieusen dienst, ende behoort tot de eerste
tafel der Wet, de aensprake, ende 't verfoeck der
levendighen, is een werck der liefde, ende behoort
tot de tweede tafel der Wet: Niemant van den vro-
men heeft oyt religieuse ghebeden aen den levenden
op-gheoffert.

Antw. Kan dan een werck van liefde niet samen
wesen een werck van religie? waerom niet? Dooz-
ders / dat niemandt van den vromen oyt religieuse
ghebeden aen de levende op-gheoffert heeft / hooze
ick u wel seggen / maer niet bewijzen: Was het dan
een hogherlijck verfoeck alleen / wanneer de Israe-
liten van Samuel, als Propheet / versochten dat hy
booz haer by Godt soude bidden?

Peenius. Paulus begeert wel ende verfoeckt door
brieven, dat de Romeynen, ende Theffalonicensen
voor hem wilden bidden, maer hy en roeptse niet
aen, want de aenroepinge is het voornaemste deel
vanden Godts-dienst, ende vervat eene affectie, en-
de toe gheneghentheydt des ghemoets, sijnen roe-
vlucht nemende tot de ghenade, hulpe, ende by-
stant desgenen die aenroept.

Antw. Als Paulus Rom 15. 30. seide tot de Romey-
nen: Ick bidde u lieden, dat ghy my helpt in uwe ghebe-
den voor my, by Godt, op dat ick verlost werde vande on-
ghelooovighen: Heeft hy niet versocht de hulpe / ende
bystandt van haere ghebeden by Godt / ofte / dat sy
hem souden helpen met haere gebeden by Godt / op
dat hy mochte verlost werden: waerom en moghen
wy 't selve niet verfoecken van de Heylighen?

§ 3

Item

Item als hy seyde tot de Corinthianen, 2. Cor. 1. 11. Ghy lieden hebt mede ghearbeeyt, ofte gheholpen door de ghebede, op dat over de gave, door vele personen ons te weghe gebracht, oock voor ons danck-segginge voor velen ghedaen worde, seght hy niet opentlijck/dat die van Corinthien hem hebben gheholpen / of hy ghesaen met haere ghebeden / ende dat hy / door haer voorbiddinghe, ghelijck nwen Bybel hier seght N. 16. is verlost gheweest van de doode? waerom en moghen wy het selve niet segghen van de afgheseyde Heplighen?

Item/ als hy seyde tot de Thessalonicansen 1. Cap. 5. 25. Broeders bidt voor ons, heeft hy dan sijn toeblycht niet ghenomen tot sijne broeders / om dat sy voer hem souden bidden?

Voorders, hebben de Joden haer toeblycht niet ghenomen tot Jeremias 24. 2. als sy versochten van hem dat hy tot den Heere voor haer souden bidden? en al die versoecten van de ghebeden/ kost het wel geschieden sonder affectie, ende toeghegheentheyte des ghemoots, tot de ghene welkers ghebeden versocht wierden? Wat isser dan / in al die booz-gaende / 't welck ongherijnt zy ten opsichte van de Heplighen? Maer ghy seght: Paulus en riepse niet aen: Ghy moet wy bekennen / dat hy van haer versocht / dat sy hem souden helpen / of bystaen met haere ghebeden / op dat hy soude verlost worden &c. Laet ons / van oock (om niet te disputeren van enkele woorden) so spreken / en segghen dat wy van de Heplighen versoecken, dat sy ons willen helpen met haere ghebeden hy Godt, op dat wy dit / of dat souden verrijghen.

Maer ghy seght: De aenroepinghe is het voor-naemste deel van den Godts dienst. Ick segghe: wilt ghy dit woort / aenroepen, niet ghebruyck hebben ten opsichte van de Heplighen / soo neemt dan het woort bidden, ofte versoecken, ende steunt ons toe/dar men de Heplighen mach versoecken, dat sy booz ons willen bidden hy Godt, ofte ons helpen door haere ghebeden / ghelijck Paulus ghedaen heeft ten opsichte van

de Romeynen, en andere: ofte soo niet / thoont ons dan onderschepde tusschen het een / ende het ander. Ofte wel / indien ghy wilt hebben / dat wy de heylighen aenroepen, ghelijck wy deurgaens oock spreken: soo segghe ick / dat de aenroepinghe het voornaemste deel is vanden Godts-dienst, wanneer sy ghesiert wort tot Godt, dat is waer / wanneer sy ghesiert wort tot de heylighen / dat ontkennen wy.

Peenius, pag. 212. Die van het Pausdom segghen dat de aendiddinghe is een erkenenisse van superioriteyt: maer de Romeynen, ende Thessalonicensen, en waeren gheensints hoogher, ende meerder dan Paulus, jae Hazart seght pag. 33. datse veel minder waren, als Paulus, soo en zijnde dan niet aengaebden, noch Religieuslijck aengheroepen.

Antw. De Romeynen, ende Thessalonicensen waren minder als Paulus, hoor so veel als hy hare Apostel was dat is waer: Doch hoor so veel als hy niet oodmoedighert hare ghebeden versochte / stelde hy haer selfs boven hem.

Peenius. Paulus en heeft niet versocht, dat sy-lieden hare ghebeden, by de sijne wilden vervoeghen, als of hy ghemeynt hadde, door hare verdiensten sijne beden te sullen verkrijghen.

Antw. Waer staet dat geschreven / dat Paulus dit niet ghemeynt en heeft: bewijs my dat upt Schysure.

Peenius. Hy versocht alleen haere ghebeden op datse de ghesinsheydt der Christelijcke liefde, metter daet souden be-
thoonen, ende door hare ghebeden teghen den Satan, ende alle andere vyanden met hem souden strijden, op datse Godt, als met in een gheslaghene, ende ghelijckerhant, door hare ghebeden souden smeecken; dit ghewelt is Godt aenghenaeem. Tertul.

Apolog. Cap. 39.

Antw. Ghenomen dat dit al soo waer / sck en hoor Paulus hier noch niet segghen / dat hy niet ghemeynt heeft, sijne beden te sullen verkrijghen, door hare verdiensten; Want dit staet wel samen / met al het door-gaende / dat ghy hier seght. Daarom berey-
sige ick hier noch eens bewijs upt Schysure / dat Paulus niet ghemeynt heeft / dat hy sijne beden / door hare verdiensten soude verkrijghen.

Peenius. 'T en volght dan niet, Paulus heeft ghebeden den levenden, ofte hy heeft versoecht de ghebeden der levende: Ergo men magh den af-ghestorven Heylighen aenbidten, ofte hare ghebeden versoecken.

Antw. Blijckt uyt al uwe redenen/die ick nu wederlept hebbe / dat ghy mijn ghevolgh niet een stercken hebt quaet ghemacckt: sae ghy hebt het / soo ick bemesen hebbe / het selve noch meer bevestight ofte soo niet: Ichoont my contrarie in eenen Wittighen Syllogismus: Want jeder een / die de minstere vatentheydt heeft / sal uyt alle de boozgaende redenen / lichtelijck kunnen bespeuren / dat dit seer wel volghet: Paulus heeft versoecht de ghebeden der levenden, ergo men magh versoecken de ghebeden der afghestorven Heylighen. Aenghesien dat alle de redenen / die ghy hier by hzeught tot boozdeel van't versoek bande ghebeden der levende/dienen oock tot boozdeel van't versoek bande ghebeden der afghestorvene.

Peenius. 'T zy dat Hazart verstaet een borgherlijcke aenbiddinghe, oft een Religieuse het ghevolgh wort onkent.

Antw. Wanneer ick alle redenen aenverde / die ghy hzeught tot boozdeel van't versoek bande ghebeden der levende / ende ghy niet en bewijst / gheslijck ghy niet en doet / datse niet en kunnen gheliden in't versoek bande ghebeden der afghestorvene soo blijft mijn ghevolgh bast / ende bondich. Pag. 24. in mijn Victorie.

Peenius Pag. 213. Het fundament van de aenroepinghe is de almachtigheyt, alwetentheydt, al-om-teghenwoordigheyt &c. waer door de verborghene ghedachten, en sochttinghen des herten, ende ghebeden, die op aerden in verscheyden plaetsen gheschieden, gheweten, ghesien, ende oorderfcheyden worden.

Antw. Hoe menschmael sult ghy noch het selve herhaelen / ende den Leser verinoepen met Crambe recocta?

Dit altemael heb ick boven wederlept / ende ghesloochent dat tot de aenroepinghe nootsakelijck vereyscht wort almachtigheyt, alwetentheydt, al-om-teghenwoordigheyt &c. Hier op sullen wy uwe Repliquen bertwachten.

Peenius

Peenius. Sy wijcken af van de instellighe Christi, die ons gheleert heeft te segghen: *Onse Vader, &c.* de welcke den Heylighen, in wat qualiteyt sy oock soud'en moghen voorwenden, aenroepen.

Antw. Dit hebbe ick mede wederleyt / ende contrarie ghetooont.

Peenius. Jae, seght *Hazart* 't sal hier op uyt-komen, dat de afghestorvene Heylighen van ons niet en weten.

Antw. Is het niet soo?

Peenius. 'T is mede waer: Hoe soud'en sy van ons weten, sy en sijn niet teghenwoordigh by ons in dit leven; en sy konnen noch door brieven, noch door boden van ons verwitticht worden.

Antw. Waer is dat moghelijk / dat semant soodanigh een ghebolgh kan in den sin komen: De Heylighen en konnen noch door brieven, noch door boden van ons verwitticht worden: Ergo sy en weten van ons niet. Wie en sal soo een ghebolgh niet loochenen? Wenghesien dat'er soo vele andere middelen sijn?

Peenius. Niet te min sal het contrarie hier nae bewijzen. Wy sullen het uytwachten, en sijn ongheluckigh bewijs, hier nae ontmoeten.

Antw. Ick sal dan verwachten / hoe ghy hier nae my ontmoeten sult.

Peenius. Dat *Hazart* ten derden dese reden gheeft, waerom Christus ons heeft leeren bidden onse Vader, ende niet segghen *H. Maria, of Petre &c.* bidt voor ons, namentlijk, om datse noch levende waren hier op aerden, doch hier spreectken vande afghestorvene Heylighen, Ergo nihil ad rem: Denckt hy niet dat wy hem sijne eyghene woorden wel soud'en konnen s'huys senden: want als *Paulus* de voorbiddinghe van die van *Roomen*, ende van *Theffalonica* verlocht, soo waeren sy noch levende hier op aerden: Doch de questie is hier van de aenroepinghe der afghestorven Heylighen. Ergo *Corn. Hazart* dit exempel *Pauli* voortbrengende, heeft nihil ad rem gheantwoort.

Antw. Wy thoonen uyt *Schryfture* dat *Paulus* versocht heeft de ghebeden der levenden / ende hier uyt bescrijpen wy a minori ad majus, datmen dit magh doen van de Heylighen: Ghy seght nihil ad rem, om dat-

datmen by Paulus spreekt van levende menschen: Ick bekien et / ende nochtans het komt wel ad rem. om datmen mach argumenteren à minori ad maius. Maect te segghen: Christus heeft gheleert sijnen Vader, aen te roepen, ende niet Petrum, ofte Mariam. dat is / i. esgati-um, het welck niet en sup. 2 Ten komt niet ad rem, om dat ghy lieden in dese questie de levende gheensints en wilt begrepen hebben; hoe komt ghy dan ons op-woopen / dat Christus souden maecten segghen hebben aenroeyt Petrum, ofte Mariam die noch leefden / aenghesien dat ghy selfs hier gheue questie wilt maecken van levende menschen? Ick segghe dan / in dit ons disput / is questie van de aghesiozvene Heylighen / ende die questie blijft in haer gheheel / wanneer wy van den levenden, argumenteren tot den Heylighen, maer te segghen Christus en heeft niet gheseyt aenroeyt Petrum, ende Mariam die noch leefden / de questie blijft alleen op den levenden / sonder voorder te gaen tot den Heylighen ende alsoo en komt het niet ad rem.

Peenius Pag. 214. Gal. t. 4. 6. Overmits ghy kinderen zijt, soo heeft Godt den H. Gheest zijns Soons uyt ghesonden in uwe herten, die roept: Abba Vader: Waer uyt belloten wort, dat de gheest Jesu Christi den gheloovighen beweeght haer ghebeden te adresseren, niet tot den Heylighen in den Hemel, maer tot onsen Hemelschen Vader.

Hazart. Pag. 35. 'T is vastich 't ghene Dienick Haert seggt te weten: Dat alle de ghebeden, die den H. Gheest in onse herten voort-brenght ons adresseren tot Godt onsen Vader, te weten / uyt-suytende alle andere woopen-bidders; want den gheest Jesu Christi heeft Paulus beweeght / dat hy hem eerit soude adresseren tot menschen / om haere ghebeden te verhoeren / op dat sy hoor hem / als hoor-bidders souden bidden by Godt. 'T is oock den gheest Gods gheweest: dat de vrienden van Job tot Job heeft ghesonden / op dat sy van hem sijne ghebeden by Godt souden verhoeren.

Peenius. 'T is een onverdraghelijcke stoutigheyt, Paulus woorden, ende exempel alsoo te misdayden, om den zonden

vondighen wijs te maken, dat sy den heylighen in den Hemel aenroepende als hare voor-bidders by *Godt*, sy daer in naevolghers *Pauli* sijn, die sulckx noyt ghedacht, noyt ghepractiseert veel min anderen gheleert heeft.

Antw. *Ghy* moest wy hier wederleggen/eñ toonen dat dit segghen van *Dierick Hamer* wel bestaet: Alle de ghebeden, die den Gheest Christi in onse herten voortbrenght adresseren ons tot *Godt* onsen Vader, indier boezghen dat alle andere Voor-bidders uytghesloten werden: Want ick hebbe ghehoort / dat dit valsch is. Ick hoone het noch klaetder: 't is seker / dat *Paulus* de ghebeden versocht heeft van verscheyden personen / op dat sy by *Godt* hoor hem souden bidden; dat en kont ghy niet loochenen: 't is oock seker dat hyse versocht heeft als Voor-bidders; want dat bekent wten Bybel op 2. *Cor.* 1. 11. N. 19. Nu vragghet / of *Paulus* om sich eerst te adresseren tot Voor-bidders, is betweeght gheweest van den gheest Christi, of nie? seght ghy dat neen? soo moet ghy dan segghen / wat gheest het gheweest is: Seght ghy dat ja: soo moet ghy dan bekennen / dat het valsch is / dat alle de ghebeden, die den gheest Christi in onse herten voortbrenght, ons adresseren tot *Godt* onsen Vader, meuytlyken van alle andere voorbidders. Wilt ghy dit niet bekennen / soo moet ghy het dan weder legghen / 't welck hier niet ghedaen en is met uyt te roepen: O onvedraghelijcke stoutigheyt! *Pauli* woorden, ende exempel alsoo te mildayden, om den eevoudighen wijs te maken, dat sy den Heylighen inden Hemel aenroepende als hare voor-bidders by *Godt*, sy daer in naevolghers *Pauli* sijn. Dit en is gheen weder-legghinghe van 't ghene ick hebbe op ghenomen / maer 't is eene enckele uytwijkinghe sonder slag/ende effect. En segghe over sulckx / dat de ghene / die de Heplighen nemen tot hoor-bidders / naevolghers *Pauli* sijn: want ghelijck *Paulus* aen die van *Corinthien*, ende andere / gheseyt heeft: broeders bidt voor ons, sonder insurie aen Christo te doen / soo en doen wy mede gheen insurie aen Christo, wanneer wy aen de Heplighen segghen: Bidt voor ons.

Teu

Ten anderen / ick en hebbe de woorden Pauli niet misduyt: maer ick hebbe gherhoont / dat Paulus de ghebeden versocht heeft van alle andere / by Gods dat is klare Schrifture: Ick hebbe gherhoont dat de ghene / die hy versocht heeft / sijne voor-bidders gheweest zijn / dat is de berklaeringhe van utren Bybel: Hier uyt hebbe ick besloten / dat het valsch is / dat alle de ghebeden die den gheest Christi in onse herten voort-brenght, ons adresseren tot Godt onsen Vader, met uyt sluyten van alle andere voor-bidders: Hier moet ghy nu segghen / of mijn besluyt goet is / of niet: soofaer soo hebbe ick gewonnen: soo neen: soo moet ghy dat bewijzen.

Peenius. *Hazart* by praëoccupatie werpt sich selven tegen alle onse ghebeden moeten uyt-komen op Godt: En daer op antwoort hy, dat su ckx gheschiet, wanneer sy den Heylighen aenroepen: *want dan bidden my haer dat sy onse voor-bidders willen wesen by Godt, ende alsoo is het waerachtigh, dat den gheest Iesu Christi in alle onse ghebeden ons adresseert tot Godt, te weten, ofte door ons eyghen selven, ofte door andere.* Hier in begaet hy petitio principij: want dat is hier de questie, of men den Heylighen wel aenroepen magh, en door hen, als door onse voor-bidders tot Godt bidden, dat wordt ontkent.

Antw. Ghy zijt wederom al te vzoegh in de werre want eer ghy dese mijne praëoccupatie op naemt / so moet ghy te vzozen gherhoont hebben / dat mijn besluyt niet en bestaet / als ick uyt het exempel Pauli besloten hebbe / dat het onwaerachtigh is, dat alle onse ghebeden die den gheest Christi in onse herten voortbrenght, ons adresseren tot Godt met uyt sluyten van alle andere voor-bidders, of ghy moet my segghen dooz wat ghy Paulus beweeght is gheweest / wanneer hy voor-bidders ghenomen heeft: dat is / hier op dit pas / alleen de questie / ende alsoo en heb ick niet begaen petitio principij: want ick hebbe hier niet dese slot reden willen berhoonen / dat de derde Schriftuer plaect die van Dierick Hamer woort vooz-gheselt reghen ghy aenroepen der Heylighen / in gheender manieren bestaet. Thoont ghy nu datse bestaet / ofte gheeft de sake op.

Peenius. Den Gheest Godts leert ons doorgaens in sijn woort, Godt aen te roepen, Godt te bidden, ende sich tot Godt te keeren.

Antw. **Ick bekenn'et: Maer hier-medē en is mijn ne booz-gaende slot-reden noch niet weder-leght.**

Daer-en boven / ick segge wederom / soo ick geseyt hebbe in mijn Victorie pag. 36. Hier uyt en volght niet, datmen sich niet mach keeren tot voor-bidders, noch die aenroepen, noch bidden, niet meer dan of ick seyde: Ghy moet Godt beminnen, ergo ghy en moet uwe vrienden niet beminnen.

Peenius. pag. 215. Wel thoont ons dan een bevel Godts, van den Heylighen aen te roepen, ende tot hare voorbiddinge ons te keeren, ghelijck ons gheboden is, Godt, en onse vrienden, jae selfs onse vijanden lief te hebben, en te beminnen.

Antw. **Ick hebbe boven gheloochent / dat tot de aenroepinghe der Heplighen een bevel Godts van noode is; 't is ghenoech / dat ons de selve aenghepresen woort in de Schryfture. Maer waer blijft de wederlegginge van mijn boven-gestelde slot-reden? Daer-en-boven 't schijnt dat gy noyt eenstittelken haude Philosophye gehoozt hebt: men moet hier nae geen ghebodt vraghen / maer de vraghe is nu alleen / of nyr kraeyt van dese voozstellinge: Men moet Gode beminnen, volghet / men moet sijne vrienden niet beminnen? dat is / of de ghene / die het een affirmeert / het ander daerom loochent.**

Peenius. Indien Hazart gheen bevel Godts en kan bybrengghen, ghelyck wy weten, dat sulcx hem onmoghelyck is, soo en moet hy dat niet in eenen graet stellen, den Heylighen aen te roepen, ende den naesten te beminnen, waer in soo groot onderscheyt is, als tusschen eenē sake die gheoorloft is, ende in Godts woort gheboden, ende die onheoorloft, ende in Godts woort niet gheboden, maer verboden is.

Antw. **Ick loochene dat de aenroepinghe der Heplighen/ongeorloft, en in Godts woort verboden is. Daer en is oock gheen bevel Godts van noode / de exempelen sijn genoegh; men vraghet hier oock niet / ghelyck**

Ick ick nu gesept hebbe / of de liefde des naesten en de aenroepinghe der Heylighen gheboden is; maer de vraghe is / of euckelijck uyt dese boozsellighe men moet Godt beminnen, volghet / men moet sijn naesten niet beminnen, alle die haer aen de Philosophie verstaen / sullen segghen dat neen: Alsoo en volghet het oock gheensins niet: Men moet Godt aenroepen, hem bidden, sich tot hem keeren, Ergo / men magh geen andere bidden &c. Middelerijt en is mijne voorgegaende slot-reden noch niet wederlept / te weten dat den Gheest Christi Paulum niet beweeght heeft sich t'adresseren tot Godt met uytstuyten van andere hoorbidders.

Peenius. Hy handelt ontrouwelijk als hy door vergelijkinghe van sulcke onghelijcke dinghen, als de aenroepinghe der Heylighen, ende de liefde des naesten is, den meniche soeckt wijs te maecten, datmen het een soo wel mach, ende moet doen als het ander.

Antw. Dat is ontwarachtigh dat ick gheseyt hebbe datmen de Heylighen MOET aenroepen / uyt segghen alleen / datmen het MACH doen. Nu als ghy de ghelijckheyt wilt sien / soo en moet ghy niet sien op ghebodt / of geen ghebodt / maer alleen op dit: Ghelijck die seght datmen Godt moet beminnen / niet en seght datmen sijne vrienden niet beminnen en moet / alsoo die seght / datmen sich soude keeren tot Godt / &c. en seght daerom niet datmen sich niet en magh keeren tot de Heylighen / dat is / vi talis affirmativa, non bene infertur negativa. Tot hier toe en heb ick de weder-legginghe niet van mijne slot-reden.

Peenius. Als Dierick Hamer dese plaetse Pauli soo opneemt, dat den Gheest Iesu Christi ons tot Godt onsen Vader adresseert in alle onse ghebeden: 't en is niet soo, seght Hazart, Schriftuer en seght dat hier niet, maer seght alleenlijk, dat dien gheest ons doet roepen Abba Vader, hier uyt en volgt niet dat hy dit doet in alle onse ghebeden.

Antw. Ick segge noch eens / dat dit niet en volghet te weten / soo ick daer by gheseyt hebbe / met uytstuyten van alle andere voor-bidders.

Peenius. Seght ons dan in wat ghebeden den Gheest dat niet en doet.

Antw. Dit is immers vraghen nae den bekenden wegh; ick hebbe u gheseyt / dat hy dit niet ghedaen heeft in de ghebeden Pauli, noch in de vrienden van Job, want hy heeft haer beweeght om voorbidders te nemen of seght my wat geest het geweest is / die Paulus ende de vrienden van Job hier toe beweegt heeft.

Peenius. Waer is het in Godts woort te vinden, dat den gheest ons stiert tot de Helighen, Godts wel beminde vrienden ghelyck ghy seght pag. 48?

Antw. De questie en is hier nu niet / of dit in Godts woort te vinden is; maer de questie is nu alleen op dit pass / of nyt dese Schryftuer-plaetse Pauli: Godt heeft den Gheest sijns Soons uytghelonden in onse herten, die roept Abba Vader, moet / of kan besloten worden / dat den Gheest dit doet in ALLE onse ghebeden, met uytfluyten van alle andere voorbidders, ick hebbe gherhoort in Paulo, ende de vrienden van Job dat neen; want dese hebben niet en daer booz-bidders genomen / die booz hem souden bidden by Godt / en sijn buyten twiffel hier in ghestiert geweest door den Gheest Gods (ofte soo niet / seght my door wat Gheest sy beweeght sijn geweest) Ergo 't is valsch / dat den Gheest Christi ons beweeght om ons t'adresseren tot Godt, met uytfluytinge van alle andere voorbidders, dit is het eenigh dat ick hier teghen Dierick Haemer hebbe ghepraemt / om te toonen dat sijne Schryftuer-plaetse niet te propooste en dede: Soo moet gy dan eerst dese mijne stot-reden quaet maecten / ende toonen datse niet en bestaet / eer ghy komt vraghen / Waer is het in 't woort Godts te vinden dat den Gheest ons stiert tot den Heylighen Godts wel beminde vrienden; dan sullen wy dese vraghe beantwoorden.

Peenius. Wat wilt Hazart hier mede segghen? Ghelyck het oock niet en volghet: Christus heeft gheseyt, dat sy het ewigh leven sullen hebben, die Vrouw, Kinderen, Susters Boosters, ende alles verlaten, Ergo alle menschen moeten dat doen.

Antw. Waerom vraght ghy wat ick hier mede wil

wil seggen? de sake is klaer genoegh uptghebruyt in mijn Victorie pag. 36. Waer sult ghy hier ten lesten vol-cynden met al uw' loopen van 't ren / op het ander / latende alles steken / ende niet een siet van al wat ghy op-neemt uytboerende? Doch / in Gods name / laet ons hoozen wat ghy hier wederom nientyts booz den dagh hzenght.

Peenius. Meynt ghy dan dat dit alleen de Monicken, ende Jesuyten raect, die haer in een Klooster begeben &c. Omme dit wort tot alle menschen gheseyt, ghelijck Christus klijck spreeckt by Luc. 14. 33. *Alsoo dan een yghelijck van u, die niet en verlaet alles wat hy heeft, die en kan mijnen Discipel niet sijn: Alle, ende een yeder dan die Christi Discipel wil sijn, ende het eeuwich leven genieten, die is-gehouden des noot sijnde, alles te verlaten, ende Christum te volghen.*

Antw. Soo seght ghy dan dat dit verlaeten van alles, wort aen alle menschen gheseyt / namelijk des noot wesende: soo moet ghy dan volgens dien bekenent dat het noot was / wanneer de Apostelen Vrouwen kinderen / Vader / Moeder / en huys verlieten: *Maer draghe ick waerom dat het niet noot was in de Apostelen / dan in Nicodemus, Josephus van Arimathea, Lazarus, ende andere meer / die dit niet ghedaen hebben / ghelijck de Apostelen? ofte het is gewest / om dat Christus dit aen sijne Apostelen in 't besondert bevolen heeft / ofte niet? seght gy dat ja? soo raecht dan dit ghebodt alleen de Apostelen / ende de ghy die haer in dat ampt souden succederen. Seght ghy dat neen? soo moet ghy my dan seggen / waerom het niet noot dede / dat de Apostelen alles souden verlaten / als het noodtigh was booz Nicodemus, Josephus, Lazarus etc. ofte het is gheweest / om dat sy het ampt van predicken beter ende mer mindere beleveninghe souden bedienen of niet? soo niet? Seght my dan waerom: soo ja? soo wort het dan bevolen dertijck gheseyt aen de ghene die 't ampt van predicken bedienen / ende soo segghe ick wederom / dat die van partye, hier verre te kort schieten.*

Peenius pag. 216. Waerom doch ist? om dat wy lieve hebben een wettelijcke Vrouwe te trouwen, nae de leere

des Apostels, dan in onkuysche lusten te branden, ende om die te versadighen, met aller-ley Vrouw-volck sich ghemeyn maecten.

Antw. Wel hoe isst dan soo gestelt met alle menschen / dat sy ofte moeten trouwen, of branden, ende haer gemeyn maken met allerley Vrouwen-volck? Iffer gheen midden? hoe seght dan Paulus, dat een Waeght beter doet met niet te trouwen / als met te trouwen? hoe raet hy haer / ofte hoe wenscht hy / dat alle menschen waren gelijk als hy selbe was / dat is / onghetrouwt? isser dan niet een te binden onder de predikanten / die onghetrouwt kan leben sonder te branden, en sich ghemeyn te maken met allerley Vrouwen volck? soo neen? soo moeten sy dan eenen anderen slag van menschen sijn / dan de gene aen de welke Paulus hier spreekt: soo ja? soo isser dan eenen middelen staet in den welcken men leben kan sonder te trouwen / en sonder te branden. Paulus seggende / dat het beter is te trouwen / als te branden / spreekt op conditie / te weten / indien jemant brandt, andersins hy blijft daer by / dat de gene / die sijne maeghet niet ten Houwelijcke npt en gheeft / beter doet, dan de ghene die se uptgheeft: ende hy seght daer-by dat de ghene die onghetrouwt is, haer bekommert met de dinghen des Heeren, op dat sy Heyligh zy aen Lichaem, en Ziele, om te toonen dat / ghenomen jemant noch brande / datter eben-wel middelen sijn om den brand te blussen / ende oversulcx dat het niet nootsakeelijck en is te trouwen / veel min sich ghemeyn maeten met alderley Vrouwen-volck.

Peenius. Of ist om dat wy liever door een wetelijck houwelijck Kinderen teelen, om die in de vrees des Heeren op te trecken, dan die, nae de practycke des Pausdoms. in't water, oft andersins om te brenghen? ghelijck ons ghetuyght de viiver van den Paus Gregorius I. waer in niet min dan 6000 van sulcke verlatene Kinder-hoofden ghevonden wierden.

Antw. Dat is een grobe lenghen / ende van nwg ghelijcke versiert. Der-halven het valt my wonderlijck in / dat niemant van de Apostelen / nae dat sy ghetoept waren / Kinderen hebben gheteelt / ende dat

dat de Predikanten / die haer upgeven booz fustel-
seurgh der Apostelen / dit nootzakelyck noeten doen.
Oft indien ghy seght / dat het hier niet aankomt op
de successie, maect op de gave der onthoudinghe, dat
dunckt my eben wonder / dat'er geene / of seer we-
nighe Predikanten die gave hebben: hoe komt dat
heeft dan Godt soo eene treffelycke gave aen uwe
ghemeente gantschelyck ontrocken / dat is wonder.

Peenius. Of ist om dat wy *ts* ver hebben te arbeiden, ieden in
sijne beroepinghe, werkende dat goet is, met de handen, op dat wy
hebben mede te deelen den ghenen die noot heeft. Eph. 4. 28. dan
onse goederen in 't een, oft 't ander Convent op te hoopen,
en langhs de huysen ledigh gaende, een anders broot te loe-
ken, en t'eten, en dan de werelt wijs te maken, datmen alles
verlaten heeft? 't is soo verre van daer, dat wy de Jesuyten
Papen, en Muniken, daer in voortocht souden benijden, dat
wy selfs hare naevolghers in desen niet begheeren te sijn.

Antw. Dat gheloove ick seer wel / want hoe sou
ghy hier in de Jesuyten / of Muniken willen nae-
volghen / aenge sien dat ghy de Apostelen niet en wilt
naevolghen in gheen kinders te teelen? want het
een / ende het ander / soude te hart / ende te swaer
vallen aen 't Uichaem / ende de sinnelijckheyt.

Doch niet al dit praten / en hebt gy noch niet be-
wisen / dat dese mijne slot-reden niet bast en gaer:
Den Gheest Christi heeft Paulum beweeght om sich t'address-
seren tot voor-bidders by Godt, Ergo 't is valsch, dat den
Gheest Christi in alle onse ghebeden onte herten beweeght
om ons t'addresseren tot Godt, met uytfluytinge van alle an-
dere voor-bidders. Soo lact gy over al de sake streken
met pbele uytvluchten / Jae met grobe rastelijcke
leugens.

Peenius. Eph. 3. 12. In Jesu Christo hebben wy de try-
moedigheyt, ende den toeganck met vertrouwen door het
gheloove aen hem

Ant. Ick en vnde hier niet tegen het aenroepen der
Veylighe / want voor eerst daer en wort niet geseyt dat
men gheenen toeganck en konnen hebben tot God-
ten 3^e door Jesum Christum; Ten 2. oock als wy de Vey-
lighe

lijghen aenroepen / om booz onse te bidden / soo leeren wy / dat oock hare gebeden / van geender wercken en konnen wesen / ten zy dat sy hare kracht hebben van het vergoten bloedt Iesu Christi, ergo allegat dooz Iesum Christum, ende alsoo blijft Iesus Christus onse Middelaer / die alleen onse versoent heeft met den Vader / dooz sijn bloedt / van welck bloedt alle de boozbiddingen / 't zy van den Heylighen hier op de aerde / 't zy van die in den Hemel / hare wercken / ende aenghenamigheyt hebben by Godt. Daerom boeght de Roomsche Kercke by alle hare gebeden / dese clausule: *Door onsen Heere Iesum Christum* &c.

Peenius, pag. 218. Dese clausule, door onsen Heere Iesum Christum wort wel ghevoeght by de gebeden die tot Godt gheschieden, waer in ghewach ghemaeckt wort van de verdiensten, ende middelinghe der Heylighen, maer niet in sulcke gebeden die tot den Heylighen selve ghedaen worden.

Antw. Ick segghe in alle gebeden, die de Roomsche Kercke / namelijk daghelyx leest in de Messe / of andere besondere diensten / als gheapprobeerde / ende aenghenomen van de heele Kercke.

Peenius. Dit maect den grouwel noch grooter, Christum te maken tot den Middelaer der Heylighen, by de Creaturen.

Antw. 't is een reecken / dat ghy niet veel onse gebeden gelesen hebt / die wy in de Messe / ofte andere besondere diensten ghebruycken / want daer begynnen wy alxt van de aensprake tot Godt / ende sluytende bidden wy hem / dat hy ons ghebe door onsen Heere Iesum Christum, 't gene wy vraghen dooz de gebeden der heylighen / samen geboeght met de onse / om te toonen / dat die gebede hare wercke moet hebben van Iesum Christum: Is dit Christum stellen als middelaer der Heylighen / by de Creaturen? of is liever hem stellen als den eersten / ende eenigh doozspronck van alle middelinghe / sonder den welcken gheene middelinghe Godt kan aengenaem sijn?

Peenius. Dese clausule en heeft geene plaetse in hare aegodische protestatien, ofte verklaringhen, aengaende de verdiensten

diensten, ende uytneemtheyde van S. Franciscus, S. Dominicus, de heylighe Maghet, en van anderen, de welke is seltsame, ja monsters van verdiensten toeschrijven, makende hen-lieden Christo ghelijck: het welcke ten vollegen kan worden in haere leere van S. Franciscus, waer in Christus in alle dinghen, die van hem in den Euangelio gheleeren zijn, onderlingh werdt vergeleecen met hem, in sijn gheboorte, sijn leven, tentation, discipels, leere, mirakelen, transfiguratie, lijden, hemel-vaert, en wat niet, als te sien in het boeck van sijne *Conformiteyt*.

Antw. *Ick was verwondert / waer dit boeck soo langh bleef / want hier van te spreken / is een van de wesentlijcke deelen van de boecken der Predicanten. Nu segghe ick dan / dat dit hier niet ter sake en doet: want wy spreken van ghebeden, en ghy spreekt van eenighe verhaelen: wy spreken van ghebeden, die de Roomsche Kercke ghebruyckt, ofte in haeren publijcken, of andere besondere diensten, en ghy spreekt niet van leerdinghen, soo ghy seght (want dit en zijn gheene leersacken by ons) maer eenighe Orateursche redenen: ghy moest bewijzen / dat wy dese verhaelen ghebruycken in onse ghebeden / namelijk die / de welke de Kercke ghebruyckt in de Messe / ofte andere besondere diensten. Wat en doet ghy hier niet / Ergo niet te pypen pooste.*

Peenius. pag. 219. 't Schijnt waerlijck, dat ghelijck de duyvel van oudes heeft verweckt den gene, die schreef de ghelijck-formigheyde van Apollonius Thyanæus, om daer door 't Euangelium om verre te stooten, schrijvende de historie van eenen verdoemden waer-segger, die in alle dingen soude ghelijck Christo, den Sone Mariæ: dat alsoo de selve duyvel een Monick heeft te wercke ghestelt, om te schrijven dese *Conformiteyt*, op dat de verdiensten Christi mochten onderdruckt, ende een stinckende afgode in sijn plaetse ghestelt worden.

Antw. *Ghy zijt eenen grooten lasteraer Peeni, ende daer by eenen lustighen leughenaer: Ick bidde u' thoont*

thoont ons eens / dat den dubbel dien Monck te wercke heeft ghestelt / die het boeck der Confozmitrepten ghemaect heeft / ende dat den H. Franciscus een afgodt is. En dan moest ghy hier noch spreken van de ghebeden, die de Roomsche Kercke ghebruyckt, ofte in de Misse, ofte andere besondere diensten. Want dit boeck der Confozmitrepten en zijn gheene ghebeden.

Peenius. Hoe wel Franciscus is gheweest een slecht, eenvoudigh, onwetende mensch, een Boer van het dorp van Assisen; soo ghelooven nochtans sijne discipelen, dat hy seer krachtigh is gheweest in woorden, ende wercken, en dat hy groote mirakelen ghedaen heeft.

Antw. Lustigh aen Peeni, hoe ghy meer papter bescladt met soodanighe praetsens buyten propoost / hoe ghy u meer stelt tot spot van de gheleerde / sae van de kinders selve. Hier gheeft ghy immers een starcke van uw' kloeck verstandt; dit zijn waerlijck argumenten weerdigh booz Peenius: hy spot met de discipelen van S. Franciscus, om dat sy ghelooven dat hy krachtigh gheweest is in woorden / en wercken / en dat hy groote mirakelen heeft ghedaen / daer hy nochtans een slecht, ende eenvoudigh man was / ende / soo hy seght / eenen Boer: is't moghelijk? is het dan soo wonder / dat een slecht, ende eenvoudigh man soude krachtigh zijn in woorden / en wercken? Hoe seght dan Paulus 1. Cor. 1. 27. dat Godt het swacke der wereldt verkoren heeft, om het stercke te beschaemen? dat hy het onedele der wereldt, ende het verachte verkoren heeft, om te niete te doen het ghene jet is? Is't oock soo wonder / dat een Boer soude mirakelen doen? hoe heeft dan Elias soo vele mirakelen ghedaen / die nochtans van Elias 3. Reg. 19. 19. ghevonden wierdt / ploegende het landt? Ick wenschte wel Peeni, dat ghy dit gheueggen hadt / want ick schaeme my self over uw' los praeten. Du en hebt ghy noch niet ghesproken van onse publycke ghebeden / maer alleenlijck van eenighe lof-redenen / ofte enckele verhaelen van een besouder schryver.

Peenius. Franciscus wordt gheuoemt *Iesus Typicus*, en van de devote Catholijcken aldus aengheroepen. Franciscus, waere beeldt, die *Iesus* zijt ghelijck, Patroon der Minderbroers, gheeft ons het eeuwige Rijk.

Antw. Als ghy my sult den boeck boorzijnghe ende citeren / dan sal ick sien in wat ghelegentheit ende omstandigheyt / ende hoe / ende van wie dit geseyt wordt. Dese aentwysinge sal ick verwachten.

Middel-er-tijd / zijt ghedachtigh dat Moyses, Josue, ende andere zyn boozgaende booz-beelden van *Iesus* gheweest, wat is dat anders dan *Iesus Typicus*? waerom is het dan soo ongherijmt desen naem toe te eyghenen aen een persoon / die namelijk de vijf Wonden ghedraghen heeft / ghelijck *Iesus*? leest hier op de beamerkinghe van uwen Dordrechtse Bybel Rom 13. 14. op dese woorden: Doet aen den Heere *Iesum Christum*, dat is / seght uwen Bybel, aen-nemende door het Geloove sijne gherechticheyt, ende alle sijne deughden naevolghende, daer mede uwe ziele bekleedende, ende vercierende. Nu / die dit soude doen / soude hy niet moghen gheuoemt worden een gherstelijck affersel van *Iesus*, of *Iesus Typicus*?

Peenius. Van hem wordt gheschreven in 't boeck der Conformiteyten *Francisci*, dat hy de vijf Wonden Christi in sijn lichaem ghekreghen heeft, als of hy oock hadde gheleden voor de sonden des wereltes, ende den menschen verlost.

Antw. Dat hy de vijf Wonden ontfanghen heeft / dat is waer / doch en komt hier niet een hant te pootste / want wy moeten hier alleen spreken van ghebeden, die de Roomsche Kereke ghebruycke in de Misse, ende andere besondere diensten.

Dat hy de vijf Wonden ghedraghen heeft / als of hy booz de sonden des wereltes gheleden / ende den menschen verlost hadde / dat is openlijck ghelogen ten zo ver ghy my de aentwysinge boorzijnghe boorzijnghe dit dit segghen.

Peenius.

Peenius. Dese verffen van den Jesuijt *Turfellinus*
zijn bekenr,

Ontbloodr Franciscus eens van't kleedt, &c.

Dit selve concept, of noch ergher, is aldus uytghe-
druckt by een ander Jesuijt *Franciscus Bencius*,

*Francise, heyligh man, se recht wordt ghy verhe-
ven, &c.*

Antw. 't Is bezre ghekomen / als ghy u moet be-
helpen met Poëten, weet ghy dan niet wat *Horatius*
seggt ?

— Pictoribus, atque Poëris

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Behalven dit / soo en segghen dese twee nergens/
dat *Franciscus* hoor de sonden des wer'ld's gheleden/
ende den menschen soude verlost hebben.

Ten anderen : ghy schryft *Bencius* valschehijk toe/
't ghene hy noyt ghedacht en heeft te segghen ; te
weten / dese woorden :

Hy sal, ghelijck 't betaemt,

Tot spijt van duyvel, hel, een Christen zijn ghenaeamt.

Dit hebt ghy wederom gheloghen / want *Bencius*
en heeft dat niet in die ghedichten / die ghy self citeert
w't latijn.

Doch wat nootd soo vele woorden ? spreekt van
ghebeden, die de Roomsche Kercke ghebruyckt in de Misse,
en andere besondere diensten, anderffing 't is alles sup-
ren propoost : want in de ghebeden protesteert de
ghegeele Kercke / openlijck / ende pubhkehijk / dat
dit al moet ghereserert worden tot den eersten ooz-
spronck van alle verdiensten / dat is / tot *Christum*.

Peenius. pag. 221. Dit gaet soo verre, dat *Fran-
ciscus* *Christo* is ghelijck gheworden in alles, dat hy
met eere, ende heerlijckheyde is ghekroont, en boven
de wercken van *Godts* handen is ghestelt en verhe-
ven : overste over alle creaturen, ende gheschapene
dinghen, ende den Enghelen, ende Aerts-Enghelen
ghelijck in verdiensten : waerom oock aldus van hem
ghe-

ghesonghen wordt,

O Francisce Sonne-strael,
Die een sonderlinghe quael,
Hebt gheleden aen het kruys.

Antw. **W**t uwe eyghen citatie van dese woorden
tu't latijn/obertuyghe ick u van leughen; want nu
latijn staet/ Crucifixus singularis: is dit te segghen/ die
een sonderlinge quael hebt geleden aen het kruys? 't schijnt
in der waerheydt / dat ghy gheen latijn en verstaet,
soudt ghy 't niet beter vertaelt hebben in deser boe-
gen/ dat Franciscus op eene besondere manere is ghe-
krupst gheweest / wanneer hy de vyf wonden Christus
ontfanghen heeft? gaet nu voort.

Peenius. Ghy zijt nu in't eeuwigh huys,
Daer ghy heel verheerlijckt zijt,
En met Jesus u verblijdt.

Antw. **W**aer wordt hier gheseyt / dat Franciscus
overste is van alle creaturen, ende gheschapene dinghen, of
dat hy den Enghelen, ende Aerts-Enghelen ghelijck is in ver-
diensten? Zyt ghy niet een onbeschaemt mensich/ dat
ghy uwe duystsche betaelinge van dese versen durft
stellen neffens 't latijn / om dat alle de werelt u
de ooghen sou konnen sien uwe ontroutwighheit?
gaet nu wederom voort.

Peenius. Wijst ons doch de weggen aen,
Daer wy door ten leven gaen,
Thoont het merck van yder wond'
Die men in uw' leden vond,
Aen den Heer tot aller tijdt,
Dat ghy ons alsoo bevrijdt.

Antw. **D**it leste / Dat ghy ons alsoo bevrijdt, heb
ghy'er wederom moerwillighlyck by-ghelapt. Siet
gaende de reste/ hier siet ghy dat wy Franciscum senden
tot Christum, teghen het ghene ghy boven gheseyt
hebt/ te weten/ dat wy in de ghebeden, die tot den Heyl-
ghen selve ghedaen worden, gheen ghewagh en maken van
Christus.

Peenius

Peenius. Voeght hier by 't ghene de Franciscaner Moniken (Minoritæ, of Minderbroeders ghenaeemt) ter eeren van haeren Patroon, onder anderen hebben laeren uyt gaen in een boeck, gheseght Flosculi S. Francisci, 't welck als Francisci Euangelium is, daer in sy schrijven, dat alleen gheheylight, en saligh zijn, door het Bloedt Jesu Christi, die menschen, de welke voor de komste Francisci gheleest hebben: maer die daer nae ghevolght zijn, dat die saligh geworden zijn door het bloedt, ende wonden van S. Franciscus, als of sy wilden segghen, dat men nu Christi Bloedt niet meer van doen heeft, maer dat S. Franciscus wonden ghenoech zijn: ô Godts lasteringhe!

Answ. Ick soude hpkang plat uyt gheseyt hebben/ dat ghy hier wederom lieght / maer om dat ick dat boozeyde boeck uter en hebbe konnen bekomen; in den dit daer te binden is / soo ghy seght / 't is qualyck gheseyt / ebenwel en kan ick niet ghelooven dat dit daer soo staer / ghelijck gy het vooz gheeft; want inden ghy soo stoutelyck heht durben lieghen in het boozgaende / soo datmen uyt uwe latynsche citatien / uwe leugheus kan tasten : hoe sal ick u betrouwen in eene sake / die ick uter en hebbe konnen nae sien : *Zimmers* / wat'er van zy / ofte uter / dat en komt wederom uter een hapt te propooste : want gy moet hier alleenlyck spreken van ghebeden de welke de Roõsche Kercke ghebruyckt in de Misse, ofte andere besondere diensten.

Peenius pag. 222. Och of het daer by mochte blijen. *Arrige auris* Hazart, en hoort eens hoe heyligh de Cappen en Covels van dese Franciscaner Moniken zijn (want het schijnt dat hy weynigh desen Roomschen Alcoran ghelesen heeft, oft dat 'e hem vergeten is) namentlyck dat jemant daer in stervende, terstont ten hemel vaert, daerom oock selfs eenighe

nighe van die Moniken, als sy te bedde gaen, ende haere kap uyt schudden, een kleyn kapken op haer borst binden, op dat sy nimmermeer daer sonder wesen en souden, ende in hare slaep vande doornen verrast werden, ende alsoo sonder kap in de helle vaeren.

Antw. Zijn dan Cappen, en gebeden by u al een dinghen? ghy moest hier alken spreken van gebeden die de Roomische Kercke gebuyckt inde Misse, ofte andere besondere diensten, ende gy komt hier sonder eynde praten van Cappen en Kovelts

Behalven dit arrige aures, hoozt toe Peenius seggt wederom dat ghy / soo ghy dat boogaende boopselt / ende verhaelt / gheloghen hebt / als gy seggt datse meenen sonder de kap inde helle te vaeren.

Peenius. In die opinie is oock gheweest Franciscus den tweeden Coninck van Vranckrijck, de Marquis van Mantua, Albertus Pius, de Prince van Capri, de Prince van Parma, Robertus de Coninck van Sicilien, Christophorus Longolius, Rudolphus Agricola, en andere meer, die in een Franciscaner Cap ghestorven, en begraven zijn.

Antw. Schaeurt ghy u niet / van soo treffelijck Princen / ende Coninghen / soo verachtelijck te spreken? en haer valscheijck toe te schrijven / datse van opinie gheweest zijn / datse sonder de Franciscaner Cappe souden inde helle ghevaeren hebben, soo ghy nu te boegen gheseyt hebt? Is dit niet wederom gheloghena doch wanneer sal't eens een eynde zijn van al uw' lofspreken, ende praten? sult gy dan ten lesten niet eens hoorn rem, ende spreken van de Gebeden die de Roomische Kercke ghebruyckt in de Misse, ende andere besondre diensten? Want of gy dupsent soodantige exempelen bybrachten 't is ghenoech dat wy niet dupsent gebeden praten soren / dat dit alles moet verstaen worden / en hoemen op dese clausule: Door onsen Heer Jesum Christus. Dit is het gheboeten van onse heere Kercke / schouwt dit

die clausule ondertusschen daer niet en wtert by-ghe-
boeght.

Peenius. Maghmen dan niet wel met verwonde-
ringhe segghen: O heylighe Cappe die de Menschen
saligh maeckt?

Antw. Maghmen dan niet met de waerhejdt seg-
ghen van Peenius: o groote blaeshaeck/ die soo liegh
dat men 't booz de ooghen kan sien / uyt sijne eygen
estaten!

Peenius. Heeft Erasmus niet met recht moghen uyt-roe-
pen: O geluckighe luyfen, die in sulck een warm, en heylighe
Cap wonen moghen?

Antw. Magh men van Erasmus niet met recht uyt-
roepen/ dat hy eenen grooten spottet/ ende lasteraer
vande Municken is gheweest/ om dat sy hem ober
al tant boden?

Peenius. Dese Cappe en magh den Geusen niet
ghebeuren, als die haer geerne te vreden, ende ten
vollen verghenoeghen met het bloedighe kleet der
gherechtighejdt, ende ghehoorsaemheydt Jesu
Christi.

Antw. Dese Cappe magh den Geusen wel geben-
ten/ als sy haer maer en wilden begheben om in een
Clooster te gaen / ofte haer te verboeghen by de op-
rechte Carholische Kercke/ ende dan souden sy haer
eben wel koanen vernoght houden met het bloedighe
kleet der gherechticheyt, ende ghehoorsaemhejdt Jesu Chri-
sti. Maer een Cappe te stellen op het hooft van eenen
die niet ter daet geus is/ dat is eben/ of men een
capoen selde op het hooft van eenen . . . . Et.

Peenius. Laet ons Corn. Hazart nu eens segghen,
van waer deser Franciscaner Cappen, en Kovels sulck
weerde kracht, en aenghenaemheydt hebben by
Godt, dat jeman daer in stervende, terstont (son-
der de pijn des Vaghevyers te ghevoelen) in den
hemel op ghevoert wort.

Antw. Laet ons Daniel Peenius ten lesten eens seg-
ghen

ghen / wat dar'er is van de gebeden, die de Roomse Kercke ghebruyckt inde Missen, ofte andere besondere diensten; want tot hier toe en doet hy niet anders / dan of praten blyten propoost / oft sleggen.

Peenius pag. 223. Een jeder oordeele nu, of die van het Pausdom den heyligen niet in Christi plaetse stellen, haer toeschrijvende 't bene de Schrift leert Christo alleen toe te komen, 't welck de Roomsche Kercke ghenoech te kennen gheeft in hare gebeden, die sy tot den Heylighen selfs stiert, sonder oyt ghewagh te maken van dit beslyt ofte clausele: *Door onsen Heere Iesum Christum.*

Antw. Godt zy gheloost / dat ghy ten lesten na die kromme ende ydele spzonghen / schijnt op den rechten wegh te willen komen. Laet ons hoozen de gebeden in het besonder / vaer geen gewagh gemact en wort van dese clausele: *Door onsen Heere Iesum Christum.*

Peenius. Soo luyd onder anderen de Litanie van S. Franciscus, waer mede besloten wert het boeck gheseght de Seven Ghetijden van Onse L. Vrouwe, in onse Neder-landtsche taale overghefet door Arnoldus ab Ischa, 't Antwerpen anno 1518. H. Franciscus, *Vaen dragher Iesu Christi, Ruyter van den ghekrachten Naevolgher des soons Godis, &c.*

Ant. Wat seght gy / dat hier geen gewagh wort gemact van dese clausele: *Door onsen Heere Iesum Christum* hier hebt ghy noch eens geloggen. Siet noch eens uwen hyl op / ende siet of dese Utrante niet gesloten en wort niet dit volgende ghebedt: O God! die wat H. Kercke door de verdiensten van den H. Franciscus *Be* *Door Iesum Christum onsen Heere, Amen.*

Peenius. Dese Christus typicus sal de devote Catholijken wel redden, ende door sijne verdiensten, ende ghebeden inden hemel brenghen.

Antw. Wel verstaende dooz dese / ofte die ghelofte clausele, als vozen gheseyt is / te weten / door onsen Heere Iesum Christum.

Peenius. In wat weerde ende groot-achtinghe wort S. Dominicus ghehouden, van welcken, alhoe-wel een wreet tyran, ende vervolgher der Albigenen, nochtans Antoninus Arts-bisschop van Florencen veel goets ghetuyght.

Antw. Item noch een grove leughen / dat S. Dominicus een wreet tyran is ghetweest: ten volghet niet: Hy was een vervolgher der Albigenen, ergo hy was een wreet tyran, want hy bedfende wertelick het Inquisiteurs ampt / dat hem van wertighe Obersten was op-ghelept. Dat seght nu Antoninus vanden H. Dominicus?

Peenius pag. 224. Hy noemt hem een heyligh man, die van Gods alle macht in hemel, op aerde, ende inde hel'e mede-gheedeelt is: even 't ghene de Schrift van Christo ghetuyght Matth. 28.

Antw. Item noch eens gheloghen / dat Antoninus dit seght / even als het de Schrift van Christo gheruyght Matth. 28. want daer spreckmen van een absolute authoriteyt / ende macht Christi, die hy als Sone Gods heeft ober al watter is / om te regeren: ende hier spreekt den H. Antoninus alleen van eenige mirakelen / die Dominicus heeft ghedaen / in 't watter / inde locht / op de aerde / ende upt-saeghen der dubelen / sonder te spreken van eenighe absolute authoriteyt ende macht om te regeren: soo ist dan onwaerachtigh dat Antoninus van S. Dominicus spreekt / even als de schrift van Christo gheruyght.

Maer hoe zijt ghy hier wederom op een bodt soo bersept? want ghy moet hier alleen spreken van de ghebeden die de Roomsche Kereke ghebruyckt inde Misse, ende andere besondere diensten, ende nu kantt ghy hier wederom raesen van eenige historische Uof-vedeuen / die den H. Antoninus sedelijcker / of gheestelijcker wijst aen S. Dominicus toe-eyghent.

Peenius. Dat mochte Christus wel te rechte segghen reghen dien Florentiaenschen Bisschop: wanneer is dese macht, en heerlijkheydt my ontnomen, co aen Dominico ghegheven?

Antw. **Wader-practies**: want soo verre ist van daer

daer / dat den H. Antoninus sou segghen / dat dit abblute macht vande welcke ghesproken wort *Matth. 18* Christo soude outnomen zyn / dat hy selfs dit mit seght van S. Dominicus, even als de Schryft dat van Christo ghetuyght.

Peenius. Daer wort gheseght van desen Sancte dat sijn beelt, neffens het beelt van S. Paulus te Venetien, in S. Marcus Kerck staet, met dit opschryft *Door desen (Paulum) gaetmen tot Christum, maer noch lichter dan Dominicum.*

Antw. Van verre Ieghtmen beel / ick moest dat ander bescheet han hebben / dan enckel segghen: ick kan 't seet qualijck ghelooben: Even wel is dit wonderom verre blypen propoost.

Peenius. Maer dese twee Pauselijcke ghecanoneerde Heylighen daer latende, wat gevoelen sy doen van der Maghet Mariae voorbiddinghe.

Antw. Siet wel toe / dat ghy u houdt tusschen de palen van dit stuck dat wy hier booz hebben / ende dat ghy alleen spreekt van de ghebeden, die de Roomsche Kercke ghebruyckt in de Misse, ende andere besondere diensten: oft soo ghy wederom blypen spooz loopt, soo en sult ghy niet recht geen antwoorde krijghen als *Nihil ad rem.*

Peenius. Inde ghetijden van onse lieve Vrouw *pag. 14.* en doorgaens wort gheseyt: *Door de ghebeden, ende verdiensten der saligste, altyt Maghet Maria, ende alder Heylighen, gheleyde ons Heere tot 't rijke der hemelen. Amen.*

Antw. Wel? wort hter gheen ghewach van Christus ghemaect? Wat is dan te segghen; Gheleyde ons de Heere?

Peenius *pag. 225.* Item: *O Moeder Gods weest voor ons en Middelerse, de Maghet der Maeghen zy voor ons een Middelerse by den Heere.*

Antw. Hoozt ghy niet / dat wy haer stellen inder Ierisse by den Heere? Is dit gheen ghewach maken van Christus?

Peenius. Item: Door haer aie Moeder, en Maghet is, verleene
 ons de Heere saligheydt, en vrede.

Antw. Dier gy niet dat top bidden dat de Heere onse
 saligheydt verleene / om te rhoonen dat de voozspza-
 ke Mariae moet upr-komen op Christum?

Overleght nu alle de andere plaetsen / die gy dies-
 aengaende noch voozt bzinght / doch sommighe ber-
 hoort / naelatende het ghedert dat'er op volghet tot
 Godt / met dese clausule door onsen Heere Iesum Christum
 &c. soo sult ghy bebinden / dat'er staet / ofte / op dat
 wy Iesum siende, ofte naer uws Soons believen. &c. Wat
 hebt ghy nu noch meer? maer ick vermaene u noch
 eens / dat ghy niet en loopt bukten 't spooz / ende
 bidde u dat ghy niet en lieght / ghelijck ghy nu ine-
 niggh mael hebt ghedaen.

Peenius pag. 226. Galatinus de arcan. Cathol. verit.
 pag. 489. schrijft, dat Godt de wereltd gheschapen
 heeft om Jesu, ende Mariae wille &c.

Antw. Gy zijt bukten spooz / ergo nihil ad rem, indts
 ghy moest spreken van gebeden: want hoe groote ber-
 dienst en wy eenighen Heylighen toe-schrijven / de H.
 Kercke protesteert alom in haere dienstten / dat het
 moet komen op dese / of dierghelijcke clausule / Door
 onsen Heere Iesum Christum.

Peenius. Brigitta in hare Revelatien pag. 21. seght dat Ma-
 ria haer gheseyt heeft, dat ghelijck Adam, ende Eva de wereltd
 verkercht hebben voor een appel, alsoo haer soon, en sy verlossen de
 wereltd met een herte. *Filius meus, & ego redemimus mundum
 quasi cum uno corde.*

Antw. Daerom en stelt ghy het latijn niet ober /
 soo als het leght te weten: Mijnen Sone, ende ick heb-
 ben de wereltd verlost GELYCK ALS met een herte,
 want 't is wat anders te segghen: wy hebben dat met
 een herte ghedaen, ende wat anders / wy hebben dat ge-
 daen ghelijck met een herte: want dese woordkeug /
 GELYCK ALS zijn particulare diminuentes, dat is /
 die de sake dapper verminderen / ende soo hoogh niet
 en nemen / als ghy hier seght.

Daer-en-boven nihil ad rem, want men sprecket
 hier

hier van gheene ghebeden. Eben wel / soo sult ghy
 my naerder aenwysinghe doen van dese plaetse
 want ghy wijst my enckelijck op pagina 24. van de
 Rebelarien. Ick hebbe twee verscheyden dyncen
 van dit Boeck nae-ghesien / eenen ouden ende eenen
 nieuwen / den eersten ghedrukt te Nurembergh by
 Koberger in het jaer 1521. maer dien en heest ghy
 cijfer-ghetal op sijn blader; den tweeden herdrukt
 tot Ceulen by de Erf-ghenamen van Boetzerus anno
 1630. maer dien en heest pagina 21. niet ten enckel-
 woozt van het ghene ghy hier seght: Ghy sult van
 dese plaetse noch eens moeten naer-sien / op dat ik
 de selve magh ondersoecken / want naer dat ik
 op soo vele leughens bevonden hebbe / ick segghe
 recht uyt / dat ick u niet meer en betrouwe.

Peenius. De School-leeraers beweren, dat Maria
 verdient heeft, indien niet de Mensch-wordinghe
 selve, nochtans dat Christus soude mensch werden
 en van haer gheboren worden, soo leeren *Galvus*
Bonaventura, &c.

Antw. Wat seght ghy al Peeni? ick meyne dat ghy
 u eyghen selven niet en verstaet: want eerst segghe
 ghy dat Maria niet en soude verdient hebben de Mensch-
 wordinghe selve, ende terstont voeght ghy'er by / dat
 se soude verdient hebben dat Christus sou menschen worden
 thoont my eens wat onderscheydt dattet is tusschen
 de Mensch-wordinghe Christi, en tusschen Christus menschen
 worden: Iffer geen: soo spreekte ghy dan u eyghen
 ben tegt / als gy segt / indien de School-leeraers
 en beweren dat de *H. Mager* verdient heeft de Mensch-
 wordinghe selve; sy leeren nochtans / dat sy verdient
 heeft dat Christus sou menschen worden: want Iffer ghy
 onderscheydt / indien sy dit leere / soo moeten
 sy dan oock leeren het eerste: Iffer onderscheydt
 soo sult ghy pzeijfelyck thoonen waer in dit onder-
 scheydt bestaet. Nu segghe ick / dat het onwaer-
 tigh is / dat de School-leeraers beweren / dat Maria
 verdient heeft dat den Sone Godts sou menschen worden /
 leeren alleen / dat-se verdient heeft / dat-se den Sone

Godts soude ontfanghen, ofte dar-se sou moeder zijn van den
 Sone Godts : is dit te segghen / dat-se verdient heeft/
 dat Christus sou mensch worden? de Mensch-wordinghe Chri-
 sti, of dat Christus sou mensch worden, was al besloten/
 eer de h. Maghet opt verdiende, maer dit nu beslo-
 ten wesende / soo moest er een moeder wesen / die
 den Sone Godts soude ontfangen / en haeren; Godt
 boozende de verdiensten van de h. Maghet / ghe-
 sondeert wesende op de verdiensten van den toe-ko-
 menden Christus / per anticipationem, heeft upt kracht
 van de selbe besloten / dat sy die moeder sou wesen.
 Dit is't / dat de School-leeraers beweren / in der
 boegen / dat sy niet en seggen dat Maria verdient heeft
 dat Christus sou mensch worden, of de Mensch-wordinghe
 Christi, die besloten en vast-ghesest was dooz de god-
 delijcke decreten / eer Godt aenghesien hadde de ver-
 diensten van de h. Maghet / maer sy leeren / dat-se
 soude verdient hebben moeder te zijn van den Sone
 Godts / dat is / den selben ontfanghen / en haeren/
 sende alleen op het Moederchap, ende niet op de
 Mensch-wordinghe selve. Alsoo loopt ghy van alle kran-
 ten blawt scheenen.

Peenius. Hier uyt volght, dat daer eenighe ver-
 dienste is in haer, de welcke niet gevonden en worde
 in de verdiensten Christi, maer die daer voor-gaet.

Antw. Seght my eens / waer dooz zijn de Patriar-
 chen, en Propheten / booz de gheboozte Christi ghe-
 rechtvaardicht ghetweest? is het niet ghetweest per an-
 ticipationem, dooz de toe komende verdiensten Christi?
 sal-men hier upt besuypen / datter eenighe verdien-
 sten waeren in haer / de welcke niet gebonden wier-
 den in de verdiensten Christi? och neen! want alle
 haere verdienste hadden haere kracht upt de toe-ko-
 mende verdiensten Christi, ghelijck de onse haere
 kracht nu hebben upt de dadelijcke verdiensten Chri-
 sti: alsoo dat de h. Maghet booz de gheboozte Christi
 verdient heeft moeder te zijn van den Sone Godts /
 dat is te binden in de verdiensten Christi, om dat sy
 dit moederchap niet en kost verdienen / ten zy dooz
 den

de toe-komende verdiensten Christi, als wesen de eenigen oorzprouck/ ende fonteyne van alle verdiensten.

Peenius. Eer Christus konde verdienen, soo verdiende Maria sijne moeder te wesen.

Antw. Alsoo sal ick mede segghen: Eer Christus konde verdienen/ verdienden de Patriarchen/ ende Propheeten; hier upt nochtang en volght niet/ bouter eenighe verdiensten waeren in de Patriarchen/ ende Propheeten/ de welke niet te binden en loosren in de verdiensten Christi: want alhoewel Christus noch niet en verdiende/ als mensch gheworden te wesen (de wyle hy doen ter tijdt noch gheen mensch was) soo is't nochtang dat Godt per anticipaetion toe-komende verdiensten Christi toe-egghende aen de Patriarchen/ ende Propheeten; alsoo is het hier om de mer de H. Maghet/ ende daerom ick loochte datter eenighe verdienste in de H. Maghet te binden is/ die niet te binden en is in de verdiensten Christi aenghesten dat in dese verdiensten den oorzprouck te binden is/ upt den welcken de verdiensten van de H. Maghet/ doock aengaende het moederchap, zijn ghebloeyt/ ende haere kracht hebben gherocken.

Peenius. Christus heeft door sijne ghehoorsameheydt alsoo alle dinghen verdient, dat hy dat alle heeft ghedaen immediatelijck, ende on-mededeelijck.

Antw. Ick loochene/ dat hy dit ghedaen heeft onmededeelijck.

Peenius. Die maer de verdiensten van een creature subordineert by de verdiensten Christi, die berooft hem van sijn ampt.

Antw. Dit zijn monsters van leeringhen/ die ginter machtigh en zijt te bewijfen.

Peenius. pag. 227. Reden is, om dat sijne verdiensten gheene conditie en hebben van te verhoeden en hoogh te maken de verdiensten van anderen/ voorbiiddinghe te doen.

Antw. Dit selve moet bewesen worden.

Peenius. Ick bewijs'er : de voorbiddinge om ver-
geringhe der sonden, ende verkryginghe der oneyn-
dighet goederen , en kan niet voort-komen van
eenighe verdiensten, dan van foodanige, die oneyn-
delijck zijn, 'twelck zijn de verdiensten Christi al-
leen.

Antw. Dat de verdiensten Christi oneyndigh zijn /
dat is buyten alle twijffel / maer dat dese oneynde-
lijcke verdiensten geen conditie en hebben van te ber-
yden / ende hoogh te maken de verdiensten van an-
dere / om boozbiddinghe te doen / dat blijft noch on-
waerachtigh / want dit en volghet niet uyt de oneyn-
delijckheyt der verdiensten Christi : sae het contrarie
volghet er eer uyt.

Peenius. Indien dese Jesuijt dit niet en verstaet ,
soo laet hem weten, dat Christus niet alleenlijk van
sijn ampt werdt berooft , met sijne verdiensten te
loochenen, ofte niet te ghebruycken, maer oock
met die te ghebruycken, en toe te eyghenen op een
andere wijze, ofte anderssins als wy moeten, ende
niet rechr.

Antw. Wy en hebben noyt de verdiensten Christi
ooghegheuyghent op eene andere wijze / oft anderssins
als wy moeten / en niet te recht. Dit wort weder ont-
ken u maer gheseyt / doch niet bewesen : Ende soo
lange als dit niet bewesen en wort / soo en wilt dese
Jesuijt naer dit enkel praeten niet hooten.

Peenius. Dit geschiedt, wanneer wy gheloo-
ven, dat hy is de wortel, en tronck van alle verdien-
sten.

Antw. Ter contrarsten dan worden de verdiensten
te recht / ende op de rechtighe wijze ghebruyckt / wan-
neer wy ghelooven (ghelijck wy metter daedt doen)
dat de verdiensten Christi de wortel en tronck zijn van
alle andere verdiensten.

D 2 Peenius.

Peenius. Want niet tegenstaende dat Christi verdiensten de wortel zijn, andere verdiensten brengen ons te weghe ghenade. ende versoeninghe, ende een ewigh leven by Godt.

Antw. Andere verdiensten doen dat / als van boogbidders / (welckers verdiensten / en boogbidding soe steunt op de verdiensten Christi, dat is sonder selve de minste kracht niet en souden hebben) daer waer: als van verlossers, die dooz haer bloed doort / de eeuwighe goederen ons hebben verdien ghelijck Christus, dat niet: ende alsoo blijft Christus den eenighen middelaer der versoeninghe / of der lossinghe / dooz de welcke is ons het eeuwig leven verdient heeft / ende samen blijven sijne verdiensten de wortel / en tronck van alle andere verdiensten: 't welck wy in't booggaende breeder ghebruyken hebben.

Peenius. Derhalven, hebbende te voren ghebden door de verdiensten van alle Heylighen, ende van de Maghet Maria, vergheeft my mijne sonden door onsen Heere Iesum Christum, dat en sal de sake niet verbeteren, ten zy dat men ons uyt Godts woort kan thoonen, dattet Christus voor goet houdt, dat wy alsoo bidden.

Antw. 't ghene de Kercke Christi boog goet hooft dat hout buyten twijffel Christus boog goet: want die bestiert de Kercke dooz synen h. Gheest / want die Kercke Christi, houdt dat boog goet / sonder dat men niet uyt Schysmatische contrarie bewijfen Christus houdt dit mede boog goet.

Teu anderen / als ghy my sult uyt het woort Godts gherhoont hebben / dat Christus den boog goet de sprekeloose kinderen boog goet houdt / want dat is dat ik u uyt Godts woort bewijfen / dat is dat ik u segde maniere van bidden / boog goet houdt. Indien ghy niet en kondt doen / doet het. Indien ghy niet en kondt doen / ende niet te min den boog goet sprekeloose kinderen boog goet houdt: dat is dat

gheerne reden waerom wy de boozgaende maniere
 van bidden niet en moghen booz goet houden / hoe
 wel wy de selve niet en kosten berhoonen / uyt het
 Woort Gods: want ick en kan niet sien waerom
 dat ghy-lieden meer privilegie soude hebben / als
 wy.

Peenius. Indien onse Lieve Vrouwe heeft eenighe sul-
 ke macht, nochtans laet'et ondersocht worden, of de
 selve commissie sich oock uytstreckt, tot haeren gordel oft
 riem.

Antw. Wy segghen neen.

Peenius. Hoe segghen de Papisten dan, soo als Iuellus uyt
 Lipom. verhaelt Pag. 398. *O salighe Gordel, maect ons erfghen-*
amen van't eenwigh leven, &c.

Antw. Ick soude gheerne weten op wat plaetse/
 ende in wat boeck Lipomanus dit heeft; want ick en
 heb'et selfs by Iuellus, namelijk Pag. 398. niet kon-
 nen vinden.

Dergh ghenomen dit waer soo/ siet hier ober mij-
 ne antwoorde in mijne Samenprake met D.Schuler Pag.
 213. en 214. daer sult ghy sien datmen eene zielloose
 sake wel mach aenspreken/sonder de selve te aenroep-
 en / welke antwoorde D.Schuler noyt wederleght
 heeft/ sal dan deselve aen u overlacen.

Peenius Pag 223. Hier mede houden wy oock beantwoort
 de selve uyt vlucht Pag. 41. op de woorden Christi Matth.
 11. 28. *Komt herwaerts tot my, alle die Gec.* Ende Johan.
 7. 37. 38. *Soo jemandt dorst, die come tot my, en drincke,*
 &c.

Antw. Ick en houde wy gheensins boldaen: want
 ick hebbe uyt Schyfture gherhoont / dat Christus
 hier spreekt / als Heere, als Salighmaker des werelts,
 ende als de Sone Gods, ende ons noot/ofte oock ge-
 biedt/ in dese qualiteyt tot hem te komen / waer mede
 wy niet en verbiedt tot andere te gaen / die van min-
 der qualiteyt zijn.

Peenius. Dat is vergeeffche moeyte gheweest, te bewij-
 sen, dat Christus hier spreekt als Heere, Salighmaker,
 ende de Sone Gods.

Antw. Ter contrarien / hier moet het op aenho-
 men:

men: Want dit betwefen zijnde / soo als ick metten
daet hebbe ghedaen / soo en volghen wy dese ghy-
melde Schryftruer-plaetsen niet anders / dan dat
Christus seght / dat wy sonden komen tot hem als
Heere, als Saligmaker des werelts, ende als den Sone
Godts; niet 't welck hy / seght ick noch eens / niet wy
sluyt sijne vrienden / ofte andere vooz-bidders; want
minder qualstept: ende alsoo vragghen ick noch eens.
Wat is hier, 't ghene strijft teghen het aentoeppen der Heylighen?

Peenius. Even dit, dat de Papisten de selve eer-titulen ghe-
ven aen den Heylighen, ende de selve dinghen, door der
verdiensden van haer begheeren, die Christo den Sone
Godts, onsen Heere, ende Salichmaecker alleen toe-
men.

Anew. Ick en weet niemant van de Papisten / die
de Heylighen opt heeft aengheroepen met dese titulen.
O Sone Godts, ofte Saligmaker des werelts, ofte onsen Hee-
re! En ghenomen / ghy kost contrarie te wyljen
houdt ghy ons dan vooz soo plomp / ofte Godde-
loos / dat wy de Heylighen soo aanspreken / als dat
wy haer hielden vooz den natuerlijcken Sone Godts, of
vooz den Saligmaker, die het heel menscheijck ghe-
sachre heeft verlost vooz sijn doot / ofte vooz onsen
alghemeynen Heere? Ick vragghen / of de ghene / die
aen een mensch den eer-titel soude gheben van Sone
Godts, ofte van Verlosser, ofte van Heere, hier metten
soude te hoort doen aen Christus, of dat hy dien menscheij-
ghelijck soude stellen aen Christo? segghen ghy dat niet.
soo en doen wy dit oock niet ten opsichte van de
Heylighen / schoon wy haer dese eer-titel gaben.
Segghen ghy dat ja? Hoe segghen dan David Ps. 138.
Ghy lieden zijt alleger Sonen des alder-hoochsten? Hoe
wozdt dan Othoniel *Jud. 3. 9.* ghenaemt den verlosser
Israels? Hoe wozdt desen naem/Heere, in de Schryftruer
soo dickwils ghegheben aen menschen?

Nu / dat wy / de selve dinghen van de Heylighen
begheeren / die wy van Christo vragghen; van wy
vragghen wy als vooz-bidders; niet van Christo
als den natuerlijcken Sone Godts, als den Saligmaker.

des werelts, die ons, door sijn bloedt, heeft verlost, als van onsen alghemeynen Heere, ende oppersten Middeler.

En seght niet / dat dit petitio principij is: want ick hebbe boben / uwe argumenten wederlept / die ghy uiter teghen ghestelt hebt / ende soo lanck als myne weder-legghinghen niet beantwoort en zyn / soo blijven onse redenen vast.

Peenius. 'T is eene groote onbeschaemtheidt van desen Jelsuyt, dat hy derst vrughen: Heeft de Roomsche Catholijcke Kerke oyt by den Heylighen ghegaen, om van haer jet te vraeghen, als of sy de natuerlijcke Sone Godts, ofte onsen Heere, ofte de Salighmakers des wereldts waeren? Noyt, seght hy.

Antw. Waerom is dit soo een groote onbeschaemtheidt?

Peenius. O desperate sake! die om haer te beschermen sulcke blinckende leughens van noode heeft.

Antw. Thoont hier dat ghy een man zyt / ende oberuyghet my eens van leughens / sonder veel uyt te roepen.

Peenius. Wat kunnen sy meer van den natuerlijcken Sone Godts, onsen Heere, ende Salighmaker begheeren, als wy hier rechts te voren ghehoort hebben, dat sy den Heylighen toeschrijven, en van haer cysschen?

Antw. Dit en probeert niet / dat wy tot den Heylighen gaen / als wesende den natuerlijcken Sone Godts, of onse alghemeyne Heeren, of Salighmakers des werelts, die ons niet haer bloedt hebben verlost / ofte / seght my hoe David ons heeft konnen noemen: Sonen des alderhoochsten, &c.

Peenius. Al noemen sy den Heylighen niet uytdruckelijck met de name van natuerlijcke Sonen Godts, 't is godloosheyt ghenoegh, dat sy die aenmercken als Heeren, en Salighmakers der werelt.

Antw. Ten is geene godloosheyt de mensche t'aenmercken als Sonen Godts, want dit staet *Psalm. 81.* als Verlossers, of ghelijck de *Vulgata* heeft / Salighmakers, *Luc. 3. 9.* als Heeren, ghelijck deurgaens in *Schryfturen* te vinden is: waerom is dit godloosheyt ten opsichte van den Heylighen? Nu loochene ick wederom

derom / dat wy selfs dese namen : O Sone Gods ! O Salighmaecker des werelts ! opt ghegebeven hebben aen eenighen Heplighen / ick late staen dat wy haer de daet souden toe-geschreven hebben die Christo , die saengende alleen toekomt. Want of ghy-liden dus sent-mael dit wilt beslupren / wy ghy ghene wy vanden Heplighen vzaeghen / wy loochenen dus sent-mael dat uw' beslupt goet / ofte bestaendigh is

Peenius De Papisten gaen immers tot Maria , als tot de middelaresse ende verlosser van 't menschelijke gheslachte.

Antw Niet als middelaresse , ofte verlosser ghelijck Christus ; dat allen wy ons wel wachten : want wy wren beters / ende onse praetijcke en wijst niet con-trarte upt.

Peenius. Sy gaen immers tot Maria , die dat met Christus haren Sone ghemeyn heeft , dat sy beyde de werelt verlost hebben met een herte.

Antw. Dit hebt ghy hier boven willen bewijzen upt de Revelatien vande H. Brigitta Pag. 21. Maer ick hebbe daer gheseyt / dat ick noch in den ouden / noch in den nieuwen vzuick dit hebbe konnen vinden / soo blijft dit ten minsten onseker tot naerdat een wijssinghe.

Ten tweeden , ghenomen dit stont in de Revelatien van S. Brigitta , daer staet / ghelijck / blijkt upt nine eyghen Latijnsche citate / dat dit soude gheschiet zijn / niet met een herte , maer GHELYCK ALS met een herte , dit en is niet ghenoech om te rhoonen dat wy metter daet tot Mariam gaen in der voeghen alse boven / daer-en-boven ghy moet ons ghebeden voo-brengghen die de Roomsche Kercke ghebruyckt inde Misse , ende andere besondere diensten , daer dese woorden upt ghedruckt staen.

Ten derden. Schoon sy noch ergheus upt-gedruckt stonden / soo en haent u eben wel niet baren : want hier en wordt niet gheseyt dat de H. Maghet de werelt verlost heeft ghelijck Christus ; dit te segghen / of te dencken gonden wy hoor grouwel / en lasteringhe wat dan ? dat sy mede-ghewerckt heeft in het werck

werck der verlossinghe / eensdeels om dat sy dien
ghebaert heeft die ons moest verlossen/eensdeels om
dat sy met'er herten gheerne van den Hemelschen
Vader onfanghen / ende toeghestemt heeft al het
ghene haeren Sone vooz de verlossinghe des men-
schelijken gheslachts heeft gheleden / boeghende
seer ghern: haeren wille / nae den wille vanden He-
melschen Vader/ ende van haeren Sone; ende alsoo
en sie ick hier gheene ongheruytheydt / te segghen
dat sy de werelt / te weten / onepghentlijck / heeft
verlost ghelijck als met een herte met haeren Sone.
Doch dit sy ten ober-bloedt/ andersing/ t' ghene ick
hier namelijk pzame / is/ dat ghy niet en bewijst/
dat wy tot de H. Maghet gaen / als tot de ghene
die de werelt met haeren Sone verlost heeft met een herte,
ten sy / dat ghy ons dit thoont in eenighe ghebeden/
die de Roomsche Kercke gebruyckt in de Messe/ ofte
andere besondere diensten.

Peenius. De Papisten sien de H. Maghet aen, als *Conin-
ghinne des Hemels*

Antw. Ghy moet ons immers bekennen dat sy
is de waerachtighe ende wertighe Moeder vanden
Coninck des Hemels: waerom en moghen wy dan
haer niet noemen de Coninghtinne des Hemels/aen-
ghesien dat aen de wertighe Moeders van Conin-
ghen/ den titel van Coninghtinne toekomt?

Peenius. Sy siense aen, als *Moeder der barmhertigheyt.*

Antw. Dat is/ als de ghene / die lichtelijck barm-
hertigheyt van Godt, ende haeren Sone kan ber-
werben / in qualiteyt van Hae Moeder/ ende soo
ten Moeder meer vermach by haeren Sone als
andere; soo vermach oock de Moeder Christi meer
by hem als andere Heplighen.

Peenius. Sy siense aen, als *Fonteyne des Levens.*

Antw. Dat is/ als de ghene wyt de welsche dien/
ghewyten is/ die ons door sijne doot/ het eeuwich
leven ghegheven heeft.

Peenius. Sy siense aen, voor den *wegh der dwalende.*

Antw. Dat is/ als de ghene / die door haer vooz-
spake by Godt, ofte haeren Sone verklaricht/ dat de
D 5 dwae-

dwaelende op den rechten wegh / moghen gheraeken :

Peenius. Sy sienſe aen, als de ghene die ons leven, en hope is.

Antw. Dat is / als de ghene die ons leven is, om dat sy boozt-ghebracht heeft den ghenen / die ons t'ewigh leven ghegheben heeft: onse hope, om dat wy hopen / dat se ons / dooz hare booz-sprake steunende op de verdienſten van haeren Sone sal byſtaan / ofte byſtant verwerben / om tot het eeuwighe leven te komen.

Peenius. Sy sienſe aen, als de *Advocaterſſe der misdadighen*.

Antw. Maer onder Christum, ende dooz Christum.

Peenius. Sy sienſe aen, als *Salighmaecker der sondars*.

Antw. Dat is als de ghene die de sondars / dooz hare booz-biddinghe by Godt, ofte haere Sone booz-spreckt.

Indien ghy nu wilt segghen / dat dit altemael niet gheschieden en kan / soo begaet ghy niet *petitio principii*: Want wy thoonen dat dit wel gheschieden mach / op de maniere als nu gheseyt is / ende tot noch toe en hebt ghy onse bewijſen dieſaengacende niet wederleyt / soo blijven dan onse bewijſen best / ende onse weder-legghinghen van uwe argumenten hier tegghen / bondigh / en zeker: soo wie dan hier niet anders en seght / dan dit en magh niet gheschieden / die begaet selfs nootſaekelijck *petitio principii*.

Peenius. Jae het gaer soo hooch in den dienst van Maria, dat niet alleen sy alle de titulen, en heerlijcke dinghen, die in de Psalmen Davids Gode en Christo werden toegheschreven, Maria toepassen, veranderende over al de name *Heere*, in *Mevrouwe*.

Antw. Niet anders / dan Gheestelijcker, of Loſredens wiſe / niet om te kunnen te gheben / dat dese dinghen van de *H. Maghet* moeten verstaen worden / gheleijckſe nae den letterlijcken sin van Christo, ofte van Godt, in de Psalmen worden verstaen.

Peenius *Pag. 229*. De Papisten segghen oock, dat nu

reht ende reden, de Moeder is boven den Sone, en daerom over Christum heeft te ghebeden, dat hy ons in sijn Coninck-rijcke inbronghe. Hiltor. Chor. August. Commem V. Mariae.

Antw. Dit mach erghens het segghen sijn van eenen particulieren: want ick en kan uwe citatie niet verstaen / midts ick noyt mijn leven soo een boeck hebbe ghesten / oft hoozen noemen. Andersins ick en binde dit in gheene ghebeden die de H. Roomsche Kercke ghebruyckt in de Misse, ofte andere besondere diensten.

Peenius. En hoe grof het gaet met den dienst van andere Heylighen, is uyt het voor-verhaelde af te nemen, dat sy tusschen Christum, en Franciscum gheen onderscheydt en stellen, dan alleen in't uytterlijcke kleedt.

Antw. 't Is dwaesheyt een exempel te willen afnemen van Poëten, ende Lof-reden-dichters, soo ghy boven ghedaen hebt: ghy moest verhoonen / dat dit staet in de ghebeden, die de Roomsche Kercke ghebruycke in de misse, ende andere besondere diensten: andersins 't is bezre bukten ppropoost / ende niet anders als de Ghemeente blinchocken met redenen / die hier niet meer en passen / als een tanghe op een kercken.

Peenius. In't ghemeen worden de Heylighen van haer aengheroepen, dat-se haer willen helpen, niet alleen met ghebeden, maer oock door verdiensten, *precibus, & meritis.*

Antw. Wat het helpen der ghebeden aen-gaet / dat heeft Paulus mede ghebruyckt van de Romeynen / Rom. 15. 30. Wat aen-gaet de verdiensten, wy verhoonen die aen Gode / als vruchten van de verdiensten Christi, ende bidden hem / dat hy de selve wilt aensien / Door onsen Heere Jesum Christum, &c.

Peenius. Laet ons hooren hoe Corn. Hazart seght dat sy tot den Heylighen gaen.

Antw. Als tot vrieden Godes / als hooz-bidders / als dienaeren van den Alderhooghsten.

Peenius.

Peenius. Met verlof Pater, hier gaet ghy bayten de waerheydt.

Antw. Met verlof Domine, ick sou daer gheerne betwijf van hebben.

Peenius. De daghelijcksche practijcke spreckt u reghen.

Antw. Dat soudt ghy. Ileden nve Gheemeente geyne wijs-maken / ghelijck ghy haer wijs-maccht / na melijck 't secht / ende gheineen volcks ken (want de berstandighe en ghelooben u niet) dat wy afgoderij bedrijb n met de Beelden te eeren, en dat wy byoedt in't H Sacrament aenbidden / daer onse conscientie en Schysure gherupgh / datter gheen byoedt meer en is : ghelijck ghy dese / ende andere stucken meer / het secht volckje wilt wijs maken / soo soudt ghy haer oock dit gheerne in-planten / dat wy anders tot de Heplighen gaen / als tot dienaeren Godts, voor-bidders, en vrienden Godts. Maer wie sal dat beter weten / ghelieden / of wy selve ons ghemoet / ende conscientie houdt ghy niet sien / soo en houdt ghy dan wyt ons ghemoet niet besuyten / dat wy anders gaen tot den Heplighen / als voor-bidders, &c. Wt onse Schysure ofte andere boecken / die de leer stucken des Geloofs verhandelen / noch wyt onse Catechisarten en houdt ghy dit mede niet besuyten / want daer leert men dat men tot den Heplighen niet anders mach gaen / als tot vrienden Godts, voor-bidders, ende dienaeren des Alderhooghsten. Waer wyt besuyt ghy dan / dat wy contrarie doen : wyt eenige eer-tijtel die wy haer gheben : ick hebbe nu ghehoont / dat die eer-tijtel wijsamen staen met onse leer : besuyt ghy dat wyt eenige Poeten, of Lof-reden-dichters, soo ghy boven ghehoont hebt : Poeteryen, en lof-redenen / en zijn gheerne leer-stucken.

Ghy seght / dat ghy dit niet aen de daghelijcksche practijcke, niemant en kan dese beter weten / dan de ghene / die de practijcke self pleghen. Waeght wy van alle de Catholijcken / soo ghebaeghde / als kinderen / die noch in de Cathecismus worden onderwezen

fen/ of sy opt soodantghe practijcke hebben ghehadt
van den Heylighen te aenroepen anders als Voor-
bidders, &c. Sy sullen segghen dat neen / en datmen
tot haer niet en magh gaen / ghelijck als men tot
Godt, ofte tot Christum gaet. Met verlof van / M.
Daniel, ghy gaet self hier buypen de waerheyt.

Peenius. Hier mede wieght ghy de eeuvoudighe menschen
in't Pauldom in't slaep.

Antw. Ter contrarien / ghy maect de eenboudi-
ghe menschen van utwe gheurepute wat kongs / het
welck noch in de daet / noch in de practijck is: dat is
wel lieht wijs te maecten aen utwe boeren / maer
sien en gheloope niet dat de verstandighe sulckx aen-
nemen.

Peenius. Of schoon de Heylighen slechts wierden aenghe-
reepen als voor-bidders, om die alleenlijck te ghebruycken
als vrienden Gods, als sijne dienst knechten, oft onder wat
titel, en met wat *verstant, achtmghe, ende meyninghe* het soude
moghen zijn; nochtans 't is een Goddelijcke eere, die Christo
alleen toekomt.

Antw. Dit en is tot noch toe van u in't boozgaende
niet bevesen geweest: want / of de Schrijfturen / die gy
tot desen epude boozt ghebracht hebt / en quamen
niet te propooste / ofte sijn van my bondelijck weder-
lept; oversulckx 't wordt noch eens gheloocheyt /
darmen den Heylighen uodtsaekelijck Goddelijc-
he eere toedraeght / wanneetmen haer aenroept als
Voorbidders

Peenius. Christus, op dat wy door sijne Goddelijcke Ma-
gesteyt niet verschriekt souden zijn hem te naderen, is ghe-
meynsaemlijck aen ons verschenen, als onser een, en heeft
sich alleens vriendelijck, en seer familiaer ghehoont als ee-
nen man, met sijnen naesten, ende heeft ons gheroepen, en
als ghebeden, dat wy ons door hem met Gods wilden laten
verloenen. 2. Cor. 5. 20.

Antw. Gy heeft dit ghedaen niet met uyt-suytrin-
ghe van de boozbiddinghe van anderen; Want die
Schrijfter-plaetse self / die ghy hier boozstelt / die
stelt Christum booz / als den Verlosser, en Saligmaker,
die de gantsche werelt / door sijn bloedt / ende doode
heeft

heeft verlost / ghelijck klaerlijck blyckt uyt versu 19.
ende 21. Dit blyft in sijn gheheel / hoe-wel wy eeni-
ghe hooz-bidders berieken / die onse versauinghe
bidden by Godt / door onsen Heere Jesum Christum, in
den welcken ghelijck Paulus hier sprecht / Godt de
werelt met hem selven versoent heeft, ende dien, die gheen
sonde en hadde, heeft hy sonde voor ons ghemaect, dat is /
ghelijck uwen Bybel dat wel verklaert N. 53. Een of-
ferande voor de sonde. Dat en hebben wy noyt roe-
geschreuen aen den Heplighen.

Peenius. Wie sal soo ondanckbaer, ende verkeert sijn, en
segghen als Corn. Hazart: Eene vriendelijcke noodinghe, en in
by ons gheen ghebods.

Antw. Is dat niet waer? als ghy semant ter sa-
fel noodt / is dat een ghebodt?

Peenius, Pag. 230. Arm aerd-worm als ghy zijt

Antw. Daer gheeft ghy my recht den naem die u /
en my / en alle menschen toecomt.

Peenius. Princelijcke knicken sijn voor bevelen gheacht
by de Hovelingen.

Antw. Nier alrijt: Doch hoe neemt ghy dit als
leen op / van de noodinghe? hebt ghy dan niet ver-
staen / dat ick dir alleen segge / datmen 't soude konen
staende houden, soo lanch als ghy niet en bewijst dat
het een ghebodt is? ghy-lieden affirmeert het / ende
namelijck Dierick Hamer, sonder eenighe preuben /
daerom hebbe ick gheseyt: pag. 40. dat my partije nu
eens bewijse, indien sy kan, dat Christus seggende: Komt alle
tot my, ons een ghebodt heeft gegeven. Ick houd' er mee
de datter een ghebodt is / maer ick en wilde Dierick
Hamer dat niet toestaen / om dat hy dit enkelijck
seyde / sonder eenighe preuben: Daerom en hebbe
ghy niet ghelesen / ende opgenomen 't gene ick daer-
nae segghe pag. 41. te weten: Ick antwoorde ten twee-
den, dat Christus hier gheen mentie en maect, van ons niet
te adresseren by sijne dienaers: want enckelyck te segghen
Kont alle tot my, en is niet te seggen, en gaet by gheen ande-
re. Dat is / schoon daer nu een ghebodt ware / hier
uyt en volghet eben-wel niet / dat hy dooz dit ghebodt
heeft uytghefloten eenighe hooz-bidders / want dan
soude

sonde hy moeten seggen hebben : Komt alle tot my alleen, ende gaet hy gheene andere als tusschen-spreker.

Daer-en-boven / ick heb upt Schrifture u obernuyt / dat Christus hier spreekt als den Sone Godts, als Salighmaker des Werelts, ende onsen Heere : oversulx als hy seght / ofte ghebiedt : Komt alle tot my, jae schoon hy septe Komt alle tot my alleen, soo en soude hy niet anders ghebieden / dan tot hem alleen te komen als den Sone Godts, als den Salighmaker des Werelts, als onsen Heere, want dit is Christus alleen; maer hier mede en sluyt hy niet upt / sijne vrienden / om die te ghebruycken als boozhidders by hem / ofte by Godt. Want Paulus selve soo wy ghesien hebben / heeft boozhidders genomen / niet tegenstaende dat hy wel wist / dat Christus gheseyt hadde comt alle tot my. &c.

Peenius, Wanneer den vorst, ende Prince des levens Act. 3. 1. staet en roept, Ioan 7. 37. met luyder stemmen : Soo jemant hoert, die come, en drincke, Matth. 11. 28. Komt herwaerts tot my &c. Soo laet ghy u voorstaen, dat gy sijnen woorde niet en behoeft te gehoorsamen, als die ons alleen daer toe heeft ghenoodt, dat is, op sijn Jesuyts, in onse vryheyt gelaten om te comen, of niet. O trotz, en ydel mensche ! veracht gy alsoo den rijckdom sijn'er goedertierenthey, waer door als hy vriendelijck noodight, met eenen heymelijck ghebiedt. Zijt ghy als een leeraer Israels gheacht, en ghe eert, ende en weet ghy dese dinghen niet.

Antw. Al stillekens / waerom stont ghy u / ghy sult utwe ghemeente ontstichten / om dat ghy een persoon soo binnigh in vaert / die niet missept heeft: Ick hebbe u in mijn boozgaende antwoorde ghestoort / dat ghy een bedriegher zitt / om dat ghy allentijck opneemt van de noodinghe, en dat ghy laet baren mijne princepaelste antwoorde / te weten / genomen dit een ghebodt waer / dat eben-wel Christus hier mede niet en verbiedt eentighe boozhidders te nemen / maer allentijck ghebiedt darmen tot hem soude komen als den Sone Godts, den Salighmaker des werelts, ende onsen Heere : mijne Schrifturen / die ick om dit

dit te pzoberen / hebbe doozgheselt / moest ghy wederlept hebben / ende niet enckelijck gheseyt hebben / dat ick hier in verghesef-sche moeyte hadde gedaen, want nu blijck contrarie / dat het geene verghesef-sche moeyte en is / want nu staet ghy hier en niet / en weet op mijne redenen niet te antwoorde / dan alleelijck 't is verghesef-sche moeyte. Du wil ick even wel handelen met u / ghelijck ick ghedaen heb met Dierick Hamer, die welke affrimerde / sonder eenighe pzenben / dat hier een absolut ghebodt was / sonder eens aen te merken in wat qualiteyt Christus dit seyde; dit doet ghy mede / maect dan goet / 't ghene Dierick Hamer niet en heeft ghepzoereert / ende bewijst my dat hier een absolut ghebodt is / sonder datmen moet aen merken in wat qualiteyt Christus dit seyde / want ghy en seght hier wederom anders niet / dan / als by vriendelijck noodicht, oock samen heymelijck ghebodt. Dit wil ick betwefen hebben in desen absoluten ghelijck ghy dit opneemt.

Hier en kan ick u' bedroggh niet verfwijghen / want 't schijnt dat ghy de menschen wilt wijs maken / dat wy verbieden tot Godt / ofte Christum te gaen; weet ghy dan niet dat die gene die tot de heligen gaen / dooz haer / tot Christum gaen?

Peenius. Jac wy sijn verplicht tot Christum te comen, soo wanneer, ende op wat wise hy oock tot ons spreeket.

Antw Als hy ons ghesedt tot hem te comen als den Sone Godts, Saligh-maker des Werelts, ende onsen Heere gelijk hy hier doet / dan sijn wy bypen twijffel verplicht tot hem te comen / in die qualiteyt: Maar dit en pzoereert niet dat hier een absolut ghebodt is / ofte om beter te seggen / verbodt / om by anderen te gaen als voor-bidders.

Peenius. Dat verstont seer wel de Sone Timei, Bartimeus de blinde, die aen den wegh sat, bedelende *Marci* 10. 46. doe hy slechts uyt den mont vande schare hoorde, dat Christus hem riep, stont terstont op, ende vont sich verplicht, om oock met wegh-werpinghe sijs kleedts tot hem te comen. Dit wort by *Lucas* 18. 40. verclaert: Ende Jesus stil staende beval datmen den selven tot hem soude brenghen, alwaer wy sien

sien, dat Christi roepen, ende bevelen, voor een het selfde genomen wort.

Antw. **Dat sien wy upt de klare woorden van Lucas,** als hy seght / dat Christus beval: om nu te roonen / dat in dese woorden: Komt alle tot my, een absolut gebodt is / met uytfluptinge van alle andere booz-bidders / soo most ghy oock een andere Schriftuer-plactse boozt-hzenghen / die dese woorden alsoo herklact / dat Christus segghende: Komt alle tot my als den Sone Godts, als den Salighmaker des werelts, als Heere, daermede heeft verboden eenighe booz-bidders / die dese boozspde qualiteyten niet en hebben: andersing's t' exempel banden blinden Bartimeus, die Christus riep, en comt niet te pas / want Lucas seght uytzuekelijck dat dit roepen / bevelen, was; Nu op dat dit exempel hier soude passen / soo most ghy oock eene Schriftuer-plactse boozt-hzenghen / daer gheseyt wort / dat het roepen Christi: Komt alle tot my als den Sone Godts &c. een gebodt is van hy geene booz-bidders te gaen. Dese woorden en binde ick niernegens soo verklact / soo segge ick dan noch eens / dat het exempel bande blinden hier niet te propooste en komt.

Peenius. Wy lesen by Matthæus 20. ende Lucas 14. *dat die ghenode ter Bruyloft, ende tot het Avontmael niet willende komen, van Christo in 't onghelijck ghestelt wierden. Maer laet Hazart ons eens segghen, hoe den Heere sulcx heeft konnen, of moghen doen; want seggende: Komt tot de Bruyloft, komt, want alle dinghen sijn nu ghereet, soo heeft hysc alleen daer toe gheuoort, maer niet gheboden te comen, en volgens dien in hare vryheyt gelaten om oock te moghen gaen tot hare Aclers, en Koopmanschappen, en oock tot andere. En nochtans heeft den Heere dese sententie over haer uytghesproken: Ick segge u-lieden, dat niemant van die mannen, die ghenoodt waren, mijn Avontmael smaken en sal v. 24. En hy en sal dit om gheen lesuyts wille weder-roepen.*

Antw. **Dat hier een ghebodt was / blyckt klact upt Luc. 14. 22. daer de knechten seggen: Het is geschiet ghelijck ghy bevelen hebt jac versu 23. Wiltse den Heere ghedwonghen hebben in te comen, te weten tot sijne gemeynte / ende soo ulven Bybel spzeecht N. 13. tot de leere**

leere des Evangeliums, ende al-hoewel Christus niet
ghebodt / haer in die om-standigheyt verhoedt te
gaen tot hare Ackers, en Koopmanschappen, hy en ver-
hoedt haer dat niet absolutelyck, om dat de leere des
Evangeliums, wel samen staet met besichtigighen van
landt / ende met koop-manschappen: Alsoo oock
Christus ghebedende / dat sy alle souden comen tot
hem als tot den Sone Godts, den Salighmaker des werel-
ende onsen Heere, verbiedt samen te gaen tot andere
in soo eene omstandigheyt / of qualiteyt / maer en
verbiedt hier mede niet absolutelyck datmen soude
gaen tot eenige booz-bidders / met opzicht van ande-
re qualiteyten ende omstandigheyt: want gelijck dat
besichtigighen van Landt, ende de Koopmanschappen wel sa-
men staen / met de leere des Evangeliums al-hoewel
Christus het besichtigen des Lants, ende Koopmanschappen
verbiedt in dese omstandigheyt / alsoo staer oock / dat
nemen van booz-bidders wel samen met dese woord
comt alle tot my &c. al-hoewel Christus dit nemen van
booz-bidders verbiedt in dese omstandigheyt / van hy
haer niet te gaen als tot den Sone Godts, Salighmaker des
werelts, ende onsen Heere; want hier mede segg ik in noch
andere qualiteyten / ende omstandigheden / gelijck
hy hier bozen oock niet en verbiedt / het besichtigighen van
Landt, ende Koopmanschappen in andere omstandighe-
den / Christus dan / heeft de genoodde in hare byjheyt
ghelaten van absolutelyck het Landt te besichtigighen
Koopmanschappen te drijven &c. Doch niet / in die om-
standigheyt / in de welke hy dit seyde / te weten dat
sy tot hem souden comen als den Sone Godts &c. niet
soo loochenen wy / dat Christus in andere omstandig-
heden / ofte met opzicht van andere qualiteyten / oock
de byjheyt benomen heeft van hy andere te gaen
Epndelijck: Ick hebbe gheseyt in mijn Vies-
dat wy staende konnen honden / dat dit: Komt alle
tot my, eene vriendelijcke noodinghe is / soo lanch Da-
rick Hamer my niet en betweest / gelijck hy affru-
de / dat het een ghebodt is; maer schoon ghy nu be-
weest / dat het een ghebodt is / soo en ist gheen abso-
lut ghebodt met uytstuptinge van alle andere / maer

alleen in die om-standigheyt / ende met die byghe-
boeghe qualiteyten in de welcke Christus dit segde/
soo nu betwefen is.

Peenius Hoort dan wat den Heere seght Esaia: 45. 21. *Ben
ik niet den Heere? en daer en is gheen Godt meer behalven my,
niemand isser dan ik, ick ben Godt, en niemand meer.*

Antw. Dit en doet niet teghen ons / ten sy dat gy
eerst bewijst / dat wy de Heyligen honden booz Go-
den: Dit en hebt ghy noch niet gedaen: want al-
hoewel ghy in 't boozgaende hebt willen bewijfen
dat wy / met haer te aentropen / haer Godlike ee-
re toe-dragen / ick heb al uwe redenen ende Schrif-
mer-plaetsen dies-aengaende wederlept.

Dat David seght Ps. 73. 27. Hy roeyt uyt allen die van hem
afhoereert. *Gy hebt selve bobē bekennt dat in de Schrif-
ture / booz af hoereren van Godt, te seggen is / af-gode-
rye bedrijven: Eer gy dan dese spreuke naemt tot uw'
boozdeel / en tegen ons / soo most gy te bozen bewij-
fen / dat onse aentroynghe der Heyligen / af-goderye
is / dat en sult ghy inder eeuwigheyt niet betoouen.*

Peenius. Esaia: seght: *dat alle knye Gode sal ghebogen wor-
den, ende alle songe hem sweiren, datmen tot hem sal komen, en
dusse sullen beschaemt worden, die verre van hem sijn.*

Antw. Ten eersten: *Wy loochenen dat wy verre van
Godt sijn, wanneer wy de Heylighen aentropen.*

Ten tweeden: *De gene die seght / dat alle knye sal gebo-
gen worden voor Godt, die en seght niet / datmen dat niet
en magh doen booz de Coninghen / soo en kan dan
doch uyt dese maniere van spreke / niet besloten wor-
den / datmē dit niet en magh doen booz den Heyligen.*

Inden ghy seght: *'t is een ander de knyen te buy-
ghen booz Coninghen / ende wat anders dit te doen
booz den Heylighen: Aek bekenne dat mede: Maer
hier is alleen de questie / of Esaia: seggende / dat alle
knye sal gheboghen worden voor Godt, hier-medē uyt-
spruyt gantschelijck / ende absoluteelijck al het buy-
gen van knyen / booz andere? seght ghy dat sae: hae
ist dan gheozloost dit te doen booz de Coninghen?
seght ghy dat neen? hoe bewijst ghy wy dan uyt
dese plaetse / dat supst hier verboden wort / het buy-
ghen*

gen der knyen booz den Heyligen : Ghy en konnt niet anders ſeggen / als dat dit een Godlijke eere is : die dit hebbe wy meermael geloochent / om dat het nootdruft u betwefen en is / noch betwefen kan worden.

Peenius. Maer wat heeft Hazart te ſegghen op dese woorden Esa. 8. 19. *ſal niet een volck ſijnen Godt vrughen ? ſalmen voor de levende, de dooden vrughen?*

Antw. Ick hebbe gheſeyt dat Dierick Hamer bedrieghlyck / en valschehlyck handelt / als hy op die booggaende Schryftuer-plaetſe maect dese bemerktinghe : Dit is 't ghene de Roomsche Kercke doet, als hy den levenden Godt verlaet, ende hare ghebeneden tot den Bedrieghen adresseert. Ende ick klaghe over het onghelyck dat de Roomsche Kercke gheschiet / haer jec opdragende / 't welck sy niet en doet.

Peenius. pag. 232. Maer de sake recht inghesien sijnde, soo salmen bevinden, dat onsen Cornelis klagende van valsheyt, ende bedrog, selve daer aen schuldigh is, loeckende de af-goderye vande Roomsche Kercke onder valsche, ende bedrieghlycke uytvluchten te verberghen.

Antw. Ick ben keurigh om mijne valscheyt / ende de bedrog eenig te sien / want soodanighe bedriegdinghen / sijn hier bozen tot twee of dymmael toe / op uwen eygen kop gheballen.

Peenius. Hy meynt dat de Schryfture wort verkort, ende gheraey-braeckt.

Antw. Dat mepue ick noch.

Peenius. Om te beter te bedrieghen, wil hy dese voorgaende woorden, daer by-ghevoeght hebben : *Wanneer ghy dan tot u-lieden segghen, vraecht de waer segghers, en dayent-lyc-stenaers, soo seght : Sal niet een volck ſijnen Godt vrughen?*

Antw. Hier en is immers gheen bedrog / als ick twee Versen vande H. Schryft die van malkander hanghen / wil by een ghevoeght hebben.

Peenius. Wat voordeel gheven hem doch dese woorden waerlijck sy sijn het eygen sweert, waermede hy sich selven den dootsteek gheeft.

Antw. Ghy sult my byzientſchap doen / indien ghy my dit bewijst / dat ick hier mijn selven den dootsteek gheve : middelerijt en betoont ghy noch meer bedrog.

bedroggh niet: want 't is een heel ander dinghen te bedrieghen, ende wat anders is/ sich selven den doot sterck te gheben.

Peenius. Hier wort eene generale antwoorde ghegheven om allen verleyders teghen te gaen, die de eere *Godts* tot eenighe creature trachten over te draghen, onder wat naem het oock soude moghen zijn.

Antw. Dat en is niet waer/ dat hier eene generale antwoorde ghegheven wort: Ten eersten / om dat dese antwoorde hanght van het voorzgaende daermen sprecket van Tooveraers ende Duyvels-konstenaers, over sulcx dit moet nootzakelijck den sin zijn (ofte de vragge en past niet op het voorzgaende) sal jemant de Tooveraers, en Duyvels-konstenaers vragghen, ende niet sijnen Gode? de woorden selve brenghen desen discouers mede. Ten tweeden utwen eyghen Bybel *Num. 76.* verstaer dese woorden (salmen voor de levende de doode vragghen) alsoo: dat hier bestrafte wort de ongherijmtheit der afgoden-dienaers, die de doode afgoden vragghen tot profijt vande levendighen; Soo dat den gheljeelen sin zy/volghens de verklaringhe van utwen Bijbel: Vraeght niet een volck sijne Goden? voor de levendighe, de doode? ofte wel: sullen die, die leven, voor haer selven de doode vragghen, ghelijck Saul ghedaen heeft? *1. Sam. 28. 11.* utwen eyghen Bijbel overtrught u hier dat dit gheene generale antwoorde en is, maer siende alleen/ofte op de Waerlegghers en Tooveraers, ghelijck Saul ghedaen heeft / oft op de afgoden-dienaers: Du moet ghy my segghen / of ghy het hout met utwen Bijbel, of niet? seght ghy dat ja? soo gaet het dan vast / dat ick ghesepdt hebbe / te weten / dat hier alleen wort ghesproken van geen waerlegghers, Tooveraers, of Duyvels-konstenaers, (ghelijck Saul ghedaen heeft) of Afgoden te vragghen; dien volghens niet van den Heplighen. Seght ghy dat ghy't niet en houdt met utwen Bybel? soo bekent dan dat sijne bemerckinge niet en bestaet / ende probeert het reghen utwen Bybel. Peenius, dese swarigheyt siende / heet hem wel ghewacht van een woort te repen in dese bemerckinge / maer heeftse stillekens / ende bedriegghelijck over-gheflaghen. Siet soo ghe

vaecht ghy ober al / selve in den strick / die ghy boog
sen ander ghelept hebt.

Peenius. Maer soude een overspelighe vrouwe, met sulck
een dracy, wel kunnen haer onkuytscheyt suyveren, mits te
segghen, die ghene, tot welke ick my vervoeghe en is
gheen Heyden, gheen Jode, gheen Turck, maer een goet Co-
etholijck, ofte een goet vrient van mijn man, ende ick en heb-
be gheen intentie van overspel te bedrijven, maer doe het op
liefde van mijnen man?

Antw. Sijck segghe dat soodanighe vrouwe met
soodanighe pretexten / of redenen / of intentien haer
onkuytscheyt niet en kan suyveren / om dat het over-
spel in sijn selven / ende nyter nature quaet is: maer
op dat dese ghelijckenisse hier soude plaetse grijpen /
soo moet ghy bewijzen dat het aentoeppen der heylig-
ghen / in sijn selven / ende nyter nature quaet is.
Dat en hebt ghy noch niet ghedaen.

Verhalben / mijn segghen blijft vast / dat Iairs hier
alleenlijck spreekt van gheen Waersegghers, Toover-
raers, Duyvel-konstenaers, ende Afgoden te raede te gaen /
of bekent dat ghy de bemerkinghe van uwen Bybel
hetwerpt: want 'r ghene ick segghe / seght oock uwen
Bybel.

Peenius. Schaemt sich Corn. Hazart niet, met sulcke loo-
se uytvluchten sich te behelpen, en te vraeghen: *zijn dan de
afghestorvene Heylighen by Partije al een dinghen met de Waer-
segghers, en Tooveraers?*

Antw. Wacrom soude ick my schaemen / aenghe-
sien dat uwen eeghen Bybel bekent / datmen hier al-
leenlijck spreekt van Waersegghers, Tooveraers, ende
afgoden-dienaers? is het dan schande de bemerkingen
van uwen Bybel te volghen? ende soo braegh ick
noch eens: Menghesien dat uwen Bybel selve bekent
dat hier alleen bestrast worden / die Waer-segghers,
Tooveraers, ende Afgoden te raede gaen / of onder dese
oock moeten ghestelt worden de Heylighen? Seght
ghy dat neen? soo en doet dese Schrijver plaetse
niet teghen het aentoeppen der Heylighen: Seght
ghy dat ja? Soo houdt dan de Heylighen booz
Waersegghers, Tooveraers, ende Afgoden, ende bewijst het.
Peenius,

Peenius. Hy weet immers wel dat hier de questie niet en in over de name, maer over de sake selve.

Antw. Ick weet wel dat er gheen questie en is van de name; maer van de sake selve: **Du** wat is de sake? gheen ander/dan/ghelijck utwen Bybel seght/datmen gheen Waersegghers, Tooveraers, (ghelijck Saul ghedaen heeft) of Afgoden mach vzaeghen / ende te rade gaen: **Dese sake/seght ick noch eens/en past op onse Heplighen niet.**

Peenius. Een quade daet, en kan niet goet ghemaecte werden, met de selve een aader naem te gheven.

Antw. **Dat weet ick oock wel: Maer wy loochenen dat de auroepinghe der Heplighen quaet is: Ghy meynt dat ghy dit alreede bewesen hebt: maer soo verre ist van daer/dat ick alle uwe redenen/ende Schriftuer-plaetsen hebbe te niere ghedaen.**

Daer al dit / blijft her waerachtigh / 't ghene utwen Bijbel seght / dat Isaias hier alleenlijck spreect van gheen Waersegghers, Tooveraers, (ghelijck Saul ghedaen heeft) of Afgoden te vzaeghen: Du / onse Heplighen en zyn noch Waersegghers, noch Tooveraers, noch Afgoden, soo en spreect dan Isaias hier niet van onse Heplighen.

Peenius. Pag. 233. *Al wiescht ghy u met Salpeter, ende namt u vele zeepe, soo is doch uwe ongherechtigheydt voor des lieeren aenghesichte ghereeckent* Jeremias 2. 22. om dat ghy den waeren, ende levenden Godt verlaet, ende voor de levende, den dooden, ende afghestorvene Heylighen vraght.

Antw. **Al riept ghy noch eens soo stijf/ soo segghe ick oen wel 't is onwaerachtigh dat wy dooz de auroepinghe der Heplighen den waeren/ ende levenden Godt verlaeten. 't is oock onwaerachtigh/ dat hier door de dooden, verstaen worden de afghestorvene Heplighen; ofte bekenet dat utwen Bybel gheloghen heeft/ als hy seght/ dat hier door de dooden, verstaen worden / de Afgoden, ende soodanighe personen / ghelijck waeren / die Saul te rade ghegaen heeft.**

Peenius. *Men belieght, seght Hazart de Roomsche Kercke, almen seght, dat sy den levenden Godt verlaet: 't is valsch, ten*

is *Godt niet verlaeten*, hem eeren, en erkennen in *syne Heylighen*.

Antw. *Ick segghe het noch/en sal het dupsentmal segghen.*

Peenius. *Maer Godt en heeft die eere nergens gheboden.*

Antw. *Ergo niet die eere verlaeten wy Godt, nego consequentiam.*

Peenius. *Hoe wel de intentie, ende meyninghe niet en was, Godt te verlaeten, nochtans leert ons de Schriftuer dat'et Godt soo neemt. Siet Ierem. 2. 13. 2. Chron. 24. 18. 20.*

Antw. *Dese twee Schriftuer-plaetsen/ sijn den doercretelijck regghen u: want 2. Chronic. 24. 18. 20. wordt gheseyt: Sy verlieten het huys des Heeren ende dienden de bosschen, ende de Afgoden. Item: Daerom en salt ghy niet voor spoedigh sijn om dat ghy den Heere verlaten hebt. Ierem. 2. 13. wordt gheseyt: My den sprinck ader des levenden waters, hebben sy verlaeten, om haer selven backen uyt te houwen; ghebrokene backen, die gheen water en houden. Waer staet hier/ dat sy de intentie / of meyninghe niet en hebben ghehadt/van Godt te verlaeten. Menghesien dat Schrifture uyt douchelijck seggt datse Godt mer'et daer hebben verlaeten / ende niet niet een woort te hemmen gheeft / dat sy de intentie niet en hadden om sulckx te doen?*

Peenius. *Indien nu Hazart hier door sich wil laten leeren, dat de afghestorvene Heylighen aen te roepen, is sich den Afgoden-dienaers ghelijck te maken, ende den Heylighen sich tot Afgoden te stellen, soo vertrouwen wy dat hy niet alleenlijck sal kunnen sien, hoe dit nu seer wel volght. Men magh de Afgoden niet bidden voor de levende, ergo men magh de Heylighen daer voor niet bidden.*

Antw. *Judien Peenius sich wil larten leeren / dat door den afghestorvene Heylighen aen te roepen/niet en is sich aen de Afgoden-dienaers ghelijck te maken / ende den Heylighen sich tot Afgoden te stellen / soo den tek seker / dat hy soo klaer als den middagh sal sien / dat dit niet en volght: Men mach de Afgoden niet bidden voor levende, ergo men mach de Heylighen daer voor*

voor niet bidden: **W**ant Peenius en heeft/noch met alle
sijne redenen/ noch met alle sijne Schyftuer plaet-
sen/ noch met alle sijne pretexten/ noch met alle sijne
wylblycken/ noch met al sijn praeten/ tot noch roe
betwefen/ dat onse Heylighen Afgoden zyn/ of dat
wy afgoderije begaen/ niet de selve raenroepen: en-
de alsoo en binde ick my noch niet overtuyght om te
luyfieren nae de woorden vanden Propheet Isaias, om
daer upt te besluyten/ dat wy den Heylighen niet en
moghen aenroepen.

Peenius. De wijse die van het Pausdom, om hare ver-
keertheyt noch meer t'openbaren, onder andere redenen,
waerom de Heylighen als voorspraken, en voorbiddeis aen
te roepen zyn, dese voorwenden: namentlijk, om dat
Christus, harder, stuerder, en ghestrengher is, maer de Hey-
lighen sijn meer ghenadigh, goedertieren, ende barmher-
tigh, jae om te verhooren, ende te helpen ghereeder,
&c.

Antw. **T**e bergheers hooze ick u hoorde hier van
sprecken: want dese reden/ en heb ick in mijn heel
Schyft niet eens aengheraeckt. **W**at raecken my
de speculatiën van sommighe particuliere perso-
nen/ die soo seer niet dese/ of dierghelycke redenen/
de aentoeplinghe der Heylighen niet en bevestighen/
(om dat sy niet leers-ghelwys hoort-gaen) als haer
besonder ghevoelen voorstellen.

Hier moet ghy namentlijk my bestrijden/ ende dat
alleen upt Schyfture: want oock sonder dese/ of
dierghelycke redenen/ blijft de aentoeplinghe der
Heylighen vast ghestelt upt Schyfture/ soo ist dan
noodeloos soodanighe redenen op te haelen/ name-
lijck teghen my/ die niet een woort daer van ghereyt
hebbe.

Peenius Pag. 234. Heb. 4. 15. 16. Wy hebben gheenen
Hooghen-Priester, die niet en kan mede-lijden hebben met
onse swakheden, maer die in alle dinghen, ghelijck als
wy, is versocht gheweest, doch sonder sonde. Laet ons dan
met vrymoedigheyt toegaen, tot den thron der ghenade, op
dat wy barmhertigheyt moghen verkrijghen, ende ghenade
vinden om gheholpen te worden.

Antw. **Du moeten wy daer benevens hoozen/wat Dierick Hamer, (teghen den welken ick her hier hebbe in mijn Victorie Pag. 45.) hier uyt besluyt.**

Peenius. Hier uyt wert met waerheyt besloten, dat wy ons tot niemant en konnē adresseren, die onsen noot beter wert, die meerder medelijden heeft met onse swackheden, die meerder macht heeft om ons wel te doen, ende die ons nader gheallieert is, ende verbonden is, als desen onsen Hooghe Priester: want wy sijn lidtmaeten van sijn lichaem, vleesch van sijn vleesch, en been van sijnen beene, Eph. 5.

Antw. **Soo wilt ghy dan Dierick Hamer hier hoorstaen: want dese booz-gaende sijn sijn eyghen woorden/ ghetrocken uyt sijn Toetsken der Waerheyt Pag. 116.**

Peenius. Dat Schrift en hebben wy tot noch toe niet ghesien.

Antw. **Dat is wonder: want 't is een Schrift soo bekend als de strate/ doch 'tis my ghenoech dat ghy hier de sake opneemt van Dierick Hamer, Du segghe ick dan wederom/ dat in die boozgaende bemerkinghe soo vele ydele praetjes/ en slagghen in de locht sijn/ als'er woorden sijn.**

Peenius. Met stout spreken soeckt Hazart hier sich de meester te maken

Antw. **En Peenius hehanghen met yreese soecht sijn mijne reden r'ontruchten: want ick hebbe gheseyt/ dat wy die gheheele bemerkinge toestemmen/ oversulckx en doe: se niet ad rem: sac sy en doet niet tegen ons/ noch min/ om dat hier uyt noch van Dierick Hamer van Peenius. dese slot-reden ghetrocken wort: Ergo men mach niet gaen tot de afghetorvene Heylighen: Want dit argument en bestaet niet: Wy moeten tot Christen gaen, als meerdere macht hebbende &c. Ergo wy en mogen tot de Heylighen niet gaen als mindere macht hebbende, als onse broeders &c. Wy stemmen dan alles tot: wat Dierick Hamer, ende ghy met hem / hier opneemt: **Wat is nu?****

Peenius. Wel nu hebt ghy te vreesen, dat Christus uyt de wenen monde u sal oordeelen, ghy boose dienst-knecht. Luc. 19. 22.

Antw.

Antw. **O** ghy getrouwen woorden-dienaer! waerom toech?

Peenius. Pag 235. Ghy wist dat hy is de barmhertighe, ende ghetrouwe Hooghe Priester en datter in hemel, noch op aerde niemant bet-er kennisse heeft van onsen noot, niemant meerder medelijden, niemant meerder macht om sich onser te eibermen, en ons wel te doen als hy.

Antw. **D**at wist ick seer wel: maer ick wist oock wel datmen de kinderen in leeghe Latijnsche Schoolen leert/dat gradus comparativus, heeft onder hem eenen gradus positivus, dat is / als men van sijnem seght: Hy is beter, hy is meerder, ende soo voort/datmen daer door verstaet datter sijnem onder hem is / die goet, ofte groot is: heeft dan Christus beter kennisse van onsen noot / soo zijnder eenighe die eenighe kennisse hebben van onsen noot: heeft Christus meerder medelijden, soo sijnder andere die medelijden hebben / heeft hy meerder macht / soo zijnder andere / die mindere macht hebben: want in dese woordenkens / beter, en meerder, wort verstaen / (als andere) beter als andere, meerder als andere. Ten volghet dan niet / Christus heeft beter kennisse, meerder medelijden, meerder macht, Ergo wy moeten tot hem alleen gaen / met ver-suptinge van alle andere: want 't is ghenoech om te moghen tot die andere gaen / dat sy eenighe kennisse hebben van onsen noot / dat sy eenigh medelijden / ende eenighe macht hebben / ergo niet te ghen-staende dese voorszeyde bemerckinghe / soo wijst het ghevolgt oock te gaen tot andere: Indien wy dit bekent van de levende menschen / wy besluyten dit beel meer / ende niet recht van den Heylighen / of thoout dat dit besluyt niet en deught.

Peenius. Waerom hebt ghy dan den volcke gheleert, dat sy den Heylighen souden aenroepen, even als of by hen een meerder gunste, meerder barmhertigheyt, en meerder bereytwilligheyt ware om ons te verhooren, ende te helpen, als by Christum?

Antw. **W**aer heb ick dat geleert: wijst my de plaetse an / ende het bladt daer ick dit segghe / ende leere in mijn Victorie van Roomen: waerom schrijft ghy my

my een sake toe / die ick niet gheleert hebbe? meent ghy dan / dat ick de speculativen van alle onse particuliere Schrybers moet defenderen / namelijk in dinghen / die gheene leer-stucken en zijn? Dies niet teghenstaende / soo blijft de aenvorpinghe der heylighen basi ghestelt vort Schyssture / ende en heeft die speculativen niet van noode / die ghy hier op-neemt om de sake selfs te ontbluchten.

Peenius. Waerom en leert ghy den volcke niet Christum alleen aen te roepen, die de eenighe middelaer Godts is, ende der menschen, die alleen verfoeninge voor onse sonden te wegheghebracht heeft, ende noch steeds voor het aenghesichte Godts verschijnt?

Antw. Dat leeren wy altemael aen het volck / dat Christus onsen eenigen middelaer is, die ons door sin bloedt met sinen Hemelichen Vader verfoent heeft / die alleen de verfoeninghe van onse sonden / door sin lijden / en doot / heeft te weghe ghezacht / ende wy leeren dat niemant anders dit ghedaen heeft / ja niemant anders en heeft kunnen doen: Ergo, daer en zijn gheene mindere middelaers die voor ons hidden, en spreken, dat en volght niet.

Peenius. Door Christum hebben wy vrymoedigheid, om reghel-recht tot Godt te gaen in den hemel, wy zijn in hem volmaect, hy roept ons mee eene vriendelijke stemme tot hem, ende voeght daer by dese soete, ende aenghename belofte: Die tot my komt, en sal ick gheensins verwerpen.

Antw. Dit en heeft noyt jenant van't Pauldom gheloacht / ende even wel segghen wy / dat ghy wy niet en volght / dar-men niet en mach gaen tot eenighe vooz-bidders / of vooz-sprekers.

Peenius. In't voorgaende is ghenoech ghetoont, dat dit wel volght.

Antw. Daer en is self gheenen schijn van herpoeninghe / seght dat / wanneer ghy alle mijne weder-
sp

legginghen van uwe betwijfen sult te niere ghedaen hebben. Maer dit sal quaet werck zijn / ten zy dat ghe enkelijck herhaelt 't ghene ghy gheseyt hebt / sonder boozdere pzeuben / ofte beantwoordinghen.

Peenius. Doch Hazart sal contrarie besluyten uyt dese Schrifuer-plaetse ; ende bemerckinghe daer over : maer dat sal hy doen sonder grondt, ende slot.

Antw. Laet ons dit sien.

Peenius. Ten eersten, seght hy : Niemand en kan den naem voeren van opperste Over-priester, of hy moet andere Priesters onder hem hebben : voor soodanighe worden ons de afghestorvene Heylighen voor-ghestelt *Apoc. 5. 10.* tot den welcken wy mede wel moghen gaen.

Antw. Wat hebt ghy hier teghen ?

Peenius. Dat is waerlijck ghebeuselt.

Antw. Hoe dat ?

Peenius. David *Psal. 92. 9.* seght van Godt, dat hy is de Alderhooghste. Wie sal nu soo absurd zijn, ende besluyten op de selve wyse, als Corn. Hazart ? Niemand en kan de naem voeren van alderhooghste Godt, of hy moet andere leeghe Goden onder hem hebben, tot den welcken wy mede wel moghen gaen, als tot den alderhooghsten, en segghen : Voor soodanigh worden ons de Enghelen voor-ghestelt, de welcke Goden ghenaeamt worden. *Psal. 97. 7.* ende wederom : Christus wordt gheseght *Act. 2. 13.* de groote Godt, ende Saligh-maker : maer soo en kan hy niet ghenaeamt worden, ten zy hy andere kleyne, of mindere Goden, en Saligh-makers onder hem hebbe, tot den welcken, en door welcken wy met onse ghebeden wel moghen gaen : Hoe-wel dit ongherijmt, en sonder ghevolgh is ; nochtans kan dit soo bequaemlijck uyt de woorden Davids, en Pauli besloten.

floten worden, als uyt het woordt, ende de name Hooge-priester, ofte Over-priester, welcke Christus ghegheven wordt, Corn. Hazart beslyt, dat hy Onder-priesters hebbe, om door haer mede een of ferhande van onse ghebeden te doen.

Antw. Hier worden veel dinghen samen gheseyt: wy moeten alles oberlegghen van stuck tot stuck.

Ten eersten: Is het al een dinghen by u/ te seggen Alderhooghsten in't ghemeeen/ ghelyck David doet/ ende te segghen/ soo Paulus doet/ den Opper- of Over-priester? Siet ghy dan niet/ dat wanneer David Godt noemt den alderhooghsten, niet deert minneerde in't besonder/ maer sprekende in't ghemeeen/ niet anders en seght/ dan dat Godt den alderhooghsten is van al watter gheschapyen is/ ofte (ghelyck Sanctes Pagninus Hieronimus, Arias Montanus dat vertaelen uyt het Hebreusch) dat hy seer hoogh verheven is, te weten/ boven de aerde/ ende boven de hemelen: doch als Paulus seght/ dat Christus is onsen Opper oft Over-priester, siet ghy niet/ dat hy niet en spreekt in't ghemeeen/ maer in't besonder van de Priesters? Ende oversulchs/ om dat hier eenighe ghelyckenisse soude wesen tusschen mijn exempel/ en 't uwe/ soo soude David moeten gheseyt hebben/ O alderhooghsten Godt! ghelyck Paulus seght van Christo, Over- ofte Opper-priester. Nu siet ghy wel/ dat dit uw' argument niet en staet: niemant en kan den naem voeren van alderhooghsten Godt, ofte hy moet andere leege Goden onder hem hebben: want David en seght hier niet/ O alderhooghste Godt! maer alleenlijck/ O alderhooghste in't ghemeeen/ waerupt geen sing en volghy/ dat hy andere mindere Goden moet onder hem hebben/ maer alleenlijck/ dat hy de alderhooghste is van al watter in hemel/ ende aerde is/ of ghelyck den Hebreuwischen Text heeft/ dat hy seer hoogh verheven is boven de aerde/ jae boven de hemelen selve/ ghelyck de Schrifture meermael spreekt: Doch wanneer Paulus seght Christus te wesen onsen *Αρχιερέως*, dat is/ ofte Prince/ ofte Oberste/ ofte Opperste/ ofte Hooge-priester/ (want

die altemael brenghet 't Gheest woorden mede) soo segge ick noch eens / dat hier nyt moet volgen / dat hy heeft eenighe mindere Priesters / die onder hem staen.

Ten tweeden seght ghy / dat Christus *Aff. 2. 13.* ghe- noemt wordt de groote Godt, ende Saligh-maker, ende ghy meent / dat hy soo niet ghenaemt en kan worden / ten zy dat hy andere kleyne / of mindere Goden / en Saligh-makers onder hem hebbe.

Maer siet ghy niet / dat hier wederom een seer groot / ende merckelijck onderscheydt is tusschen dit exempel / ende dat van Paulus ? want hier en wordt van Christo niet gheseyt / dat hy is de Opper- ofte Oer-Godt, noch oock dat hy is de Opper- ofte Oer-Saligh-maker, maer alleenlijck dat hy is groote Godt, ende Saligh-maker : Hy kan wel eenen grooten Godt / ende Saligh-maker zijn / al-hoe-wel hy gheene mindere Goden / en (eygentlijck sprekende) Saligh-makers onder hem heeft / (want gradus superlativus habet respectum ad alios, non item positivus) alsoo en kan hy van Paulo niet genoemt worden *Apoc. 1. 5.* Prince, Oer-, Opper-, Hooghe-priester, ofte hy moet eenighe mindere Priesters hebben onder hem / de welcke mede een offerhande kunnen doen van onse ghebeden.

Peenius. Hazart seght pag. 49. Voor loodanighe worden ons de afghestorven Heylighen voor-ghe-stelt *Apoc. 5. 10. ende cap. 20. 6.* op dat sy als Onder-priesters ene offerhande souden doen van onse ghebeden, oft aen Godt selve door haeren Opper-priester, oft aen Christus als haeren, ende onsen Saligh-maker. Maer dit is gantsch valsch.

Antw. Bewijst m'het.

Peenius. De ghene die aldaer van Joannes Konin-ghen, ende Priesters ghenoeint worden, en zijn niet alleen verstorvene Heyligen, maer is oock gheseyt van den Heyligen hier op aerde noch levende, ghelijck blijkt nyt de voorgaende woorden, ende nyt *Apoc. 1. 6.*

Antw.

Antw. Ick hebbe nergkens gheseyt / dat dit allen van de verstorvene Heyligen moest verstaen worden / want ick sal gheerne bekennen met Augustino Lib. 20. de Civ. cap. 10. dat alle waere Christenen Priesters ghecoent worden. **Wat besuyt ghy hier uyt ?**

Peenius. Indien dan uyt dese woorden konde bewesen worden, dat men door den Heyligen onse ghebeden Gode mach op-offeren, soo soude oock volghen, dat men door den Heylighen op deser aerde levende, sulcx mach doen.

Antw. Wie heeft hier opt aen ghetwijffelt : heeft Paulus dat niet ghedaen als hy de ghebeden der lebende versocht heeft ? hebben die lebende haere ghebeden booz Paulo aen Godt niet opghedraghen ?

Peenius. pag. 237. Dit en wordt in de Roomfche Kercke niet toe-ghestaen.

Antw. Contrarie is waer / want de Roomfche Kercke en staet niet alleenlijck toe / dat men door de Heyligen hier op aerde noch lebende / onse ghebeden Gode mach op-offeren / maer oock / dat men haere boozbiddinghe mach verfoecken / seggende : Bid voor my, ofte staet my by met uwe ghebeden. ghelijck wy hier van hebben een klaer / ende uyt-ghedruckt exempel in Paulo. Siet / Peenius meynde wy t'overrungen met valscheydt / ende hy selve valt in desen strick / set toeschrijvende aen de Roomfche Kercke / t'ghene sy niet en seght. Dit hebben wy boven noch meermael ghesien.

Peenius. Alle gheloovighen, ende waere godsalighen zijn Priesters Godts, en Christi, doch gheestelijcke, welcken Petrus noemt 1. Pet. 2. 5. een heyligh Priesterdom om gheestelijcke offerhanden op te offeren, die Gode aenghenaem zijn door Jhesum Christum, om dat se hem toe-brenghen de offerhanden des lofs, ende der danckbaetheyt, de vruchte der lippen, die sijnen name belijden, der weldadighen

heydt, ende mede-deelsaemheydt, waer aen Godt een wel-behaghen heeft. *Heb. 13. 15. 16.* Maer hier yst en kan niet besloten worden, dat-se als Onder-priesters onse ghebeden souden opdraghen aen Godt.

Antw. **Ick** thoone dat ja: daerom worden alle gheloovighen gheestelijcke Priesters gheuoemt/ om dat sy/ soo Petrus seght/ door onsen Heere Jesum Christum, Gode toe-brengghen offerhanden des lofs/ ende der danckbaerheydt/ maer lof-sanghen, en danckleggingen sijn ghebeden (immers dooz soo veel als sy opheffinghen der ghemoederen sijn tot Godt). Soo worden dan alle Gheloovighen gheestelijcke Priesters gheuoemt/ om dat-se ghebeden aen Godt toe-brengghen/ en dat doen sy dooz onsen Heere Jesum Christum; ghe-lijck dan Christus van Paulo *Heb. 7. 25. 26.* onsen Opper-priester gheuoemt wordt/ ende inder daedt is/ om dat sy dooz ons bidt/ soo worden de gheloovighen Priesters genoemt/ staende onder Christum (want alles door onsen Heere Jesum Christum) om dat sy ghebeden van lof, ende danckbaerheydt opdraghen aen Godt: nu blijck het klaer yst Paulo, dat sy Gode niet alleen lof-sanghen, en dancklegginghen offeren/ maer oock ghebeden dooz een ander/ om hem by Godt te helpen en by te staen; soo en worden sy dan niet alleenlijck Priesters gheuoemt/ om dat sy lof-sanghen, en dancklegginghen opdraghen aen Godt/ maer oock soodanighe ghebeden/ die sy dooz een ander doen by Godt/ om dien anderen daer mede hulpe te verwerven/ en bystant/ en dit doen-se door onsen Heere Jesum Christum, dat is/ staende onder hem, Ergo als Onder-priesters van Christus. **Wat** belet nu/dit selfde te segghen van de afgestorvene Heylighen/ aenghesien dat ghy bouen bekenet hebt/ dat Petrus niet alleen de levende Priesters noemt/ maer oock de afgestorvene Heylighen?

Peenus. Hoedanighe Koningen de godtsalighe sijn, soodanighe Priesters werden sy oock met recht gheacht te sijn, maer sy sijn gheestelijcke Koningen, om dat-se in Christo, en door Christum heerschen

over de sonde, de wereldt, ende het vleesch, den Satan, ende alle sijne macht overwinnen, Rom. 6. 10. ende 1. Ioan. 5. 4. soo zijn-se dan oock geestelijke Priesters.

Antw. Dat seggen wy mede/ want wy moeten weten dat de godtsalighe gheene Priesters en zijn/ ghelijck van't Oude Testament/ om beesten te slachten/ ende soo doozts; maer soodantighe Priesters/ die door den Heere Jesum Christum, als Opper-priester, onse ghebeden toe-bringen aen Godt/ ende soo de ghebeden eene gheestelijke sake zijn/ soo segghen wy/ met u dat de godtsalighe / gheestelijke Priesters zijn.

Peenius. Ghelijck dan, daer uyt, dat-se Koninghen gheseght werden, niet en kan bewelen werden, dat-se haer bemoeien met de regeringhe, oft bedieninghe der aerdsche dingen: alsoo oock, daer uyt, dat-se Priesters gheenoemt zijn, kan niet bevolten werden, dat-se Gode eenighe uytwendighe offerhanden op-offeren.

Antw. Ter contrarien: Ghelijck daer uyt/ dat de godtsalighe Koninghen gheseght werden / teer werck besloten wordt / dat sy eene gheestelijke heerschappye hebben / over de sonde, de wereldt, het vleesch, ende den Satan, ghelijck ghy selve bekenet: alsoo daer uyt dat-se Priesters gheenoemt worden / wordt oock dat wel besloten / dat sy een geestelick Priesterdom ghebden / om Gode te offeren niet alleen ghebden van lof, ende van dancksegginghe, soo Petrus seght; maer oock soodantighe ghebden/ die sy doen by Godt boog een ander / om hulpe / ende bystant boog hen te bereyden / ghelijck blyckt in het exempel van Paulus / want ons argument à minori ad majus blijft allest vast / soo langhe het niet wederlepdt wordt.

Peenius. pag. 238. Als Corn. Hazart aldus redeneert kavelc Pag. 44. Zijn de Heylighen Priesteren, soo hebben sy dan het ampt van te offeren, die woorden zijn wesen hoe-wel te verstaen van een heyligh, ende gheestelijck Priester-ampt, ende niet van een vleeschelijck Priesterschap, als dat van Aaron was.

Antw. Waer heb ick een enckel woozt / in mijne gheheele Victorie van Roomen, ghetwach ghemacckt van het vleeschelijck Priesterschap, als dat van Aaron was, om soodaenigh een toe te schryben aen den Heplighen: wannecr ick dan segge / dat de Heplighe Priesteren sijn / ende vervolgens het ampt hebben van te offeren / ick verstaer dat niet u van een Hepligh / en Gheestelijck Priester-ampt / want ick verstaer het van 't offeren onser ghebeden: maer Peenius en weet hem waer keeren / of wenden / want bekennende dat de Heplighe Priesteren sijn / ende dat hier op wel volghet / dat sy het ampt hebben van offeren / soo neemt hy 't nu hier op / dat het Gheestelijcke Priesters sijn / dan hier op / dat sy gheen vleeschelijck Priesterschap hebben, ghelijck dat van Aaron was: Wat doet dit hier al te propooste / de wijle hy wel weet / datmen hier alleenlijck spreekt van Geestelijcke Priesteren die door onsen Heere Iesum Christum, als onsen opper-Priester onse ghebeden souden toebrenghen aen Godt: ergo van niet anders / dan van Gheestelijcke offerhanden, en niet van Vleeschelijcke, dien-volghens van Gheestelijcke Priesters.

Peenius. Hazart voeght daer by: *Tzy eyghentlijck, oft on-eyghentlijck, daer is weynigh aengelegghen*: Daer-mede soeckt hy te bedrieghen.

Antw. Wat bedrogh siet ghy hier in?

Peenius. Om dat hier de questie is niet van oneygentlijcke, maer van eyghentlijck soo ghesegghde Priesters, ende van een eygentlijcke op-offeringhe onser ghebeden aen Godt.

Antw. Seer wel: Ick hebbe gheseyt / dat my daer niet aen ghelegghen en is, of gh'het een seght, of het ander: Wilt ghy dan / dat de op-offeringhe der ghebeden / ten eygentlijcke offerhande is / ick ben te vreden / soo sullen wy dan de Hepligen houden vooz eygentlijcke Priesteren: Want ghelijck Christus eygentlijck wozt Hooghe-Priester genoemt / niet alleen om dat hy het Sacrificie heeft op-ghebragghen aen 't Cruys / maer oock om dat hy nu onse ghebeden op-braght aen Godt / waerom en moghen de Heplighen / om de selve oorzake niet eygentlijck onder-Priesteren

Priesters gheuoemt worden / al-hoewel Gheue-
he? Ende soo kan een segghelijck sien / dat ick niet en
wille bedrieghen.

Peenius. Om dat de Heylighen alleen oneygentlijk Prie-
sters gheuoemt werden, soo en konneh sy gheen eygentlijcke
offerhande, gheen eygentlijcke bedteninghe eens Priesters
hebben.

Antw. Maer heb ick gheseyt dat de Heylighen alle-
leen oneygentlijk Priesters gheuoemt worden: ick
hebbe de sake in 't midden gelaten / seggende dat 'er
niet veel aen gelegen en is, hiermede ghenoggh te ker-
nen ghebende / dat ick bereyt was het een / oft dat
ander t'aenbeerden / al / soo ghy soue willen: Ma-
wilt ghy / dat men hier spreke van eygentlijcke of-
ferhanden / ende vervolgens dat de Heylighen op-
gentlijck souden moeten Priesters gheuoemt wor-
den / indien sy onse gebeden op-droeghen aen God:
Ick wille dat samen met u. Wat sult ghy hier
besluyten / teghen my?

Peenius. Als Hazart den Heylighen noemt onder-Priesters
(hoewel die naem haer nergens in de Schrift gegeven wort)
ende Christum stelt tot haren Opper-Priester, ende daer by
voeght, dat wy tot haer mede wel moghen gaen, om dat sy min-
re Priesters wesende, onse gebeden, door den opper-Priester Chri-
stum, souden op-draghen aen God: Soo schijnt hy van geuo-
len te sijn, als of het met Christo, ende den Heylighen, in den
Hemel de selve gheueghentheyte heeft, ghelijck het hier op
aerde heeft met den Hooghe Priester, ende andere Priesters
van de oude Wet.

Antw. Ten eersten, dat desen naem onder-Priesters,
nergens in de Schrifture ghebonden en wort / dat
is waer / maer alsoo en bintmen daer oock niet de-
sen naem Dry-eenigheyt: Maer ghelijckamen wy hier
ghene men vout in Schrifture / desen naem Dry-e-
nigheyt heeft getrocken / ende gemaect: alsoo heb
ick upt desen naem opper-Priester, die Christo wort
toe-geschreven in de Schrifture / besloten / dat sy
andere Priesters most hebben onder hem / dat sy
met een woort / onder-Priesters.

Ten tweeden, Gy giff meer / als ick gedaecht hebbe /

ende ghy neemt meer op / als ick geseyt hebbe / want ick en hebbe noch gedacht / noch ghesproken van de gelijckenisse d'ieder sou wesen in den Hemel / tusschen Christum, ende den Heylighen / met den Hooghe-Priester / ende andere Priesters der oude Wet. Maer dit heeft Peenius uyt synen dupin gesoghen / om occasie te hebben van de oprechte questie van kant te stellen.

Peenius, pag. 239. Meynt Hazart dan, dat in de Hooghe-Priester, ende in sijne bedieninghe alleen Christus, ende sijn ampris af ghebeeldt, en door de andere Priesteren, en haer offerhanden, de Heylighen in den Hemel, en haren dienst is voorghedragen gheweest?

Antw. Seght hier van al wat ghy wilt / 't is my al een dinghen / want dit en komt hier niet te propoosie / om dat ghy hier eene questie roert / van de wercke ick noch ghedacht / noch ghesproken hebbe.

Peenius. Waer hebben de Priesters oyt Offerhande ghedaen, van hare, ende des volcx ghebeden, aen den Hooghe-Priester?

Antw. Dat Peenius selve dit beantwoorde / want hy vecht / ende disputereert hier teghen sijn eygen yghantsien / en gissinghen.

Peenius. Waer sijn de Priesters oyt Religieusli'ck aenghebeden gheworden, ghelijck die van het Pausdom de Heylighen aenroepen?

Antw. Van wie vraeght Peenius dit? van my? of van sijn eygen selven? niet van my / want ick hebbe hier van noyt ghedacht / noch ghesproken: vraeght hy 't van sijn eygen selven? dat hy van sijn eyghen selven beantwoorde.

Peenius. Indien hy den Brief aen de Hebreen, wat beter, en aendachtelijcker hadde dootbladert, daer soude hy lichtelijck verstaen hebben, dat Christus onse Hooghe-Priester niet wort gheseyt, als of'er noch andere mindere Priesters waren, om onse ghebeden aen Godt op te draghen, maer dat hy die name drsegh, als die alleen voor ons bidt.

Antw. Waer staet dat woordcken ALLEEN?

Peenius. Dit wort ghenoeghsaem aenghewesen Heb. 7. 23. alwaer

alwaer eene klare tegen stellinghe ghemaect wort tusschen
Een, ende vele;

Antw. Paulus spreekt hier van de successie der
Hooghe-Priesteren in de oude Wet / ende seght dat
Christus onsen Hoogh-Priester soodanighe successie
niet en heeft ghehad / maer dat hy een Priester is
nae de ordeninghe van Melchisedech, in welckers
plaetse niemant ghevolght is. Nu wy en segghen
niet / dat de heylighen successours Christi sijn in sijn
Opper-Priesterschap, maer dat sy Priesters sijn onder
hem. Soo en doet dan dese Schryfuer plaetse niet
teghen ons.

Peenius. Paulus seght: *Da Priesters des enden Testaments*
sijn veele geworden, om dat sy door de doot verhindert werden al-
tijt te blijven, maer de sijn (namentlijk Christus) *om dat hy niet*
etewigheyt blijft, heeft een onvergancelijck Priesterschap, dat is,
hy blijft alleen Priester, sonder dat jemant in sijn plaetse, of
neffens hem komt.

Antw. Ghy moet my bekennen dat Paulus hier al-
leenlijck spreekt van de Hooghe-Priesters des ouden
Testaments / dat blijkt klaer upt v. 27. v. 28. ende van
Christo als onsen Hoogh-Priester v. 26. ende alsoo is het
seker dat hy alleen onsen Priester blijft / en dat er
niemant in sijn plaetse / of neffens hem in 't Hoogh-
Priesterschap komt; want hy en heeft niemant die hem
succedeert / ghelijck de Hoogh-Priesters des ouden
Testaments hadden / ende oock niemant neffens
hem / die samen met hem sy Hoogh-Priester. Doch
hier upt en volght niet / dat hy onder hem / ghy
mindere Priesters en heeft: Maer ter contrarie
om dat niemant / soo boven bewesen is / kan den
naem voeren van Opper-Priester, ten sy dat hy eenige
andere Priesters hebbe onder hem / alsoo en kan
Christus niet geseyt worden / te sijn onsen Opper-Prie-
ster ten sy dat hy onder hem hebbe eenighe andere
Priesters; nu binden wy in Schryfure dat de heylighen
den naem voeren van Priesters, en ghy bekennt
dat het ampt van eenen Priester is / te offeren / soo
bestupren wy dan niet / dat de heylige Priesters sijn
staende onder Christus, en dat sy metter daet offeren.

deſe offeringhe moet namelijk wesen van de ghebeden / volght dan dat de heylighen als mindere Priesters offerhanden doen van ghebeden / niet alleenlijck Lof-sanghen, en danck-segginghen, maer oock soodanighe ghebeden / die sy booz andere doen / om haer te helpen.

Peenius. Paulus wijst met eenen aen, dat wy oock aen desen eenighen ghenoech hebben, als hy seght: *Waerom hy oock volcomelijck kan Saligh maken de ghene, die door hem tot Gods gaen, alsoo hy alstijt leest om voor haer te bidden.*

Antw. Indien Paulus hier spreeckt van alstijt immediatelijck tot Christum te gaen; soo en kan ick niet bedencken / hoe hy selve / de ghebeden van andere versoekt heeft / op dat sy by Godt souden wesen sijne voor-bidders, ghelijck wy in 't boozgaende gesien hebben.

Peenius. Dit sal noch klaerder blijcken als men daer by voeght de woorden Pauli. 1 Timoth. 2. 5. *Want daer is een Godt, daer is oock een middelaer Godts, ende der menschen, de mensche Iesus Christus: Alwaer het wordeken een, buyten alle twijffel beteekent soo veel als Eenigh.*

Antw. Ick hebbe u / haben / meer als ghenoech hier op holdaen: Ende uyt de eygen woorden Pauli gherhoont / dat hy hier alleenlijck spreeckt / van een Middelaer der verlossinghe: ende alsoo bekeunen wy mede / dat Christus ons eenigh Middelaer is.

Peenius. Gaelijck Paulus eenen Godt verstaet met uytlaytinghe van vele, alsoo oock eenen Middelaer Godts, ende der menschen, seght seer wel Guilielmus Estius, Professor Theol tot Douay.

Ant. Ick houd'et met Estius, de wijle het seker is dat'er maer eenen middelaer is der verlossinghe; want van desen alleen spreeckt Paulus, ende Estius en kan dit mede niet anders verstaen / aenghesien dat het seker is / dat hy gheleert heeft / dat de heylighen mindere Middelaers sijn / ofte voor-bidders.

Peenius. pag. 240. Noch uytdruckelijcker Ludovicus Soto Major: Het is hem seyt hy, niet genoegh gheweest, al-hier te belijden, dat Godt een is, maer oock heeft hy daer by ghevoeght, dat den Middelaer een, ofte eenigh is.

Antw. Te weten den eenighen middelaer der verlossinge: Want Soto-major hielt blycken twiffel oock de vooz-biddinghe der Heylighen.

Peccius meynde hier noch eens sijne gemeente te bedrighen/ ende haer wijs te maken/ dat twee grote Doctoren van de Roomsche Kercke het hebben niet helden/ ende leerden/ dat Christus den eenighen middelaer was/ niet uytſnytinghe van alle andere numdere Middelaers/ of vooz-sprekers/ maer de eygen woorden van dese twee voozseyde schryvers hebben sijn bedrigh ondeckt.

Ten eersten Ektius nae dat hy gheseyt hadde/ dat Paulus/ ghelyck hy eenen Godt verstaet met uytſnytinghe van veele, alsoo oock eenen middelaer Godts, ende der menschen. **Soo voeght hy daer by:** Maer een Ketter weert ons op: Indien Christus, volgens 't segghen Pauli, alleen de Middelaer is, soo doense dan injurie aen Christo, die dit sin ampt overdragen aen andere, makende soo veele Middelaers, als 'er Heylighen sijn in den Hemel. Ick antwoorde, seyt hy/ dat de Catholicken het Middelaers.ampt, soo wy nu dat uytgheleyt hebben, ende eygen aen Christo is, niet overdragen aen andere: Maer dat sy bekeunen eenighe andere Middelaers op eene onvolmaeckter maniere, dat is, onse tusschen sprekers by Godt, hoedanighe sijn, de gheene, die door de ghebeden die sy storten tot Godt, ons aen hem recommanderen. Het welck soo verre van daen is, dat het soude strijden teghen den Apostel, dat hy in tegendeel in dit selve Capittel ons ghebedt voor alle menschen te bidden, en tusschen te spreken: Nu alle de gheene die tusschen sprecken by Godt voor een ander, stelt sich selven als in 't midden tusschen Godt, ende menschen, alhoewel hy dit niet en doet, steunende op sijn eyghen verdienste, maer op de verdienste Christi. **Tot noch toe Ektius:** wat komt den Peccius een spreuke van desen Catholicken Professor/ sijne gemeente in de handt steken/ als of hy het reyn waer niet haer?

Ludovicus Soto major sprecket alsoo naer: want nae dat hy in 't laetst/ ende hreedt die voozspreeke der Heylighen hadde bewesen upt de Ont-tadere: soo seggt hy ten iesten niet Cyrillus lib. 12. Theſaur. 1. 12. Alhoewel

Al hoe wel daer eenen Middelaer Godts, ende der menschen is, Christus Jesus, dat is, de eerste, de voornaeme, ende nootzakelijke, ende onverghelijkelijcke Middelaer, te weten die voor allen tusschen-spreect, ende niemant voor hem, dat en b. let nochtans niet, dat de Heylighen menschen Godts, ende godsalighe Enghelen ghenoeemt worden, en sijn Middelaers tusschen Godt, ende den menschen, niet als de voornaemste Middelaers, maer als mindere.

Waar seght ghy nu? siet ghy noch niet / dat gy selve hier bedroggen hebt?

Peenus. 1. Iohan. 2. 1. wort gheseyt: Niet, Indien jemant ghesinnigh heeft, wy hebben vele voorbidders by den Vader, waer wy hebben een voorsprake by den Vader, Iesum Christum desrecht veerdighen, ende hy is de versoeninghe voor onse sonden, wilst ons Joannes alleen tot Christi voorbiddinghe, om daer op te sien, ende inden selven gherust te zyn, als ghevoeghaem tot onse beoudenijsse.

Antw. Wren enghen Bijbel N. 8. bekent / dat Joannes hier spreekt van de versoeninghe, als Christus sijn selven heeft op gheoffert door eene offerhande Hebr. 10. 14 te weten aen 't kruys / soo spreekt hy dan van den Middelaer der Verlossinghe, ofte van Christus onse voorsprake / hoor soo veel als hy ons verlost heeft aen 't kruys: Nu / dat Joannes niet en seght / dat wy vele voorbidders hebben / dat en slypt alle andere voorbidders niet up: / want ten eersten dit is negativum, 't welck niet en probeert. Ten tweerden / het is ghenoech dat wy dit upt andere plaetsen van de Schrifture kunnen betwijfen / want alleg en wort niet op alle plaetsen gheseyt.

Peenus. Hier op soo volghen dry Schriftuer-plaetsen. de welke Hazart als van ons voort ghebracht, om de aenroepinghe der Heylighen teghen te gaen, ter neder stelt, naemelijck die: Hebr. 4. 15. Psalm. 50. 14. Psalm. 145. 18. Waer in ons gaeckert, ende bevolen wert, in noodt gheslelt zijnde tot Godt te gaen, hem aen te roepen, ende verlost zijnde hem te dancken. Maer hy en kan niet sien, hoe alle dese, en diergelijcke Schriftuer-plaetsen te pas komen, om te bewijfen dat men de Heylighen niet aenroepen magh, die wij daer niet en wort by-ghevoeght, en gaet, ofte en aenroept

nemant anders: Ende besluyt verder: Ergo 100 wort aen hem geloovghen de vrijheyt ghelaten om by jemant anders te gaen.

Antw. Dese slot-reden houde ick noch staende.

Peenius. Die selve taele heeft hy ghevoert hier rechts te voren over Matth. 11. 28. ende Ioan. 7. 37. al waer wv hebben gheantwoort.

Antw. Maer ick hebbe gethoont dat dese twee woorden gheen gheensintz en bestaen / ende van ginder wederde en zijn.

Peenius. De wijse hy niet min schaemteloo, als godloos, dit selfde niet alleen hier, maer oock pag. 49. wederom behaelt, segghende: Alle de Schrijuer-plaetsen, daer gheschryft wort, of dat wy Godt souden aenroepen, of hem dancken &c. met belofte dat hy ons sal helpen, en bystaen, aengesien sy de Heylighen niet uytdruckelijck uyt en sluyten, en komen in 't minste de aentroepinghe der Heylighen niet hinderen.

Antw. Nu voeghe ick'er noch by / niet alleen / om dat dese plaetsen niet alleen uytdruckelijck, maer oock selfs niet in 't heymelijck de aentroepinghe der Heylighen uyt-sluyten: Niet uytdruckelijck, want dat niet men klaer uyt-de woorden: Niet in 't heymelijck, want volghens de maxime der Gheleerde: Die het een affmeert, en loochent het ander niet; ten zy dat het twee teghen strijvende dinghen zijn: Nu hebben wy toe noch toe bewesen / dat de aentroepinghe Godts / ende die van den Heylighen teghen malkanderen niet en strijden / soo wie dan de aentroepinghe Godts affirmeert / ofte aen-pleecht / ja beveelt / die en loochent / noch en berwerpt / noch en verbiedt daarom niet de aentroepinghe der Heylighen. Alsoe en kan ick gheen reden sien / waerom dat ick schaemteloo soude zijn / ofte godloos: Niet schaemteloo, want 't ghene ick segghe / is soo ghesondeert / dat ghy het niet en hebt konnen wederlegghen: Niet godloos, want 't ghene ick staende houde / dat en is niet insurteus aen Godt / maer wat sal ick segghen: het lust u te schelden / inde plaetse van te redenen.

Peenius pag. 141. Wy moeten noch een werpigh hier toe segghen, om de onbeschaemde god-

loosheydt, die van de Roomsche Kercke in 't eeren, en aenroepen der Heylighen ghepleeght wort, te ontdekken.

Antw. Zyt indachtigh / dat ghy moet bewijzen / dat de aenroepinghe der Heylighen by ons is eene onbeschaemde godloosheydt: want dit hebt gy onbeschaemdelijck op-ghe-nomen.

Peenius. Sy wert aenghevanghen sonder Woort Godts.

Antw. Dit is ontwaerachtigh; en eben wel of het soo waer / ten volght niet / datse daerom een onbeschaemde godloosheydt is: want andersing wanneer ghy lieden den Sondagh viert inde plaetse vanden Sabbath / ende de eygen woorden Christi (Dit is mijn lichaem) naelaet in 't Nachtmael / sae wanneer ghy de kleyne kinderen doopt / soo sout ghy onbeschaemdelijck godloos moeten zijn.

Peenius. Sy is af-wijckende van den reghel der aenroepinghe, die ons inde Schrift voor-ghedragen, ende gheleert wort.

Antw. Ick hebbe u hier vozen overtugghet van contraste.

Peenius. Daer-en-boven sy strijdt directelijck, en als met op-ghehevene handt, teghen openbaere ghetuyghenissen der HH. Schriften.

Antw. Daer en is geene apparente van / ghelijck haetlyck blijktt up alle mijne voozgaende wederlegghingen / ende bewijzen.

Peenius. Daer zijn inde aenroepinge der Heylighen sommighe dinghen, die soo groflijck, en ongeschickelijck teghen Godts Woort strijden, dat een godsaligh mensch daer van schrickt.

Antw. Ick en kan niet een soodanigh stuck achterhalen. Doch / ghelyeden doet ghelijck de Phariseen, ghy dooz pentert een mugghe / ende ghy sict heele keruels in. Dat is / gelyck uwen Bijbel bemerket op Matth. 23. 84. ghy siet nauwe in 't kleyne / ende het groot

groot en acht ghy niet: want tser ergens eenen particulieren Schryver by ons / oock van kleyn autoriteit die iets gheseyt heeft / ofte tser eenighe bus / dat gaet ghy door-penteren ; maer dan te seggen dat Godt het meeste deel der menschen gheschapen tot haere verdoemensse / ende dat van tweelingē die een moeder ter werelt brenghet / het een tot saligheyt / het ander tot verdoemensse gebruyt is / en hondert sulcke grove sincken / dese by de wtte worden upt-ghegheven / daer en maect ghy gheen swarigheyt in.

Peenius. De Papiſten selve schamen haer by ene van sulcke eene domme, en dwaelē schandelijckheyt, de welcke geenſins van superstitie, en afgodēijē kan geexcuseert, en voor-ghesproken werden.

Antw. Het kan wesen / dat sommige haer se jamen over eenighe abusen van wepnighe particuliere / (want daer en is niet soo goet in de werelt / oft het kan misbruyckt worden) maer ick en ghelooft niet dat'er se mant is van de Papiſten / die sich se hant over eene algemeene practijcke / die gheappreert is van de heele Kercke.

Peenius. Oock in de openbare practijcke, die van de Kercke ghehouden wert. Want wy hebben wijt-loopigh betoont, dat die van het Pauldom den Heylighen aenroepen als helpers, bewaerders, beschermers, ende verlossers in noot, jaē sy noemen de Heylighen in haere aenroepinge vut-druckelijck haren toevlucht, bescherminge, hulpe, leven, heyl, en saligheyt.

Antw. Ghy bliut-hoekt wtte Gemeente met se termercen / want hoe wy dit altemael verstaen / oft ick hoven wijt-loopigh gheseyt. Verhalben / men magh dese titelen wel gheven aen levende menschen / waarom niet aen den Heylighen?

Peenius. Dit loopt soo klaerlijck tegen de Schrift

aen, dat onder de Papisten, die noch eenige schae-
te hebben. dit niet en kan ontken worden.

Antw. Eben wel ick ontkeu'et; ende en gheloobe
niet / dat jemant / die dit mijn boeck / ende mine Vi-
siorie van Roomen, daer beneffens sal aendachtelijck/
ende sonder passie lesen / my sal veroordeelen van on-
beschaemthepdt / ende d'andere Papisten die haer
schamen / soo ghy seght / die schamen haer alleen
over eenighe abuspen; maer wat raecht dit de leere
der Kercke?

Peenius. Dese dinghen moeten in de aenroepin-
ghe Godt alleen toe-gheschreven worden. David
seght. Psal. 46. 2. 3. 6. 8. 12. *Godt is onse toevlucht,*
en stercke, hy is krachteelijck bevonden een hulpe in benaut-
heden, daerom sullen wy niet vreesen, al veranderde de
aerde.

Antw. Dit heb ick hoven beantwoort: want niet
teghenssaende dat David dit seyd / soo ist nochtans/
dat een levende mensch die bedruckt / of in noodt is /
nemende sijne toevlucht tot sijnen vriendt / hem
seght: Ghy zijt mijnen toevlucht, ghy zijt mijnen troost,
en mijn hulpe, niemant en sal soo een mensch veroor-
deelen van godlooshepdt / ofre van ghestreden te heb-
ben teghen Schyfture; want de Schyfture seggen-
de dat Godt onsen toevlucht is / en seght hier mede
niet / dat wy in onsen noot / ende droefheyt onse toe-
vlucht niet en moghen nemen tot onse vrienden / ge-
lijck dan hier onse vrienden niet en worden uptgeslo-
ten / alsoo oock niet de Heylighen.

Peenius pag. 242. Iae den gantschen handel, sels
de noeminghe van aenbiddinghe, en aenroepinghe
der Heylighen, strijt teghen de Schrift, de welcke
Godt alleen beveelt te bidden, en te aenroepen.

Antw. Wijs ons die Schyfture-plaetsen aen / daer
gheseyt wort / datmen Godt alleen / en niemant an-
ders / moet bidden / ende aenroepen / ten dat de noe-
minghe van aenbiddinghe der Heylighen, strijt tegen de
S. Schyft / aenghesten dat wy oock in Schyfture
dickwils

dicksvolsz bevinden / dat dese noeminghe woyt ghe-
ben ten opfichte van levende menschen.

Peenius. Psalmo 59. 15.

Antw. **Daer staet**: Roept my aen in den dagh der be-
nouwtheyt: ick sald'er u uyt helpen, ende ghy sult my ceeren.
Hier en binde ick niet / dat Godt seggt: **Roept my**
alleen aen / ofte ick en begheere niet dat ghy tot te-
mant anders gaet.

Peenius. Soo heeft David ghedaen Psal. 18. 8. ende
86. 3. 4. 5. ende 120. 1. ende 145. 18. 19.

Antw. **Op de eerste plaetse en staet niet anders**
alg: Doe daverde, ende beefde de aerde, ende de groeden
der berghen beroerden sich, ende daverden, om dat hy oot-
steken was. **Dit en doet hier immers niet een sijn**
propooft. **Ich hebbe nae ghesien utwe ducht-souren**
ende en kan niet bevinden / dat hier ene ducht-sou-
te zy.

Op de tweede plaetse seggt David: Heere ick roep
tot u den gantschen dagh: verheught de ziele uws knechts,
want tot u o Heere verheffe ick mijne handen: Want ghy
Heere zyt goet, ende geerne vergevende, ende van groot
goedertierentheydt allen die u aenroepen. **Daer seggt**
hier David, **datmen tot niemant anders magh ghe-
roepen** / ofte **maer seyt hy hier** / dat het afgoderij is te ver-
soecken de voorszpraecke der Heplighen?

Op de derde plaetse seyt hy: Ick hebbe tot den Heere
gheroepen in mijne benoutheit, ende hy heeft my verhoort.
Hier nuyt en volghet wederom niet / datmen tot den
Heplighen niet en magh roepen om voorszpraecke.

Op de vierde plaetse staet'er: De Heere is nae by ge-
len die hem aenroepen, allen die hem aenroepen in der waer-
waertheydt. Hy doet het wel behaeghen der gheuer die hem
vreesen, ende hy hoort haer gheroep, ende verlostse. **Erge-
men magh den Heplighen niet bidden** / ofte aenroep-
pen om voorszpraecke / 't en volghet niet.

David, sult ghy segghen misshien / heeft genoech
met sijn exempel ghehoont / datmen Godt alleen
moet aenroepen: 't is waer / dat David Godt heeft
aengheroepen / maer noyt en heeft hy gheseyt / ofte
mit

met exempel ghethoont / dat het afgoderijc is den
 heylighen aen te roepen: ofte datmen hare boozhede
 dinge niet en magh verfoecken: want in die boozgaf-
 de Schrifuren en seyd hy niet datmen Godt alleen
 soude aenroepen. Contrarie hebben met haer exempel
 Jacob, ende Joannes, ende Paulus gethoont / ten opsichte
 der bande Engelen / en den selven Paulus te opsichte der
 lebende / ergo veel meer ten opsichte der bande heylighen.

Ich weet wel / dat ghy hier dareljk sour seggen /
 dit is petitio principij: maer neen; want al-hoe-wel
 ghy u laet booz-staen dat ghy ons oertuyghet hebt /
 dat noch Jacob, noch Joannes, noch Paulus de Enge-
 len hebben aengheroepen / dat is soo verre van daer /
 dat ick u wederom van contrarie hebbe oertuyghet
 met het wederlegghen / ende vernietighen van uwe
 bewijzen / ende alsoo blijven de onse noch vast / ver-
 volghens te seggen dat Jacob, Joannes, en Paulus heb-
 ben Engelen aengeropen / en is gheen petitio prin-
 cipij, ten zy dat ghy bewijst dat mijne wederleggin-
 gen niet en bestaen.

Peenius. Om niet alles door te loopen, Salomon
 heeft een verhael, ende op-tellinghe ghedaen door
 deelen, en soorte, dat in alle nooden Godt moet
 aengheroepen worden. 1. Reg. 8.

Antw. In alle die deelen van het ghebiedt Salomons
 en kan ick niet vinden / dat hy het verfoecken der
 boozsprake der heylighen verwerpt: uyt al sijn woor-
 den / en kan oock niet getrocke worden / door consequen-
 tie dat het afgoderijc is den heylighen aen te roepen.

Peenius. Dat de eere van verhooringe Godt toe-
 komt, ghetuyghet den Psal. 18. en 50.

Antw. Maer hy en ghetuyghet niet / datse Godt
 ALLEEN toekomt.

Peenius. Wil Corn. Hazart nu even wel sijne
 handen tot den heylighen, en die gheen Godt zijn uyt-
 breyden, ende alsoo doende, de name sijns Godts verge-
 ten, soo sal Godt sulckx ondersoecken, en hem om
 dit alles in 't gherichte trecken, Want by weet de ver-
 bor

borghentheden des herten. Psal. 44. 21. 22.

Antw. En zijt niet beladen/daer en is geenen oord
want Godt en kan my tu 't gherichte niet redden
om eene saecke / die nu van alle kanten ghepobert
is / (doech upt Schrifture) goet / prijgbaer / ende ge-
oorlooft te zijn : ende de ghene die den heyligen aen-
roepen / en vergeten daerom den name Godts niet.

Peenius. Of Godt wilde, dat hy eens tot betere
sinnen ghebracht wierde door de menighvuldige
ghetuyghenissen des Geests !

Antw. Daer en is niet / dat ick meer verwonder
ende beklaghe / als / dat de ghereformeerde Ghe-
meente haere ooghen noch niet open en doet / om te
sien/dat'er van hare Medicanten/en Leeraers / niet
een enkel Schriftuer-plaetse wort voor gheschit
waer mede betwesen wert / dat de aenroepinghe der
Heylighen onghoorloft / godloos / ofte afgoderij
is. Och of sy wijs wierden, ende verstonden, ende op het
eynde merckten! *Deur. 32. 29.* Laet ons nu hooren de
ghetuyghenisse des Gheests.

Peenius. *Act. 4. 12.* Des saligheydt en is in geenen
anderen &c.

Antw. Dit is in het hoorgaende ten vollen beant-
woort / daer ick den Leser toe sende.

Peenius. *Esaia 45. 20. 21.* Sy aenbieden eenen
Godt die niet verlossen en kan, niemant isser een
Heylandt dan ick.

Antw. Wy en aenbieden gheenen anderen Godt
als wy den heylighen aenroepen; ende wanneer wy
haer aenroepen/soo houden 't wy eben wel met Ila-
as, dat'er gheen Godt en is, behalven den waerachtighen
Godt, en datter niet een bande afgoden/een heylant
is / want dat dit alleen den sin is van Ilaas, sijnde
soo klaer als den dagh / upt dat heyl Capitel.

Peenius. *Hof. 13. 4. 9.* Ick ben doch de Heer
uwe Godt, daerom en sout ghy geenen Godt ken-
nen, dan my alleen, want daer en is geen heylandt
dan ick, in my is uwe hulpe.

Antw. Als wy de Heylighen aentropen / wy en kunnen geen anderen Godt / dan den waerachtighen Godt alleen: booz de reste Hoseas spreekt in den selven sin / in den welcken hier bozen Isaias ghesproken heeft.

Peccius. 2. Chronic. 20 12. Wy en weten niet wat wy doen sullen: Maer onse ooghen sijn op u ô Godt!

Antw. Ergo 't is verboden onse ooghen te slaen op den Heylighen als voorbidderg / hoe volght dat uyt dese Schriftuer-plaetse? Niet meer dan of ich seyde: Joseph heeft Gen. 44. v. 21. sijn ooghen gheslagghen op Benjamin, ergo wy en moghen onse ooghen niet slaen op den Heylighen: is dit niet eene bondighe slot-rede?

Peccius. Hier mede komt over een 't ghene wy lesen Ezech. 14. 4. Heere helpt my, die gheenen helper en hebbe als u. Soo seght oock David Psalm. 25. 15. Mijne ooghen sijn ghedevricht op den Heere. Maer wat ist noodigh vele soodanighe ghetuyghenissen te versamelen, naedien de gantsche Schrift niet anders en leert?

Antw. 't is inder waerheyt gantschelijck onnodigh soodanighe Schriftuer-plaetsen by een te vergaderen: want daer en is niet eene die hier te propheete komt / om dieswil dat er niet een is / de welke niet alleenlijck niet en seght / dat men tot gheene andere mach gaen als booz-spreekerg / maer uyt de woelche men oock booz bele / en ghehoopre slot redemmen niet trecken kan / dat de aentropinghe der Heylighen ongheloof / veel min godloos / ofte afgoderij is: Daerom heb ich groote reden om uyt te roepen. O ellendighe ghemeente! die soo verblint is / dat sy haer niet soodaenighe niet te propheete makende Schriftuer-plaetsen laet pacpen / en wijs oploft is / ja afgoderij.

Peccius. Hoe ongeschicktelijck, ende schandelijck de aentropinghe der Heylighen by die van 't Pausdom, teghen dese ghetuyghenisse, en teghen de gantsche Schrift strijdt, leert ons overvloedigh ghenoech, het insien, ende de verghelijkinghe van die dinghen, welcken wy hier te voren met

hare eyghen woorden hebben uyt gheteeckent.

Antw. **Dat alle uwe upteeckeninghen ons niet in't minste en hinderen / veel min stryden tegen het gherupghentissen / noch veel min teghen de gantich Schrift / heb ick met contrarie argumenten / ende met volle wederlegghinghe van alle uwe betuyghen hier vozen behoont.**

Peenius. Pag 243. In somma dat de heylsamen aenroepinghe alleen tot Godt moet ghericht worden door J. (um Christus) saligh sal worden, die de name des Heeren aenroepen, ende dat een selve Heer is van allen, ende dat hy rijck is in ghenade, ende weldadigheyt, dit segghe ick / *lijkt altemael in sijn gheheel / ende waerachtigh / segghe wy den heylighen nemen tot Voor-bidders, of voor-sprekers.*

Antw. **Dese bevestinghe en is niet beter als het gront selve: want 't blijft al waerachtigh / dat saligh sal worden, die de name des Heeren aenroepen, ende dat een selve Heer is van allen, ende dat hy rijck is in ghenade, ende weldadigheyt, dit segghe ick / *lijkt altemael in sijn gheheel / ende waerachtigh / segghe wy den heylighen nemen tot Voor-bidders, of voor-sprekers.***

Peenius. Paulus maecte de salighe, ende heylsamen aenroepinghe alsoo vast aen het gheloove, dat hy uyt druckelijc seght: *Hoe sullen sy hem aenroepen, in den welken sy niet gelooven hebben?* den ghenen dan moeten wy alleen aenroepen, welken ons de Schrift beveelt te ghelooven.

Antw. **Dit is in't voorgaende / datt ghy dit boeck ghestelt hebt / meer als ghenoech beantwoort. Komt gy soo menichmael met het selve te hoort anders als om uwen boeck met ijdele woorden vollen?**

Peenius. Dat wy door niemant anders dan door Christus tot Godt mogen gaen, en dat aen den geloovigen die niet ghelaten en is, om by jemant anders te gaen, gheseyt dese woorden Christi Joan. 14. 6. *Ick ben de wegh, de heylsamen heyt, ende het leven niemant en komt tot den Vader dan door mi.* Met welke woorden, alle andere soo duydelijck uytgheloovert werden, dat 'et wonder is, dat Corn. Hazart, sulcx noch te loochenen, en segghen: *Dit en volght niet.*

Antw. Wel hoe? heb ick dan niet anders gheseyt/
 elck dat en volght niet? Waer blyben dan mijne rede-
 nen/die ick uyt verscheyden bemerckinghen van u-
 wen eyggen Bybel ghetrocken hebbe / om u t ober-
 stryden met uwe eyggen wapenen/ende te thoouen/
 dat dit niet en volght?

Ick segghe dan noch eens / 't ghene ick segghe in
 mijn Victorie Pag. 45. mer uwen Bybel N. 12. Christus
 noemt hem selven den wegh, om dat niemant ten Hemel kan
 komen, als door sijne verdiensten en kracht: Want dooz
 sijn doot/ ende vergieten des bloeds / heeft hy ons
 den wech tot den Hemel gheopent / ende ghebaent.
 Ick segghe 2. mer uwen Bybel: Christus noemt sich die
 waerhey, om dat alle de beloften Gods, ende de schaduwen
 des ouden Testaments, die den wegh tot de saligheydt af-
 beelden in hem vervolt zijn. Ick segghe 3. mer uwen
 Bybel: Christus noemt sich het leven, om dat hy een autheur
 ende ghever des eeuwighen leven is.

Maent ghy dese bemerckinghen van uwen Bybel
 aen (want ghy hebt die al stillekens over-ghesae-
 ggen) ofte niet? neemt ghyse niet aen? soo bekent
 dan dat se niet en bestaen/ ende gheeft'er my betere.
 Maent ghyse aen? soo herhaele ick dan wederom /
 't ghene ick in mijn Victorie Pag. 46 gheseyt hebbe /
 dat uyt dese voorszepde Schryfuer-plaerse niet en
 volght / dat wy den heplighen niet en moghen aen-
 torpen: Want dit doende wy en houden de heplig-
 ghen niet vooz de ghene / die ons dooz haer doot /
 ende bloed den wegh tot den Hemel hebben ghe-
 opent: wy en houden haer oock niet daer vooz / dat
 alle de beloften Gods, ende de schaduwen des ouden
 Testaments in haer verbolt zijn: eyndelyck / wy en
 houdense oock niet vooz de eerste Autheurs / en-
 de ghebers des eeuwighen lebens. Daer-en-hoben
 als Christus seght: Niemant en komt tot den Vader dan
 door my: 't is seker dat dit / siet op het doozgaende/
 te toeten / dan door my, die den wegh, de waerhey, en
 't leven ben: den wegh, die den selven dooz mijn bloet
 hebbe gheopent ter saligheyt: De Waerhey, in den
 welcken alle de beloften Gods, ende schaduwen des
 ouden

ouden Testaments sijn verbolt: Het leven, darr
 ick den eersten aentheur/ en gheber ben. Ergo
 magh de Heylighen niet nemen tot boozbidders/ op
 dat sy booz ons souden door Christum berarjghen
 dat wy in dien Wegh, recht moghen wandelen / ende
 volherden: Dat wy die Waerheyt altyt moghen be-
 schermen / ende boozstaen; dat wy naer dit Leven
 't welck Christus ons met sijn bloedt heeft gheghe-
 moghen trachten. Dit altemael / segg ick noch reus-
 en volghet niet uyt de boozgaende Schryfuer-pla-
 se: ofte soo ghy meent dat ja / stel: dan ulve ste-
 redenen hier teghen in goede / ende wertighe toeghe-
 Want dit en hebt ghy tot noch toe niet ghedaen
 maer alleenlijck gheseydt dat ick vergheefliche moey-
 te hadde ghedaen, hier mede enckelijck of slaen
 de bemerckingen van ulwen Bybel, ende samen mijn
 slot-redenen / die ick uyt de selve hebbe ghetroc-
 ken.

Peenius. Naer vele ijdele uytvluchten, waer op nu me-
 maels is gheantwoort, soo seght hy niet anders, als dat sy ghe-
 looven, dat de Heylighen Gods aenschijn aenschouwendt over ons
 kunnen bidden. Pag. 46.

Antw. Hoe gheerne soude Peenius het volck
 maecten / dat het ijdele uytvluchten sijn / 't gheloo-
 hy niet en kan weder-legghen? Hoe gheerne soude
 hy de menschen met leughens paepen / want
 hy booz-gheeft dat ick niet anders gheseydt hebbe
 dan: Wy gheloooven, dat de Heylighen, Gods aenschijn
 aenschouwende voor ons bidden? Hier thoont ghy in-
 mers klaer booz de ooghen van de heele werelt
 (want een segghelijck kan 't naesten in mijn Vindice
 Pag. 46.) dat ghy een valschaert sijn: want ick segghe
 daer aldus: Wy gheloooven in Christum, als welckende
 opperste, ende eeuwighe Waerheyt, het welck wy niet en
 loochenen, als wy gheloooven, dat de Heylighen Gods aen-
 schijn aenschouwende voor ons kunnen bidden: Is dit niet
 anders gheseyt / als / wy gheloooven dat de Heylighen
 voor ons bidden? meent ghy dan niet dese valscheit
 af te slaen / ende t'ontvluchten mijne argumenten
 die ick uyt mijn Victorie, in de boozgaende antwoort

de / herhaelt hebbe? hoe seght ghy verhalben dat
ghy daer op nu meermaels gheantwoort hebt, aenghe-
sen ghy die argumenten niet eens en hebt aenghe-
raecht?

Peenius. De questie is niet, wat de Heylighen in den Hemel
doen, of kunnen doen.

Antw. De questie is / of wy / gheloobende dat
de Heylighen dooz ons kunnen bidden / daer mede
loochenen dat Christus is de opperste / ende eeuwigh
waerheydt.

Peenius. Ons verschil is, wat wy moghen, behooren,
en moeten doen, om tot onsen Vader die in den Hemel is,
te gheraecken, en door wat middel wy de saligheyt, en-
de het leven by hem sullen ghenieten, ende deelachtigh
worden.

Antw. Ick hebbe betwefen / dat hoe wel Christus,
den Wegh wordt ghenoemt tot de saligheyt / ende de
Waerheit, ende het Leven, hier upt nochtang niet en
volght datmen den Heylighen niet en magh nemen
tot Voor-bidders: en dit hebbe ick behoont upt de
berclaringhen van utwen eyghen Bybel. Wat seght
ghy hier op? Want dit hebt ghy ober-gheslae-
ghen.

Peenius Pag. 244. Op dat wy niet en souden dwaelen, soo
seght Christus, dat hy die wegh is, door welcken alleen wy
daer toe komen.

Antw. Hoe dit te verstaen is / hebb' ick upt utwen
Bybel ghehoont / namelijk dat hy de wegh is, om dat
niemand ten Hemel kan komen, als door sijne verdiensten en
kracht. Dat segghen wy oock: want ten waer sae-
ken Christus dooz sijn bloedt / ende doodt den wegh
tot den Hemel hadde gheopent / ende het eeuwigh
leven verdiend / wy waeren allegaer verlozen / ende
alsoo en komt niemant tot de saligheyt dan alleen
dooz desen Wegh, dat is / dooz de verdiensten Christi;
want oock / als wy de verdiensten der Heylighen ver-
hoonen aen den Hemelschen Vader / soo en verthoo-
nen wy niet anders als de verdiensten Christi, upt de
welcke / als upt den eersten ende eenigen oozspronck
alle andere verdiensten ghesproten zijn / en daerom
voeght

boeght de Roomſche Kercke / in hare ghebeden / die
ſp gebuyckt in de Wiſſe / ofte andere beſondere be-
ſen / deſe / of die ghelijcke Clauſule daer by: *Daer is
Heere Ieſum Chriſtum*

Peenius. Chriſtus ſeght, dat die deſen wegh heeft, niet en
ſal ontbreken, op dat wy van hem ſouden beghinnen, met
hem voortgaen, ende eyndighen.

Antw. Dit ſeggjen wy oock al: Maar ick bringe
of e Ghereformeerde, op deſen wech ſoo voortgaen
dat ſij ter werelt gheene Leydſmannen en hebben / als
Chriſtus alleen door ſijn ſelven: ſeght ghy dat niet
waerom uoeten ſij dan haere Predikanten / en Pre-
dicants Hebr. 13. 17. Voorgangheren, of Leydſmannen, die
welcke waken vooz de ſalicheyt der ſielen? ſoo kan
men dan op dien wech wel voortgaen / al hoe ver
men eenighe andere Voorgangheren, of Leydſmannen
heeft behalven Chriſtus; ghenomen dan / wy ſeggen
dat de Heplighen door haere booz biddinge niet
Leydſmannen zyn op dien wech / ghelijck de Akeren
der Ghereformeerde zyn / door haere Predicant / wy
moet wy ſeggjen wat meerder ongherijmicheyt
daer is in't een / als in het ander: Ghy en kunt
wy niet ſeggjen: om dat wy met Chriſto moeten
voortgaen: want dieſe niet teghenſtaende / ghy ſoude
bekent / ende aenbeere andere Leydſmannen. Ick dat
meer is / Paulus terſtont daer naer / dat is / 1. Cor.
ſorckt de ghebeden van de Corinthianen, op dat wy
lijck in deſen wech mochte wandelen: wat ongher-
rijmicheyt dan / als wy de Heplighen nemen van
Leydſmannen, ende haer bidden / dat ſij vooz ons
Godt willen bekriegen / dat wy op dien wech eerlijck
moghen wandelen?

Peenius. Soo wie van deſen wech afwijckt, die en kan niet
dan dwalen, en verleyt worden.

Antw. Dat is buyten twiſſel: Maar ghelijck
ghy lieden niet en ſult bekennen / dat ghy van deſen
wech afwijckt / wanneer ghy lieden Leydſmannen
neemt / om u op den ſelven / door hare leere voort-
gaen: alſoo en ſullen wy oock niet bekennen dat wy
van dien wech afwijcken / wanneer wy de Heplighen

ghen tot Leydsmanen nemen / om ons dooz haere
 Voorbiddinghe dooz te gaen. **Iae** ghelijck Paulus selve
 van desen wech niet en is afghteweken / wanneer hy
 de ghebeden van de Corinthianen ver socht heeft / op
 dat hy in desen wech eerlijck wandelen mocht / alsoo
 en wyjken wy mede van desen wech niet / als wy de
 ghebeden der Heplighen om de selve reden / versoe-
 ken. **Of** soo ghy meput / dat dit niet en bestaet / soo
 spoor ons dan / rationem diuinitatis, dat is / reden van
 onderscheyt / ofte onghelijckheyt.

Indien ghy seght / nae ghewoonte / datmen in't
 een / handelt van lebende menschen / in't ander van
 afghtestorue Heplighen ? ick segghe dat dit niet ter
 sake en doet : want ghy wilde bewijzen / dat Christus
 soo onsen wech was / dat wy alleen met hem / alle
 andere uptghestoren wesende / moesten booztgaen:
Ende nu hebbe ick u andere ghewesen / die ghy lie-
 deu self neem tot Leydsmanen, om u op desen wech
 booz te gaen : wy kracht dan van dese Schryfue-
 plaetse en volghet niet datmen met Christo alleen op
 desen wech moet booztgaen / met uptstaptinghe van
 alle andere / soo wozt dan dese Schryfuer-plaetse te
 berghers ghestel terghen de aenroepinghe der Heplighen /
 ofte ghy moet wy boozder reden geben / waer-
 om de afghtestorue meer uptghestoren worden / dan
 de lebende.

Penius, Soo wie in desen wech niet en wil gherust, en met
 hem niet te vreden zijn, die en sal elders niet dan met wint,
 en ijdelheyt gheuoet worden, en die buyten hem herwaerts
 henen gaet, die sal de doot in de plaetse van't leven vinden.

Antw. Soo verre ist van daen / dat wy dooz de
 aenroepinghe der Heplighen / buyten desen wech
 gaen / dat wy in teghendeel / dooz haere boozbiddin-
 ghe / in den selven ghestapelt worden / ghelijck ghy
 leeden in den selven / soo ghy moet segghen / dooz utwe
 Leydsmanen ghebesticht wozt.

Penius. Seer fracy, verklaert dese woorden Jacobus Fa-
 ber in cap. 14. Iohan. N. 108. Alle ghelooue, seght hy, is dwaes,
 en ijdel, behalven dat, 't welck is des Soons Gods, en die op
 een anders ghelooue, en vertrouwen gaet, die gaet buyten
 den

den wegh, de waerheydt, ende het leven, &c. Vraeghen van de Heylighen ofmen door hen moet gaen tot den Vader, sy souden segghen: wy en zijn de wegh niet, noch de waerheydt, noch 't leven &c. Daer siet Hazart dat selfs uyt den moete van sijne mede-macker wert voort-ghebracht, 't ghene dient om hem te weder-legghen, en te beschamen.

Antw. Siet Antonium Possevinum in Apparatu, wat hoor een mede-macker Jacobus Faber gheweest sy daer sult ghy vinden / dat sijne scriften van Clemens VIII. sijn verboden gheweest. Is dit dan niet eenen schoonen antheur om my te wederlegghen / ende beschamen?

Peenius Pag. 245 De wijle Corn. Hazart bekennt dat Christus door sijne doot, ende vergieten des bloedts, ons den wegh tot den hemel gheopent, ende ghebaent heeft pag. 46. waerom begheert hy dan noch jemand anders tot een voorbidder voor hem?

Antw. De selve vraeggh ick van u: de wijle de Gereformeerde bekennen / dat Christus doot sijn doot, en vergieten des bloedts / ons den wegh tot den hemel gheopent / ende ghebaent heeft / waerom begheeren sy dan noch ander Leyd'mannen hoor hare? Ick vraeghe ten 2. aenghesien dat Christus den wegh tot den hemel ghebaent heeft / waerom begheert Paulus noch jemande anders tot voorbidder, op dat hy in dien wech wel soude wandelen?

Peenius. Hier uyt kan nu alle redelijck, en onghespalleneert mensche lichtelijck sien, hoe vast dat onse bewijzen uyt de Schrifure gaen, datmen den Heylighen niet en magh oproepen, aenghesien dat Corn. Hazart daer teghen niet en weet voort te brenghen, dat hier ten propooste dient, niet als ijdele uytvlachtjens, enckele vijghe-bladeren tot bedeckinghe van schande.

Antw. Dese vijghe-bladeren / soo ghyse noemt / zijn in der daet / soo harde noten om te kracken / dat Peenius noch het herte / noch de macht heeft / om de selve te toeder-legghen van sin tot sin / jae schiet van woort tot woort / ghelijck ick in dit boeck doe ten opsichte van alle sijne kuyten-propoost looppende-Schrijsner-plaetsen / ijdele praetjens / vreeswygghinghen van vele argumenten / en valscheden. Dat

Wat hy dit eens ter handt neme / op die wyse ghe-
lijck ick hier doe / ofte soo hy dit op die maniere niet
en kan doen / maer alleenlijck loopen ab hoc, en ab
hoc, mengheleude alles onder malckanderen / niets
siellende op zijn behoorlijcke oorden / epndelijck / niet
antwoordende achter-holghens van sin tot sin / van
woort tot woort; dat hy dan bekenne berlegen te zijn /
ende dupren sijn macht te zijn / 't ghene ick hier tot
noech toe hebbe gedaen / en tot het eynde deses boecks
sal doen / en dat hy alsdan de sake gantschelijckelijck
overt-ghene / ofte aen de Professentz van Leyden, ofte
aen dien grooten triumph-roeper Antonius Hulsius.

HET XVI. CAPITTEL.

Verdedinghe vande Roomsche-Ca-
tholijcke bewijzen uyt Schrifture
datmen de Heylighen, en Engelen
wel mach aenroepen.

Peenius.

Datmen de Heylighen wel mach aenroepen tracht *Corn.*
Hazart te bewijzen. 1. uyt *Job. 5. 5. Roept, of daer jemant*
23 die u antwoorde, en keert u tot jemandt van den Heylighen:
T weck hy meynt versterckt te worden met dese woorden
Jobs Cap. 33. 23. Iffer een Enghel voor hem sprekende, een uyt
lijent, soo sal hy hem ghenadigh zijn, &c. De wijle hy niet
necens voortbrenght over dese plaetse, maer het oude van
zaden hem voor-ghespelt, soo siet hem wederlegh *Cap.*
11. argument. 3. en 4.

Antw. Dat den *Leser* hy naesiet hier in't booz-
gacnde / hoe ick dese twee plaetsen teghen *Peenius* heb-
be verdedicht / en vast ghestelt.

Peenius Pag. 246. Zijn tweede bewijs is 1. *Timoth. 5. 21.*
Ik betuyghe voor Godt, ende den Heere Iesu Christo, ende de uyt-
verkorene Engelen, dat ghy dese dinghen onderhoust: Vraghe nu,
Z 5 seght